

אהלי אפדנו

45.

SIVE

JUBILÆUS
ANTICHRISTI ROMANI.
IPSIUS EXITIUM.

QVOD EX DANIELIS CAP. UNDECIMO, VERS: XLV.

*DIVINA AUXILIANTE GRATIA,
CUM CONSENSU VENERANDÆ FACULTATIS
THEOLOGICÆ, IN REGIA FINLANDIÆ
UNIVERSITATE;*

*SUB MODERAMINE
VIRI CELEBERRIMI,*

MAXIME REVERENDI AMPLISSIMIQVE

DN. E NEVALDI SVENONII,
S. THEOLOGIÆ DOCTORIS ET PROFESSORIS
PRIMARI, NEG NON ECCLESiarUM
ABOENSIVM ET NUMMENSIS,
PASTORIS, &c.

PRÆCEPTORIS AC PATRONI SUI PLVRIMVM COLENDI:

**PRO LICENTIA ADEVNDI GRADVM IN THEOLOGIA DOCTORALEM,
PUBLICA DISPUTATIONE DEMONSTRABIT**

JOHANNES GEZELIVS, J.F.

**A. D. VII. MAII, HORIS ANTE ET POST MERIDIEM,
ANNO CHRISTIANO, M.DC. LXXV.**

QVI DECIMVS TERTIVS ROMÆ JVBILÆVS EST.

A B O Æ, Excudit JOHANNES Winter.

13708

ANTICHRISTIAN ROMAN
LITURGICAL

THE
DIVINE
LITURGY
OF THE
ROMAN
CATHOLIC
CHURCH
AS
PERFORMED
IN THE
LITURGICAL
BOOKS
OF THE
ROMAN
CATHOLIC
CHURCH
IN THE
SEVENTH
CENTURY
OF THE
CHRISTIAN
ERA
BY
THE
REV. FATHER
JOHN
NEVILL
OF
THE
SACRED
CONGREGATION
OF THE
RITUAL
OF THE
HOLY
SEE
IN
ROME
1861

ALSO IN THE

AUGUSTISSIMO POTENTISSIMQUE

REGI AC DOMINO,

DOMINO

CAROLO

SVECORUM, GOTHORUM

VANDALORUMQUE

REGI;

MAGNO PRINCIPI FINLANDIÆ

DUCI

SCANIÆ, ESTHONIÆ, LIVONIÆ,

CARELIÆ, BREMÆ, VERDÆ,

STETINI-POMERANIÆ,

CASSUBIÆ

ET

VANDALIÆ.

PRINCIPI RUGIÆ,

DOMINO INGRIÆ ET WISMARIÆ.

NEC NON

COMITI PALATINO AD RHENUM, BAVARIÆ,

JULIACI, CLIVIÆ ET MONTIUM

DUCI,

FELICITATEM AC GLORIAM!

AUGUSTISSIME REX
DOMINE CLEMENTISSIME.

Adducit in serenissimum
conspectum Majestatis
Tuæ, illuminatissimus, qui
unqvam fuit, aulicus Daniel, capti-
vum, non militem gregarium, sed
reliqvorum ducem, non vicarium,
sed principem regni Antichristiani.

Uno hic æternæ veritatis vinculo
constrictus, per triumphum duci-
tur, qui magnificentia jubilæa, Ro-
mæ nunc cum suis triumphat. Nec
ideo illum captivum quis neget,
quia ipse negat. Perpetuam enim
sibi pollicetur fortunam, dum per
gravissima crimina in exitum ine-
vitabile pergit; et sanctissimus Pa-
ter vocari vult, qui in verbo Dei im-
manissimæ bestiæ, ac propudiosæ
foeminæ caractere insignitur.
Quæ autem Domini nostri Jesu
Christi. & veri Christianismi gloria
est, quod non uno tempore hostis
ille detegatur ac pereat, nec uno
modo impugnetur, vincatur, aut
donec venerit finis ejus, vinciat;

Ita ultimorum seculorum Regibus;
coelesti lumine & pio zelo excitatis,
de isto Christi adversario, magnos
promittit Divina revelatio trium-
phos. In itaqve felix omen, primo-
rum de exteris expeditionibus con-
siliiorum, Majestati Tuæ, captivum
illum sistit Propheta, fatorum Ec-
clesiæ & imperiorum interpret.
Tibi, voluntate Divina, Augustissi-
mo regnorum septentrionalium
Monarchæ hereditario, eum sic si-
stit, qvem paulo ante regem aqvil-
onis appellavit, qvia Europæ, reliquis
orbis partibus aqvilonari, impiæ su-
perstitionis mandatis diu imperavit.
De cætero, ex fide vatis, omnium
temporum conscii, scimus, quod ru-

mores ab oriente & aquilone, Anti-
christum Romanum, vario incre-
mento terrebut. Proinde coeli
terræque Dominum supplex oro:
Velit Te, Rex Optime, dilatandi re-
gni Christi in terris administrum,
& horum temporum Ecclesiæ E-
vangelicæ, post Carolos Gustavos-
que Magnos, vindicem & defenso-
rem, spiritu sapientiæ ducere, spiri-
tu fortitudinis corroborare, ut sub
diuturno felicissimoque Majestatis
Tuæ imperio, & sub Regii sangvi-
nis Tui propagine, usque ad finem
universi, in regnis Tuis ubicunque,
aquilonari serenitate splendeat ori-
entale Evangelii lumen, in terro-
rem hostis vaferrimi: Utque auspi-

ciis Omnipotentis JEſu noſtri, &
proſpera Majeſtatis Tuæ opera, pu-
ra verbi Divini lux multas terras
denuo colluſtret: Ut denique, Deo
ſummo benedicente, per victricia
glorioſiſſimæ ſtirpis Carolinæ ar-
ma, hoſtes fidei Evangelicæ pro-
ſternantur & conſumantur!

SACRÆ R.^æ MAJETSATI TUÆ

A B O Æ

1. Maii

ANNO

MDC LEXV.

*omni devotione
ſubjeſtiſſimus*

JO. GEZELIUS, J. F.

PRÆFATIO AD BENEVOLUM LECTOREM.

QUam presentis anni solennitas Romana, subministra-
vit materiam, & antea justis examinibus ventilatam,
& nunc eruditis Disputationibus transmarinis excuti,
probe novi. Inde prima mihi de illa cura fuit, ne qualiscunq;
opera hac aquilonaris, prorsus supervacanea foret. Obtulit se
locus Dan. XI. 45. alio interpretamento singulari vestitus. Op-
portunitatem itaq; temporis sequi mihi visus sum, si verum
Prophetie sensum, sollicitius indagarem. Theologis Orthodoxis
Augustanae Confessionis, quorum censuram unice suspicimus, non
damnatum iri conatum meum spero; quippe inter prima Chri-
stianorum studia, merito numeratur scrutinium verbi Divi-
ni prophetici: Nec ultimum, licet ultimi maxime temporis,
pietatis officium est, Antichristum Romanum ex verbo Dei,
hoc est, gladio spiritus, impugnare. Gratiam apud Pontifici-
os, si hæc legerint, quam habiturus sim, minus curo: Ma-
gis tamen vereri convenit, ut ex vaticinio Danielis sic ex-
plicato, commendationem Jubilei, quæ alias nulla datur,
quarant; quam sperare licet, quod agnita erroris turpitudi-
ne, Jubileos suos, egregium avaritiæ ambitionisque instru-
mentum, negligant. Quo autem modo eludere solent Prophe-
tias de Antichristo, tum omnes in universum, tum illam,
cujus partem tractaturi sumus, non ita pridem antiquo artifi-
cio, sed nova impudentia ostendit Jesvita Vitus Erbermannus.
Is, cum videret se nulla veritatis specie declinare posse, quod
prius tentaverat, vim explicationis illarum Prophetiarum in
opere Biblico Vinariensi, sive, ut a loco impressionis dicitur,

Norimbergensi, a Jenensibus strenue vindicatam assertamque; de re Romana esse putavit, ut annotationes Vinarienses in loca de Antichristo, solidiori maledicentia Jesuitica conspurcasset, ac sic latine redditas, Imperatori, Electoribus, Principibus & Statibus Germanicis sub titulo: Justæ expostulationis cum Protestantium Theologis, præcipue Jenensibus, Reginoburgi in Comitibus, nomine Theologorum Catholicorum, exhiberet; Inq; eum finem inprimi curaret Herbipoli, Anno MDCLXII. Existimavit Pontificem Romanum, bona conscientia Antichristi titulum gerere non posse, nisi publica declaratione innotesceret omnibus illi addictis, eum sic haberi a Protestantibus, ductu & auctoritate verbi Divini. Verum quicquid in illa expostulatione profert; vel contra laudatum opus Biblicum, vel contra celeberrimos Theologos Jenenses, vivos ac mortuos, usque eo nihil habet vel eruditionis vel veritatis, ut jure meritissimo, habeatur pro ridiculo complemento omnium calumniarum, quas impia societas Jesuitica, per CXX. circiter annos, excogitavit in pios Evangelii Confessores. Evidentissimum vero argumentum est, esse Biblia Vinariensia plena doctrinae vere Christianæ, quandoquidem tam insana malevolentia petitur a Doctore Antichristiano. Sed & alia ratione, veritatis propagationem invitius juvit Vitus ille. Notum est, aut raro aut nunquam, scripta Evangelicorum legi a Pontificiis Laicis, ac reliqua plebe Monachali; paucissimi itaque norunt fundamenta, quibus probamus Pontificem esse Antichristum. Traduntur ibi lingua communissima, a Jesuita (licet mala fide, impigro tamen studio) collecta, nomine Theologorum Catholicorum exhibita in comitiis, cumque solennibus approbationibus impressa in sede, tunc temporis primaria per-

sonæ

sona Ecclesiastica, in Germania Pontificia. Nemo Romanensium sic dubitabit ista legere. Quæ autem de suo addidit Lopolita, in divinum opus & viros pios convitia, erunt instar sacchari, quod salubribus amarisque medicamentis admiscetur. Sic enim Pontificii ad primum gustum non respuent lectionem: interim sperandum quod verba Prophetica in æquis lectoribus vim suam saluberrimam exserant. Profecto nihil attulit Erbermannus, quod vel minimam Nostratium probationem solvat. Hac nunc referre, a præfandi instituto videri poterat alienum, nisi circa locum nostrum, Dan XI. 45. clarissimum dedisset Jesuita, libidinis calumniandi documentum. Posuit primum versionem vulgatam, Paraphrasin Vinarientem Latine dein reddidit, sed partim mutilatam, partim a se interpolatam. Exponit illa, locum præcipue de Antichristo Romano, ostendit sedem ejus esse Romam, inter duo maria, & cur illa, mons sanctus; denique de Antichristi excidio. Debuisse si potuisset Jesuita, liberare Pontificem suum. At per compendium Jesuiticum ire illi placuit, hoc est, nude calumniari. Adscribam ejus verba ad locum nostrum: Ita pag. 46. Mirari hic primum subit, cur hoc versu Glossatores, in ipso textu etiam omiserint ly Apadno? Anne quia nihil comminisci poterant, quod ex Apadno transferrent ad Antichristum Romanum? At cum hætenus adeo fuerint felices, tam in mystico (esto contra propriam legem) quam literali sensu eruendo, cur non hic etiam licuisset ponere quidlibet pro quolibet? Ego huic etiam somnio nihil addo, quia luce sua radiat. Radiat hic Erbermannus, ut indoctissimus, qui unquam extitit, in societate Jesuitica, vel si id ei durum videtur, ut nequissimus cavillator. Dicit, Glossatores in ipso textu omis-

misisse ly Apadno; Et ut crimen gravius reddat, ait paulo post:
 Glossatores Danielelem non curant. Testor omnes, qui unquam
 legerint textum & versionem B. Lutheri, verbotenus expressum
 in Bibliis Vinariensibus; Annon majusculis literis clarissime
 ibi hæc contineatur versio? Und Er wird das Gezelt seines
 Pallaſts auffſchlagen/ zwischen zweyen Meeren/ umb den
 werthen Heiligen Berg. Vocabulum Apadno interpretatur,
 ſeines Pallaſts: Hoc Jeſuita, ut haberet quod obſtrectaret, noluit
 intelligere; An ignoravit Pagninum, Vatablum, Ariam Monta-
 num, & alios Lingvæ ſanctæ peritiſſimos Pontificios, exponere: ta-
 bernacula vel tentoria palatii ſui? Ipſe Hieronymus, thronum
 ſuum reddit: At ſolidum mancipium verſionis vulgatae Jeſui-
 ta, dicit ſic reddendo omitti vocem. Debuiſſet ſui ordinis Com-
 mentatores evolvere, & ſic non habuiſſet obſtrectandi materiam.
 Obiter notanda Philologia Jeſuitica, dicit illos omiſſiſſe ly Apad-
 no, Eſt ne hoc ſomnium Erbermannianum? Audiſſerat aliquan-
 do forte ab Hebræo legi, אפדנו אהלי Ohole Apadno; pu-
 tavit ultimam prioris, le, eſſe articulum Gallicum, ſed ne
 propter ſequentem vocalem amputaret, aſſumpſit in gratiam Pa-
 troni ſui Ignatij Lojola, Hiſpanis uſitatiffimum y, fecitq; ly, illo-
 rum enim lingua non patitur apocopen. Verum quia nec Hi-
 ſpanis articulus eſt ly, Omnino ſibi perſuadebat Orientale admo-
 dum ſic ſonare, ly apadno. Male habuit Jeſuitam, quod nihil
 in Gloſſa Vinarienſi, circa vocabulum apadno, invenerit, quod in
 Antichriſtum Romanum quadraret, ideo multum de illo merebi-
 mur, ſi aliquando præſentem exercitationem perlegerit. Optime
 Jeſuitam in Porphyrio damnavit B. Hieronymus in b.l. Hæc ille
 (Vitus Erbermannus) in ſuggillationem noſtri artificioſiſſimo
 (Jeſui-

(*Jesuita pejor, mendacissimo*) sermone composuit, quæ etiam si potuerit approbare, non de Antichristo dicta, sed de Antiocho, quid ad nos, qui non ex omnibus Scripturarum locis Christi probamus adventum, & Antichristi mendacium? Dimittat itaq; dubia, & in manifestis hæreat. Putatne Jesuita egregie ab Antichristianismo liberatum Pontificem, si una vel altera vox prophetica nondum exacte applicata fuerit? Quotidie implentur ab ipsis, & sic quotidie novum accedit ex eventu, & aliis subsidiis, lumen intelligendi Prophetica. Dimittat itaq; Jesuita dubia, & in manifestis nostris probationibus hæreat, ne judice Hieronymo, habeatur pro mendaciorum artifice. Quod dicit, Glossatores agere contra propriam legem, quidlibet pro quolibet ponere, ac alia comminisci, somnia proponere, &c. Sunt flosculi Jesuitici, quibus trophæa veritatis Divina ac Evangelica a pijs Doctoribus erecta, exornare solent. Stat pro nobis verbum Dei, quod manet in æternum: ringentibus in inferno, vel in purgatorio suo, Jesuitis. Videamus reliqua Erbermanni ad locum Propheticum: Solum quæro, qua ratione vel auctoritate audeant illa verba, (Et veniet ad summitatem ejus) si vernacule ponant, (*bisß mit ihm ein Ende werde*) Certe S. Hieronymus, Hebraicæ lingvæ callentissimus, conceptis verbis interpretatur de summitate montis sancti & inclyti. Verum quid S. Hieronymum curant Glossatores, qui nec Daniele curant. Hiulus ab initio sermo, nolo tamen quicquam mutare. Videtur hoc Jesuita alicujus esse momenti, sed nullius esse, infra toto Cap. III. ostendetur. Ubi simul videbimus pondus verborum B. Hieronymi. De excidio Antichristi, non de summitate montis, auctoritate veritatis originalis, & ratione desumpta a proximè sequentibus verbis, interpretantur non solum B. Lutherus sed doctissimi Pontificiorum.

PREFATIO.

Friderici II. Imperatoris filii, postridie S. Michaelis, secundo abhinc anno, prolusa; inter primos Patres Jesuiticos confidente Erbermanno. Mirabar cum illam videbam, nondum puduisse Romanenses Tragœdiarum Papalium cum Henricis & Fridericis vivis, sed quod de illis, jam mortuis, tragœdias adhuc cum pueris suis fingerent Jesuita. Tu Lector Benevole, qui nosti, nunquam perspicue satis veritatem dici Antichristianis, ex his, prolixitatis necessitatem intelligis. Vale in CHRISTO Jesu.

אהיה אפרו

JUBILÆUS ANTICHRISTI ROMANI,
IPSIUS EXITIUM.

CAPUT PRIMUM.

TRADIT JUBILÆI ROMANI ORIGINEM, RATIO-
NEM AC FRUCTUS IMAGINARIOS, EIUSQUE
FUNDAMENTA DISCUTIT.

§. I.

Remittenda aliqua sunt, quæ, quid sit de quo
acturi sumus, docebunt, viamque nobis
parabunt, ad evidentiorum loci Prophe-
tici applicationem. *Originem* anni Ju-
bilæi statuto tempore celebrandi, Historico-
rum unanimis consensus ad Pontificem
Bonifacium IIX. refert. Is A. C. 1294. i-
psius natalis Domini vigiliis, Papa creatus,
sequente A. 1295. statuit, imminens tunc annum secularem
trecentessimum supra millesimum, *primum* fore Jubilæum, quo-
libet deinde centesimo celebrandum. Bzovius Tomum XIV.
annal. ita orditur. *Omnibus retro seculis, solenne Pontificibus*
Romanis fuerat, Natalitios Salvatoris dies, anno seculari recurren-
te, solennius celebrare, istud cum Bonifacius in mentem revocasset,
annum præsentem (1300) secularem, illustrem reddidit institutio-
ne Jubilæi. Neque alii, qui, ut & isti solennitati antiquitatem
concilient, originem altius repetunt, dicto Pontifici institutionis
laudem detrahunt. *Clemens* vero Papa VI. A. 1342. ad annum quin-
qvagesimum solennitatem illam reduxit, & A. 1350 *secundum* ha-
buit. Sunt Bullæ Papales, quæ Urbano VI. tribuunt institutum
Jubilæi quovis trigesimo tertio peragendi, Bzor. ad ann. 1389. §. 2

Sunt & alia, quæ Gregorio XI. idem tribuunt; quod nimirum Christus vitæ tanto temporis tractu egerit & jubilæum sic prænunciaverit. Vid. Voet. part. 3. Disp. select. pag. 1308. Verum illud nunquam usu receptum fuit, fallitque numerus Jubilæorum, ab Onuphrio Panvino in Chronico positus. Sed quinquagesimus annus *his* sacer habebatur usque ad Paulum II. Is intra XXV. annos circulum jubilæi coarctavit, estque ejus de hac re Bulla ad A. 1470. §. 7. apud Bzovium; *Sixtus* denique IV. A. C. 1473. ad annum 1475. *quintum* Jubilæum celebrandum indixit, habuitque tempore constituto. Fuere itaque usque in præsentem annum XII. & nunc *Tertius decimus* Romæ sub Clemente X. agitur Jubilæus.

§. II. Digna tanti instituti origo Bonifacio IIX. De quo: *intravit ut vulpes, regnavit ut leo, mortuus est ut canis*, vulgatum dictum, etiam in Pontificiis scriptoribus, quos videt apud Cluverum Hist. univers. pag. 544. Duo Cardinales familiæ Columnensis, publicis ad reges & principes literis, scribunt *de arrogantia, de ambitione Bonifacii, quod contra jus fasque sedem Pontificatus occupasset*; referente Platina in ejus vita, ubi plurima legantur, quæ allati elogii comparationes illustant: Inter alia Historici de eo judicium: *Moritur autem hoc modo ille, qui imperatoribus, regibus, principibus, nationibus, populis terrorem potius quam religionem injicere conabatur; quiq; dare regna & auferre, pellere homines ac reducere, pro arbitrio animi conabatur, aurum undiq; conquisitum, plus quam dici potest, sitiens.* Et ut sciamus, quam commode nomine regis describatur AntiChristus, ab initio vaticinii de eo prolati, Dan. XI. 36. juvat observasse ejus acta cum Imperatore & Rege Francorum. Imperator Albertus cum pro more, electionis sue confirmationem à Bonifacio IIX. per Oratores peteret, *sanctus pater, accinctus ense, coronaque imperiali ornatus, in publicum prodians proclamat: Ego sum Caesar ac Pontifex*; narrant laudati a Ruperto in Observ. ad Besold. pag. 698. Nec minus memorabilis est res ejus gesta cum Philippo Rege Francorum, scribit ad illum in hunc modum: *Bonifacius Episcopus, servus servorum Dei, Philippo Francorum Regi: Deum time & mandata ejus observa, scire te volumus, quod in spiritualibus & temporalibus nobis*

bis subes &c. Sed rege dignum responsum reddidit alter: *Philippus Dei gratia Francorum Rex, Bonifacio se gerenti pro summo Pontifice, salutem modicam sive nullam. Sciat tua maxima fatuitas, in temporalibus nos alicui non subesse, &c.* Postmodum, Rex Episcopos suos & viros doctos, Parisios convocat, & ex eorum decreto Bonifacium IIX. de his capitibus accusat; *Quod sit Simoniacus, homicida, usurarius, idque esse manifestissimum; Quod credat animam esse mortalem, quod habeat duas neptes concubinas, & ex utraque filios progenuerit*, plura de eo, in compendium ex gravissimis historicis, collegit Osiander Hist. Eccles. Cent. XIII. Lib. 4. C. 7. B. Lutherus in præfat. Proph. Daniel. Bonifacius VIII. der Grunschalek/der die Welt zum ersten mit dem gülden Jahr genärret/vnd verführet hat. Certe, non sine infelicitatis omine sub tali Pontifice, tale fuit feralis seculi initium, & quasi consecratio. Visa auditaque circa id tempus plurima prodigia, quæ strictim recenset Hottinger. ad sec. XIII & XIV. Et quod tunc pii metuebant, nunc certius interpretantur eruditorum plurimi, cum illo Jubilæo cœpit seculum, quo solvendus erat Satan. vide commentarios nostratum in Apoc. XX. 4. 7. 8. nominatim B. Gerhardum Disp. 3. contra nov. Fanat. § 15. Unus quippe annus, primus erat & seculi decimi quarti, & Jubilæi Romani, & regni Turcici; Annus enim Hegiræ 699. quo Ottoman primus Sultan salutatur, maximam partem incidit in A. Christi 1300. quod patet ex Celeberrimi D.D. Pocockii, præceptoris mei colendi, collatione ærarum ad Hist. Dynast. Abulpharagii, ejusque supplemento, pag. 42. Ut pæne dixeris, Draconem, qui antea dedit bestia potestatem suam, Apoc. XIII. 2. 12. & jam solutus exhibat ut seduceret gentes, congregaretque adversus sanctos, C. XX. 7. 8 sic voluisse Jubilæo Romano nunciari, novæ tyrannidis exordia, & utriusque AntiChristi vires, contra Ecclesiam unitas. Nec male huc quadrat historia ap. Petrum Mattheum scriptorem Gallicum: lib. 3. *Bonifacium IIX. primo Jubilæi die sibi præferri curasse in triumpho duos gladios, ubi acclamatum fuit. Ecce duo gladii hic!* Non nisi in circumstantia temporis variant scriptores Osiandro laudati c. 9.

§. III. Veram Jubilæi causam optime expressit B. Lutherus noster in articulis Smalcaldicis: *Hac ratione* (per indulgentias) cum accresceret pecunia, & nundinatio bullarum esset fructuosa, excogitavit annum aureum, Jubilæum vere auriferum, (*Jubeljahr* / *Guldenjahr*) quæm Romæ celebrari voluit. Hunc appellabat remissionem omnis culpæ & pænæ. Accurrebant igitur plurimi, quia ab onere molestissimo liberari unusquisque cupiebat. Hoc erat effodere & conquirere thesauros terræ. Mox Papa annos aureos multiplicabat, & alium super alium accumulabat, & quo plus auri devorabat, eo plus fauces ejus appetebant. Form. Conc. p. 324. (edit. Stregnes, p. 331.) Prætextus vero, quibus vel instituti vel mutati Jubilæi, egregie exposuit adm. Rev. D. D. Varenius in append. not. ad Exod. pag. 460. Ne turpitudini species deesse, seculi solennitas a Bonifacio; Jubilæi Israël & magni sabbathi sanctitas a Clemente: Christi ætas -- ab Urbano; humana mortalitas vitæque brevitæ, -- propter quam contrahendus erat character, a Sixto prætenderetur. Turpitudinem autem revera erat, ab Ethnicismo & seculari anno characterem temporis sumere; Quomodo veteres Romani Ludos seculares peragebant, centesimo quoque anno, quæm ab urbe condita numerabant, fuscæ ex antiquis Rosinus antiquit. Rom. lib. V. C. XXI. Nec Platina in vita Clement. VI. diffitetur, inde sumptum esse morem in Papatu: probatque ulterius Vossius in Etymologico ad voc. *Jubilæus*: Quod autem vir magnus existimat, Pontifices characterem quinquagenarium non a Judæis sed a Romanis accepisse, repugnat expressis verbis Clementis VI. sic primum ordinantis: *Nos attendentes quod annus quinquagesimus in lege Mosaica Jubilæus remissionis & gaudii, sacerque dierum numerus, quo lege sit remissio, censebatur; -- de fratrum nostrorum consilio prædictam concessionem indulgentiæ -- ad annum quinquagesimum duximus reducendam.* Extat bulla integra ap. Bzovium ad A. 1342. §. 4. Romanis quinquagesimus nunquam hac ratione sacer. Nec bene sibi constat ratio Vossii, quæm quoque urgent Belgæ in scholiis ad Lev. XXV. 10. aliique, videlicet quadragesimum nonum, & non quinquagesimum fuisse Judæis Jubilæum. Nec quærenda fuissent profanorum aucto-

rum loca, ut obtineret in Levitico more numerandi & loquendi vulgo usitato, quinqvagesimum positum esse; firmior auctoritas Legislatoris & validiores rationes eorum qui proprie de anno Jubilæo inchoando post XLIX. completos, legem interpretantur: Hujus sententiæ defensores & rationes, ex Poli Synopsi Criticorum exhibet max. Rev. D. D. Calovius Tom. I. Bibl. Illustrat. p. 1308. B. Lutheri versionē optimā h. I. esse ostendit D. D. Varenius l. c. p. 474. Manet nihilo minus turpe, Quod Papa abrogatum Jubilæum Judaicum in Ecclesiam Christianam reduxerit, cum opprobrio, per Salvatorem nostrum acquisitæ libertatis perpetuæ Esaj. LX. 21. & LXI. 2. Luc. IV. 19. Turpissimum erat Paulo II. ad tam angustum terminum jubilæas solennitates restringere, nulla ex gentilibus ludis occasione, nulla ex Hebræorum statutis accepta auctoritate. Cornelius a lapide ad Lev. 25. dicit illum quinqvagenariū vere jubilæum fuisse, quia in lege veteri fundamentum habuit. Cur ergo mutaret? Duo ad hoc Paulum movisse, ex ejus vita, prout a Platina, qui sub eo vixit, describitur, colligere licet: *Libidinem innovandi & cupidinem habendi.* De priori testantur ipsius verba ad Platinā: *Nescis omnia jura in scrinio pectoris nostri collocata esse? Pontifex sum, mihiq̄ licet pro arbitrio animi, aliorum acta rescindere & approbare.* Obiciebat alio tempore Paulus Platinæ ingratum ejus animum, de hoc ipse Historicus pag. 338. *Si spoliare homines emptione sua incognita caussa, si carcere, si tormentis, si ignominia, si calumnia afficere beneficium est, certe erga me beneficus & liberalis dici potest Paulus; & ego ingratus, qui tantorum malefactorum immemor, ab urbe non discesserim, suis mandatis obtemperans, suis sollicitationibus toties frustratus.* Attulimus hæc verba, quia in compendio exhibent crudele & astutum ingenium Pauli. Avaritiæ labe, communi Pontificum morbo, insignem & illum fuisse patet ex eo, quod cum ejus Camerarius Cardinalis, vir dirissimus, hæredes ex testamento reliquisset duos fratres, cognomento *Scarampos*, Omnes facultates Paulus, ei licet testandi facultatem ultro permisisset, sibi vindicavit. Et ad finem historiæ tale elogium illi ponitur: *In colligendis - pecuniis ita diligens fuit, - Omnia enim officia suo*

*tempore venalia erant : quam ob rem factum est , ut qui episcopatum aut beneficium vellet , officium aliquod emeret , quo lenocinio quod vellet , consequeretur ; superatis competitoribus omnibus , doctrina & probitate vitæ quovis magistratu & honore dignis. &c. Nonne hoc ex infallibilitate Papali , quam quoque Jesuitæ ad res facti extendunt ? Verum annum aureum illum non attingit Paulus , sed fatis præventus cogitur lucrum relinquere Sixto IV qui , quin & propter illud , breviorum periodum jubilæam retinuerit , dubitare nos non sinit Onuphrius Panvinus in vita Sixti : *Primus vendidit officia (certa ut loquuntur , taxa,) vectigalia nova invenit , vetera auxit ; Plures a sacris hominibus decimas , non sine maxima avaritia nota exegit.* De Clemente ita Crantzius lib. IV. Histor. cap. 26. *Clemens VI. dubium , an amore pecunie , an desiderio salutis hominum , sancivit Jubilæum celebrari anno quinquagesimo.**

§. IV. Quæ sit ratio Jubilæi Romani abunde docent bullæ Pontificum & multi doctores Pontificii , quos longa serie enumerat Voët , part. 3. Disp. select. p. 1376. Nobis sufficit ex illis pauca de ejus forma exhibere. Incipit annus Jubilæus vigiliis natiuitatis Domini , sive quod eo die Pontifex creatus Bonifacius , instituti auctor ; sive ut sanctissimi festi veneratione Jubilæi initium reddant augustius. Tunc post meridiem , Pontifex magnæ ædis Petrinæ portam adit , summa cum pompa , sanctamq; portam argenteo malleo ter pulsat. Illam post , summus pœnitentiarius cum duobus aliis pertundunt eodem malleo , cujus denique murum prorsus disjiciunt cœmentarii , ut lapides lateritii (res pretiosa !) colligi possint. Pœnitentarii vestibus sacris ornati , aqua benedicta omnem illam partem , quæ nitebatur parietes , abluunt. Ingreditur sic Papa per portam sanctam , vespertinæque preces maxima solennitate inchoantur. Eodem temporis momento , tres Cardinales ad alias tres portas sanctas , S. Pauli , S. Johannis Lateranensis & S. Mariæ majoris , aperiendas mittuntur , quæ pari ritu aperiuntur , quo porta S. Petri : manentque apertæ omnes quatuor , totius anni sancti curriculo. Sequenti natalis Domini vigilia , a Papa & tribus Cardinalibus , magno

gno cum cæremoniarum splendore, iterum clauduntur. Quicquid vero in Ecclesia Romana, est superstitiosi cultus, sive in Basilicis sive in templis aliis; quicquid est processionum & religiosi apparatus, diebus festis aut profanis; hoc anno plus solito splendet. Solennitatem in primis augente maximo hominum confluxu.

§. V. Verum ut hæc institutio contra simplicitatem Christianam pugnat, (mox gravius dicemus;) ita maximam animadversionem meretur *plenarum indulgentiarum* concessio, quæ alias frequens, anno Jubilæo liberalissima: Dicunt Pontifici datam potestatem illas dandi ex pretiosissimo Ecclesiæ thesauro, in quo recondita merita, ut loqui solent, Christi superabundantia, quibus accedunt merita Sanctorum, in primis B. Mariæ virginis, quippe dum in hac vita fuerunt sancti, multa ipsis ad salutem non necessaria egerint, adeoque plura supererogasse; plura etiam & graviora sint perpeffi; quam pro peccatis suis debuerunt. Illa omnia tanquam in cistam quandam congesta Ecclesiæ thesaurum constituere; cujus claves traditas existimant Pontifici Romano, ut is vel per se, vel per alios, visitantibus Basilicas Romanas, aliisque licitantibus & redimentibus, indulgentias concedat; quæ ad id per eorum sententiam valent, ut fiat remissio pœnarum temporalium, vel in hac vita vel in purgatorio luendarum. Sic cum caute volunt loqui, egregium thesaurum institoria arte exponunt: ante tempora B. Lutheri crassius decipiebant. Ejusmodi, quas retulimus ratiocinationibus, conflata sunt Bullæ Pontificum, & in primis Clementina ap. Bezovium ad A. 1342. multisque modis illas arcas disruptas, resarcire student posteriorum temporum Canonis, & aulæ Romanæ advocati. Quomodo vero fiant homines anno Jubilæo participes indulgentiarum, præstat verbis primæ de illo Bullæ declarare. Ita Bonifacius: *Nos omnibus ad Basilicas ipsas accedentibus reverenter, vere pœnitentibus & confessis, non solum plenam, sed largiorem, imo plenissimam omnium suorum concedimus veniam peccatorum: Statuentes, ut qui voluerint hujus indulgentiæ a nobis concessæ participes fore, si fuerint Romani, ad minus triginta diebus continuis vel interpo-*

terpolatis, & saltem semel in die; si vero peregrini fuerint aut forenses, modo simili diebus quindecim ad Basilicas easdem accedant. Unusquisq, tamen plus merebitur, & indulgentiam efficacius consequetur, qui Basilicas ipsas diutius & amplius frequentabit. &c. Ad hoc præscriptum plebē ordinariis Bullis remittunt Pontifices recentiores; Basilicarum numerum auxerunt quoque & in rebus minoris momenti aliqua immutarunt. Fructum illum Jubilæi imaginarium, mire extollunt Romanenses. Osorius ap. Gerhard. L. C. de pœnitentia §. 135. *Jubileum dicere possumus tertium Baptismum. Sicut Baptismus dicitur indulgentia plenissima, quia in eo omnis culpa & pœna deletur, ita Jubilæum dicere possumus Baptismum, cum in eo simile quid fiat.* Voetius l. c. p. 1370 ex celebri Casuista Pontificio *Diana* part. 1. Tr. II. resol. 16. sequentia citat: *Qui peccat ob spem absolutionis obtinendæ virtute Jubilæi, quamvis enormia quæq, scelera committat, Jubilæus illi prodest: quia nulla sit hujus confidentiæ exceptio in Bulla.* Passim his affinia occurrunt. Qua denique ratione, ubique indulgentiarum concessione lucrabatur Papa credulorum nummos & animos, ex ipsa consuetudine & praxi Romanæ curiæ tradit B. Chemnitzius in *Examine Concil. Trident.* de indulgent. pag. 736. Plenitudinem potestatis profundendi plenarias indulgentias, Romanus Pontifex ita sibi soli reservatam voluit, ut pro expilatione eorum, qui non adirent Romam, vel negotiationem istam per alios exercerent, eam facultatem certis limitationibus aliis venderet, & per legatos plenarias indulgentias concederet, adinstar Jubilæi. addit - *Sed ecce iterum novam imposturam, ne enim ideo, quod ubique plenariæ indulgentiæ prostant, Jubilæi nundinationes Romæ frigerent, Pontifices imminentibus Jubilæis, venditas prius facultates & concessiones, suspenderunt usq, post Jubilæum vel ad beneplacitum; sæpius etiam posteriores Pontifices privilegia indulgentiarum a prædecessoribus vendita, revocarunt, & irrita fecerunt, ut de novo & carius redimerentur.* Extant hæc in extravagant. Pauli II. & Sixti IV. & in Gravaminibus Germaniæ. Quodque durante Jubilæo omnes aliæ indulgentiæ cessent, auctoritate Gregorii XIII. Clementis IIX. & Urbani IIX. probat Voet, l. c. p. 1372.

§. VI. Hisce de origine, forma ac fructibus Jubilæi Romani, in antecessum cognitis, transitus faciendus esset ad applicationem loci Prophetici, quæ ex vero ejus intellectu & nexu vaticinii, collato deinde utroque cum eventu ipso, evidens & comoda omnino apparebit; Verum cum non satis *justa* fortassis videretur, nisi prius quoque probatum fuerit, esse hoc institutum AntiChristianum; ac ut tale, a Divina sapientia Ecclesiæ Christi prænuntiatur, cumque exitio AntiChristi per justitiam Omnipotentis conjunctum. Proinde parabitur nobis sic quoque via, ad *justissimam* vaticinii applicationem, cum ostenderimus: *Jubilæum Romanum, quantum in se est, evertere fundamentum fidei ac libertatis Christianæ*: Et ob hoc, præter respectus alios, *summæ AntiChristianæ esse*; quandoquidem miseris Ecclesiæ Romanæ civibus, jugum imponit, illisque Christum, unicum omnis salutaris remissionis fontem; & fidem veram, solitarium percipiendæ remissionis peccatorum, & quod idem est, gratuita justificationis æternæque salvationis obtinendæ medium, Rom. III. 28. c. IV. 6. 7. 8. Lib. Conc. p. 381. 707. vel impie aufert, vel perverse contaminat. Sunt autem *Tria* in primis dogmata Papistarum, quibus tanquam fundamento nititur utilitas jubilæi: quæ ut semper detestanda sunt, ita nunc nobis diruenda in gloriam Salvatoris nostri Jesu Christi, ac honorem pretiosissimi ejus meriti. Toti negotio Jubilæo ista subternunt, *I. Suscipiendas esse visitationes Basilicarum Romanarum, spe merendi indulgentias. II. Thesaurum peculiarem Ecclesiæ esse, ex quo depromantur illæ indulgentiæ. III. Ex illo thesauro per Pontificem, vel per quos ipse voluerit, visitantibus plenissimas concedi indulgentias.* Hæc ordine jam discutiemus.

§. VII. Primum dogma de meritoriis visitationibus Basilicarum, magnæ arguitur convinciturque impietatis; *Generatim, tum* omnibus scripturæ locis, quæ rejiciunt cultum a Deo non præceptum, sed ἐν ἐλεῶσι & ἡλεῶσιν susceptum ab hominibus, Deut. XII. 8. Matth. XV. 9. & quod apprime huc quadrat, Coll. II. 22. 23. *tum* universis verbi divini ponderibus, quibus omnis merendi mediandique dignitas, derogatur humanis operibus quibuslibet

bet in percipienda remissione peccatorum, & impetranda salute æterna, quippe quæ a parte hominum, soli fidei in Christum unice adscribitur. Act. X. 43. Rom. III. 24. IV. 2. 4. 8. 9. Gal. III. 16. 21. Luc. I. 45. &c. &c. Quæ pietas orthodoxa, horribili Pontificiorum de merito dogmati, fortiter opposuit & feliciter vindicavit. *Speciatim* vero rejicitur ex eo, quod in Novo Testamento, ex natura libertatis Christianæ, & requisito colligendi Ecclesiam per universum terrarum orbem, non velit Deus uni loco præ alio, peculiarem ejusmodi sanctitatis opinionem concedere, sed jam ante sustulit locorum, quoad hoc privilegium, differentiam. *Mulier, crede mihi*, dicit Christus, *quia venit hora, quando neq; in monte hoc, neq; in Hierosolymis adorabitis Patrem*, Joh. IV. 21. *Sed in omni loco volo viros orare, levantes puras manus sine ira & disceptatione, similiter & mulieres &c.* docet Paulus I. Tim II. 8. 9. idque auctoritate Apostolica v. 7. Grandis & periculosus nectitur laqueus conscientiis simplicium; nam si Romam eunt, confidentia merendi peccant; si impedimentis aliis retinentur, putabunt se excludi beneficio merendi. Tollitur præterea illo dogmate, omnis consolatio ex promissione præsentia Christi, æqualiter gratiosæ apud omnes fideles in nomine ejus congregatos, Matth. XIX. 20. Et, ut sunt homines in Papatu ad alendam superstitionem educati, & tantum non stupidi, facile inducentur hac ratione, ut negent Dei omnipræsentiam aliaque attributa, quibus excitandus in nobis verus Dei cultus. Deniq; totum illud locorum discrimen, & ex illo nata visitatio meritoria, provenit ex idololatræ principio circa venerationem Sanctorum & reliquiarum; Imo ad hanc firmandam & augendam, tam operose defenditur suscipiturque religiosa quævis, apud illos peregrinatio. B. Patres primorum seculorum ridebant, satisq; improbabant supersticiosam hanc molestiâ, vid. Chemnitius Exam. Concil. Trid. pag. 670. Elegantissima sunt verba Nysseni in epistola de iis quæ adeunt Hierosolymam: *Quid veroplus est habiturus, qui loca illa adit? Quasi vero in locis illis Spiritus Sanctus abundet, & gratia Dei amplius sit ibi?* Orthodoxam antiquitatem in hoc argumento, variis scriptis contra Pontificios vindicavit Heideggerus,

§. IIX. Verum in hoc miserandi *δεισδάμωτες*, quod putent se fanos, Et, quod mireris, tam gravem rem, & sibi & aliis imponunt, absque omni mandato divino, absque omni notitia certa de divina voluntate talia approbante, ac denique sine aliquo exemplo urgente. Dicunt Paulum Act. XX. 16. *Festinasse, ut si possibile sibi esset, diem Pentecostes ageret Hierosolymis.* Non urgeo quod id egerit in honorem Synagogæ, nondum penitus sepultæ. Certe v. 24. ipse causam festinationis exponit: *Ut expleret ministerium quod accepit a Domino, testificandi Evangelium gratia Dei*, quod opportune fieri existimavit tempore Festi, ut & fratres confirmaret, & advenientes Christo lucrificeret. Unice studium gloriæ Divinæ proficitur v. 21. 22. 23. & hypocritæ arguitur, quando in exemplum, allegatur ab iis, qui studio mercedis & remissionis pœnæ, Romam ipsiusque sepulcrum & Basilicam adeunt. Ridicula sunt quæ ex miraculis; corrupta quæ ex antiquis; quæ ex Vet. Test. petuntur, aliena prorsus sunt, ad commendandas visitationes Pontificiorum religiosas & meritorias.

§. IX. Majores impietatis numeros complectitur alterum illud dogma, de *thesauro coacervato ex meritis Sanctorum, in primis B. Virginis, additis superabundanti merito Christi, ex quo thesauro depromantur indulgentiæ.* Quæ major in Divinum Redemptorem nostrum excogitari poterit blasphemia? Quid apertius contradicit verbo Dei? *Torcular calavi solus ego*, dicit Filius Dei, *Et de populo non est quisquam mecum*, Esaj. LXIII. 3. *Et ex ejus plenitudine nos omnes accepimus*, Joh. I. 16. *Sanctificati sumus per oblationem corporis Jesu Christi semel*, Heb. X. 10. *Hic autem unam pro peccatis offerens hostiam* v. 12. *Una enim oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos* v. 14. adde. Esaj. LIII. Joh. I. 29. Tit. III. 5. 1. Joh. I. 7. & II. 2. & alia per plurima, quibus Scriptura prævidens malitiam Pontificiam, de sufficientissimo ac unice salutari merito Christi, nos certos reddere voluit. Nonne fabula illa de thesauro ex meritis Sanctorum, vim infert modestiæ Beatorum? qui Sancti esse nequeunt, nisi memores fuerint verborum Magistri sui: *Vos cum feceritis omnia quæ præce-*

pta sunt vobis, dicite, servi inutiles sumus, Luc. XVII. 10. ὄχλος ἀχρεῖ-
 ὄς ex usu Scripturæ, non tantum privative, qvi nullū dat commo-
 dum, sed & positive qvi dat damnum & molestiam: Rom. III. 12.
 voci ἡχρεώθησαν, respondet Psal. XIV. 3. & LIII. 4. Hebræum
 נחשׁתו *naelachu* (*elasa*) putidi, abominabiles facti sunt.
 Et Matth. XXV. 30. ὁ ἀχρεῖον ὄχλον, *servum non frugi, servum*
nequam vocandum, ex pœna apparet. Vult itaq; Christus hanc
 a suis exigere confessionem, agnoscant se propter imperfectio-
 nem actionum suarum, servos nequam; ut id fuse ostendit
 max. Rev. D.D. Seb. Schmid. præceptor meus venerandus, Disp.
 Miscell. XII. B. Petrus, cujus fidem jactant Pontifices & suc-
 cessionem, sed utrumque falso, apertissime condemnat impiam
 illorum sententiam, Act. IV. 12. B. Paulus ne ex enumeratione
 magnorum pro Ecclesia Dei laborum, 2. Cor. XI. illi quicquam
 tribuerent meriti, intempestivi meritorum æstimatores, subjun-
 git: *Pro me ipso non gloriabor, si non in infirmitatibus meis*, c.
 XII. 5. In quo autem sua & omnium fidelium gloriatio sita sit, o-
 ptime expressit ad Gal. VI. 14. *Mihi autem absit gloriari, si*
non in cruce Domini nostri Jesu Christi: In hujus vere Christianæ
 gloriæ opprobrium, confictus est mixtus ille thesaurus; In tan-
 ta Evangelii luce illum defendi etiam ab iis qvi diligenter nostra-
 tium scripta legerunt, deplorandum voluntariæ cæcitaris do-
 cumentum est. Mirari convenit Illustres fratres de Walenburgh,
 qvi inter modernos scriptores Pontificios, sinceritatem aliquam
 præ se ferunt, passim in operibus suis, in his admodum sibi
 placere; *doctrinam Ecclesie Romanæ, etiam in articulo justifica-*
tionis, non dare Protestantibus justam causam separationis. Cum
 ex præscripto verbi Divini, certissima sit sententia: *nullo modo*
cum Ecclesia Romana conveniendum, postquam illa, ab Ecclesia Chri-
sti se ipsa separaverit, impuris illis in negotio salutis dogmatibus,
factaq; per illa & innumera alia AntiChristiana. quod jam ultra
 sesquiseculum Pontificiis demonstratum est, verum illi, ut im-
 plerent dictum Apoc. XVI. 9. *astuaverunt & blasphemaverunt, &*
non egerunt pœnitentiam, ut Deo gloriam darent.

§. X. Provocant ad dictum Col. I. 24, ad quod B. Clementius

l.c. p. 717. & alii apud Collectorem vindiciarum Bibl. sufficienter respondent. Omnes detorsiones refellit paraphrasis, fidei & contextui analogæ. *Gaudeo*, inquit Paulus, l. c. *in passionibus meis pro vobis*, non meritoriis, sive ut vos redimam, susceptis : nunquid Paulus pro vobis crucifixus? 1. Cor. I. 13. sed quas occasione prædicationis Evangelii, tanquam minister Col. I. 23. 25. sustineo, in illis perferendis cum gaudio pergo Act. XX. 24. *& adimpleo ea quæ defunt afflictionum Christi*; non illarum passionum quas pro redimendis hominibus subivit, perfectissimæ illæ erant & consummatissimæ, Heb. VII. IX. X. &c. sed illas afflictiones Christi appello, quas in ministerio ejus mihi ab illo impositas novi, ipse enim Dominus meus dixit : ostendam Paulo quanta oportet eum pati pro nomine meo, Actor. IX. 16. In illa quantitate mihi ad mensa ostensa quæ, sunt adhuc *ὡς ἐρήματα*, sunt aliquæ reliquæ, adimplenda per reliquam partem cursus mei in munere Apostolico, Phil. I. 24. 25. Quæ passiones etiam Christi appellandæ, quatenus patiundo reliquit nobis exemplum, ut seqvamur ejus vestigia, 1. Pet. II. 21. has, inquit Paulus, reliquias perfero *in carne mea*, adhuc mortalis & terrestrem circumferens domum, 2. Cor. V. 1. &c. *pro corpore ejus quod est Ecclesia*, cujus minister sum Col. I. 23. 25. & cujus gratia omnes has passiones Christi sustineo, 2. Cor. I. 5. 6. Et in illis tolerandis magna mihi consolatio a Christo, dum ejus Ecclesiæ, ministerialem operam lubens præsto. v. 7. Hunc esse sensum dicti Col. I. 24. ex contextu aperte evincit celeberr. Theologus Argentinenſis jam §. præced. laudatus, in Collegio Mss. exegético ad illam Epistolam. Locum 2. Cor. VIII. 14. minus urgent, haud dubie a nostris edocti, agi ibi de communicatione Evangelii, facta Corinthiis ab Ecclesia Hierosolymitana, circa illa tempora; conf. Rom. XV. 26. 27. 1. Cor. IX. 11. Solent quoque articulum de communione Sanctorum, in subsidium vocare sententiæ, de communicatione meritorum in mortales derivatorum; verum svavissimo articulo sic abutuntur vehementer, & aliter intelligendum esse, pietas charitasque orthodoxa monstrat : Perspicue declaratur incommunicabile omne meritum humanum, sive ex opere, sive ex passione æstimandum, Gal. VI. 5. 6. Delabuntur tan-

dem ad ratiocinationes: *Satisfactio Christi*, inquit, *fuit infiniti pretii, & pro omnibus hominibus præstita. Cum igitur non omnes salventur, sequitur non totam satisfactionem applicari, sed illam non applicatam reservari in thesauro, per indulgentias dispensandam.* Egregium certe specimen subtilitatis Scholasticæ, quod auctoritate Papali, Clemens VI. primum Jubilæis indulgentiis subtravit. Verum si est, ut omnino fateri coguntur, infiniti pretii meritum Christi, ad quid ergo adjungantur operum aliorum æstimationes? Et annon per infinitum pretium suum satisfactio Christi tollat omnem culpam & poenam? ad quid ergo indulgentiæ? At quomodo dividunt in applicatum & non applicatum? si est infinitum, utique indivisibile est pretium redemptionis nostræ. Et certe non una ratione, pugnatilla satisfactionis discriptio contra gloriosissimam Personam & officia Christi; imo contra proprias Pontificiorum hypotheses. Et cum Clemens ille aliqve, ita partiuntur divinum *λύτρον*, se ipsi indignos reddunt pretio sanguinis redemptorii.

§. XI. Restat *tertium*, ad Jubilæum commendandum a Pontificiis celebratum dogma: *Ex Thesauro isto, per Papam Romanum, vel ejus in hoc negotio vicarios, concedi indulgentias plenissimas visitantibus majora templa Romana, quibus indulgentiis liberantur a pœna temporali, vel in hac vita vel in purgatorio subeunda.* Langvesceret studium adeundi Romam & frustra esset thesaurus, nisi illa indulgentiæ concessio accederet. Est itaq; in hoc ultimo omne malum quod in prioribus duobus, accedunt quoque præterea alia absurda, quæ illius pravitatem augent: *Singularis potestas Papa; indulgentiarum concessio; pœna temporalis, sublata culpa & pœna æterna, remærentia; denique purgatorium.* Sunt hæc infallibilia axiomata Romanensium, a nostratibus ut impia & falsa jam dudum rejecta, neque nobis propositum singula hac vice excutere. Sed corrueat facile tota jubilæa structura, si dirutis duobus prioribus fundamentis, eversum quoque fuerit tertium, videlicet, *indulgentias concessas a Pontifice liberare a pœna, quam temporalem vocant.* Nulla hic nobis necessaria prolixitas, quandoquidem totum illud negoti-

negotium indulgentiarum, jam ante a Theologis Orthodoxis feliciter profligatum. Et in primis a B. Chemnitio, qui post B. Lutherum in eo optime meruit de Ecclesia Christi, quod Romanæ Ecclesiæ vanitatem in illo articulo, piis omnibus execrandam, tam distincte & nervose ostenderit. Torquebimus itaque buccinatores Jubilæi Romani iisdem argumentis, quibus beatus ille vir, decretum Tridentinum de indulgentiis, nullius pretii esse clarissime demonstravit. Illa adhibemus, (non ignari quod alii aliter illam controversiam tractent:) cum jam per centum annos nihil ad justam sui excusationem, vel erroneæ doctrinæ & consuetudinis emendationem, attulerint Pontificii. *I. Tota illa indulgentiarum nundinatio nullum habet in scriptura fundamentum*; adducit verba Durandi de sancto Portiano, Anthonini Episcopi Florentini, Rossensis, Sylvestri Prieriæ idem sentientium, addunt alii Alphonsi de Castro, Gregorii de Valentia confessionē: Et in primis huc facit Cajetani assertio, Opusc. 15. cap. 1. *Nullas scripturas S. nullam priscorum Doctorum, Græcorum aut Latinorum, auctoritatem scriptam, indulgentiarum ortum ad nostram notitiam deduxisse: sed a trecentis tantum annis hoc scripturæ commendatum esse de vetustis Patribus, quod B. Gregorius indulgentias stationum instituit.* Hic Cajetanus, inter primos Lutheri adversarios erat, & hoc ipso meruit ante triennium, cum terras Pontificiorum transirem, sanctorum numero solenni Canonizatione inseri. Erunt itaque illa verba apud indulgentiarum patronos, omni exceptione majora. Observari item meretur Cardinalis hujus discursus cum Adriano VI. de indulgentiis, ap. Pet. Suav. Polanum, Hist. Concil. Trid. lib. I. p. 22. *II. Doctrina, praxis & usus indulgentiarum, præcipuos & summos fidei nostræ articulos, insidiosè convellit, turpiter conspurcat, & funditus evertit: Pugnant indulgentia, 1. Contra meritum & satisfactionem Christi. 2. Contra gratuitam & plenariam remissionem peccatoribus a Deo factam. 3. Contra usum verum clavium cælorum. 4. Contra fidem. 5. Contra doctrinam orthodoxam de bonis operibus.* Quæ corruptio in singulis per indulgentias invecata sit, perspicue docet examen, p. 709. *III, Scriptura nundinationes illas indulgentia-*

gentiarum, Prophetico spiritu, quasi intento digito, ante & notavit & damnavit 2. Pet. II. 1, 3. Et in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis - Et in avaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur. Deniq. IV. quomodo purior Antiquitas indulgentias illas Papales ignoraverit, & quomodo post illarum introductionem semper a viris bonis illis contradictum fuerit, prolixè Catalogus testium veritatis, B. Chemnitius in Examine passim, B. Gerhard. in confess. Cathol. & L.C. de pœnitentia, Heideggerius & alii recensent. Non tantum privati multi, sed junctim Concilium Lateranense, & aliud Viennense, tota Academia Parisiensis sub Clement VI. indulgentiis Papalibus se opposuerunt. Et natio omnis Germanica Anno 1510. in gravaminibus ad Maximilianum Imperatorem, de indulgentiis conquesta est.

§. XII. Non fert ratio exercitationis nostræ, ut ad singula subterfugia Papistarum digrediamur; adferendum unum alterumve ex Tom. II. Operum Fratrum Walenburchicorum: quos in hoc negotio nunc refutare placet, quia inter recentiores sunt, qui alicujus momenti scriptum a parte adversariorum ediderunt, & quia ipse in fratre adhuc superstite, Petro de Walenburch, Suffraganeo Coloniensi, doctrinam & modestiam illorum, coram expertus sum. Ita autem illi l. c. in compend. controvers. partic. Cap. 27. *de indulgentiis. Indulgentiæ versantur circa pœnas temporales, quas DEUS peccatoribus infligit, post remissam culpam peccati & pœnam æternam. Protestantes h. l. solent altum clamare, improbant quod nesciunt, & facientes quod improbant.* Miror quam incogitanter hæc scribunt. Certe Fratres in lectione Theologorum nostrorum occupatissimi, non nesciebant *quàm bene Protestantibus*, ut nos appellant, *nota sit doctrina Romana de indulgentiis.* Et omne id quod Fratres l. c. adducunt ad illustrandum controversiæ statum, adeo bene fidei nostræ Christianæ propugnatoribus innotuit, ut jam ante sesquiseculum, & toties ab illo tempore, ab iis profligatum sit ac confutatum sufficientissime. Nam ut occasione indulgentiarum pura Evangelii prædicatio cœpit, ita non sine causa Evangelicorum labor in illis examinandis ac rejiciendis, cum cura versatus est.

Ac ut ut sciam illum articulum inter fundamentales Ecclesia Papalis esse, non tamen mihi persvadeo, velle Fratres in illo condere *mysterium Babylonicum*, Apoc. XVII. 5, quasi post tam longas multasque disputationes, res occulta prorsus manserit. Si vero id volunt, nos expedite non scire omnes difficultates, quas negotium indulgentiarum habet; dicimus nec ipsos patronos illarum, sibi in hac controversia constare. Sutlivius *quingvagina quatuor contradictiones* annotavit; Solus Bellarminus *de indulgent. ab initio usq. ad pag. 58.* plus quam triginta suggerit. Joseph Angles, in 4. *Sent. quest. de indulgent. quinq.* narrat *opinionem contrarias* de indulgentiarum valore, *duas* de thesauro, *duas* de causa efficiente, *duas* de dispositione recipientis, *duas* de tempore, quo incipit esse sub gratia, *duas* de sufficientia eleemosynae pro bello sacro datae, vid. Heideg. anat. Conc. Trid. pag. 1204. Quomodo vero alterum probatum dare conantur, videlicet, *Protestantes id facere quod improbant*, res observatione dignissima est: *Ipsi sibi persvadent*, de nobis illis sermo est, *unum actum fidei*, quo apprehenditur Iesus Christus, cum omnibus suis meritis, efficere *Jubileum & indulgentiam plenariam, tum culpa tum poenae temporalis*. Ita dicimus credimusque, non ex mera presumptione, sed fide, verbo divino firmissime nixa. Huic (Jesu Christo) omnes Prophetae testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen ejus omnes qui credunt in eum, Act. X. 43. In Filio habemus redemptionem, remissionem peccatorum, Col. I. 13. Ab omni eo, ad quod per legem tanquam ad poenam obligabamur, ab eo nos liberavit Christus, Rom. IIX, 1. 2. 3. Gal. IV. 4. 5. & V. 1. Col. II. 13. 14. &c. per legem obligamur non tantum ad poenam aeternam sed & temporalem, Deut. XXIX. &c. adeoque non solum ab aeterna, sed ab omni poena cui per transgressionem legis sumus obnoxii, liberamur per Christum, Rom. IIX, 1. Utinam sic quoque sentirent Romanenses! Longe vero aliter de suis doceant Fratres his verbis: *Nos autem in meritis Christi remissionem culpa & poenae aeternae invenientes; quarimus in iisdem meritis, per opera poenitentialia, remissionem poenae temporalis*. Disce-
dunt nonnihil a reliquis Pontificiis, cum in meritis Christi di-
cunt

cunt se quærere remissionem, ac forte omiserunt *Sanctos*, ut tanto similia nostra proferrent, quod unicum fere studium est Walenburchicum. Male autem dicunt, *per opera pœnitentialia quæri remissionem pœnæ temporalis*, majorem remissionem dicunt se *invenire*, quasi plus esset in altera temporalium malorum remissione. Removimus autem quamcunque remissionem per opera; & operariam illam, nunc quoque simpliciter remitteremus ad Pontificios, remissionem, nisi voluissent doctrinæ nostræ puritatem, istius fermenti suspicione conspurcare; ita enim in sequentibus: *qualia (opera pœnitentialia) apud ipsos (Protestantes,) ad advertendas eas pœnas, post ejusmodi actum fidei, essent inutilia, nisi nobiscum tenerent, esse facienda opera pœnitentialia, per quæ vi meritorum Christi, pœna temporalis remitteretur.* Pervertitur sic doctrina nostra, & quatenus relinquitur a Fratribus sana, eatenus nihil illis prodest, nec quicquam decedit efficaciæ argumentorum nostrorum contra indulgentias. Quis unquam Evangelicorum dixerit: *Opera pœnitentialia esse utilia ad remissionem pœnæ temporalis?* Alius certe usus operum necessariorum a nostris traditur, & in Libro Concord. ipsaq; Aug. Conf. Art. VI. inculcatur. Familiare Pontificiis est objicere ex V. Test. varia exempla post remissionem peccati afflictorum; verum ex B. Chemnitii Examine, p. 714. & seqq. discere potuissent, *quod ejusmodi afflictiones in veris fidelibus, non sunt pœnæ sed castigationes paternæ*, quarum causas longe diversas esse ostendit ab onerosa pœnæ obligatione; Verum sic non habuissent Walenburchici, in quo convenientiam quærerent, si bona fide nostram proposuissent sententiam. Adducunt post, *Molinaum Calvinistam*, sed nec ille id dicit quod volunt; nec ad nos pertinet; nec magis illi nomen *Protestantium* competit, ex historia impositionis illius nominis, quam hodiernis Romanis competit titulus Ecclesiæ *Catholicæ*, quam immerito sibi rapiunt. Sed ne aliquid dissimulare videamur, adducemus locum, quo nullus in libris nostris majorem habet speciem illius, cujus nos insimulant: In Apolog. A. C. pag. 137. *Fatemur & hoc, quod saepe testati sumus, (p. 96. & 135.) quod etsi justificatio &*

vita aeterna ad fidem pertinent; tamen bona opera mereantur alia premia corporalia & spiritualia, & gradus premiorum. At ut diximus, speciem habet convenientiæ, sed non nisi præjudicio occupatis, revera autem nihil pro merito Pontificiorum, vel pro remissione pœnæ temporalis. Liberant locum istum ab illo sensu omnia dicta, quibus remissio omnis mali pœnalis, Christo soli in libris nostris adscribitur, quæ remissio unice per fidem nobis confertur. Et si quis vellet ex illo loco aliquid obtinere pro temporalibus; pariter pro æternis & spiritualibus argumentaretur, ac tum manifestum foret nos ullam remissionem operibus non adscribere. Nulla est consequentiæ ratio: si premia dantur respectu operum, Ergo & pœna illorum intuitu tollitur; nam præmia sunt prorsus gratuita, & ex promissione Dei consequuntur fidelium perseverantiam. At ut tollatur pœna, interveniet necesse satisfactio. Illa vero satisfactio, vel a nobis; hæc autem nulla est: vel Christi; quæ quia perfecta est non semiplena, nostraque facta per gratiosam Dei imputationem, Rom. IV. 5. 2. Cor. V. 19. 21. nihil pœnale vel condemnabile relinquit, Rom. IIX. 33. 34.

§. XIII. Pergunt Walenburchici l. c. & alia methodo disputant, quam hactenus in illo negotio Pontificii: nihil de thesauro, nihil de potestate dispensandi indulgentias soli Papæ reservata; quæ utramque paginam apud alios faciunt. Sed ita ajunt: Convenit igitur inter Catholicos & Protestantés, esse in Ecclesia potestatem remittendi peccata, non tantum quoad culpam & pœnam æternam, sed etiam quoad temporalem; hoc enim fundatur in textibus S. Scripturæ, Matth. XVI. 19. Joan. XX. 23. Convenit in hoc, an ergo de indulgentiis idem sentiamus? an modus & media per quæ remissio fiat, utrinque eadem tradantur? An Protestantés idem faciunt quod improbant? quod tamen probandum sibi sumserunt. Convenit inter omnes Politicos ac Ictos, habere summas potestates in reb. publ. jus exigendi pœnas; An ergo quoad modum & media convenit inter Pseudo-politicos, tyrannorum adulatores, qui injustissima quæque laudant; & inter veræ prudentiæ civilis doctores, qui modum aliaque ex fundamen-

tis justitiæ ac cujuscunque reipubl. tradunt? Tyranni sunt Papistæ quando ex generali clavium potestate inferunt quæstuaras, visitatorias, Jubilæas, & quascunque demum indulgentias, & *indulgenti* vocabulo decipiunt simplices, qui ligantur dum solutos se existimant. Non placet Walenburchicis loca ista Scripturæ de potestate clavium *directe pro indulgentiis allegare*; dubium an ex illa animi integritate, quæ Durandus aliique supra dixerunt, *nulla ex Scriptura haberi pro iis fundamenta*; an vero ex eo, quod responsionibus nostratum convicti, viderentur verbis Salvatoris sic abuti; Volebant itaque gratiam apud suos non perdere, sicque illa in capite de indulgentiis adferunt; & ne absurdæ allegationis accusarentur, saltem remissionem quamvis inde inferunt. Notum satis est præterea, quæ ex priori loco integro, tanquam *ex petra*, excidere solent Pontificii, *saxa* ut firment *ruinosæ Curie Romanæ fundamenta*; Verum illa nostri tam fortiter contuderunt ac comminuerunt, ut arenoso pulvere occæcati quidam illorum, ex hoc quoque loco patrociniū indulgentiis suis quærerent. Nam vix alius magis illis repugnat, vel potius, vix alium indulgentiis suis magis pervertunt quam hunc. Dat Christus *potestatem solvendi*; illi *solutos* culpa & pœna æterna, *ligant obligatione ad pœnam* aliam, quam vocant *temporalem*: Jubet Christus *ligare impœnitentes*, illi *solvunt plene, plenius, plenissime*, nulla habita ratione alterius rei, quam superstitiosa se præscripti cultus, visitationis, pecuniæ &c.

§. XIV. *Antiqua Concilia*, ajunt Walenburchici, *pro qualitate peccati, pœnitentiæ tempus imposuerunt*; quod etiam ex variis causis abbreviarunt: Illæ autem pœnitentiæ non tantum imponebantur ad satisfactionem Ecclesiæ; sed insuper pro compensatione pœnæ temporalis, vel in hac vita, vel in purgatorio, pro peccatis ferendæ. Prius de mitigatione pœnitentiæ actionum, nihil pertinet ad Ecclesiam Romanam. Dūdum, quando originem indulgentiarum inde petebant Romanenses, illis respondebat B. Lutherus: *disciplina antiquæ Ecclesiæ apud vos est obsoleta, & vestra hodierna est commentitia*. Sed quia Lutheri se non admittere dicent judicium; damus judicem Serenissimum auctorem Tractatus Ger-

manici, cui titulus, *Verus, sincerus & discretus Catholicus*; qui integrum caput, a pag. 136. seqq. compendii sui, insumit tractando, *Von der / respectu primitiva Ecclesie, gewesenenen / nunmehr abber lender! gar zu sehr zerfallenen Kirchen - Disciplin bey der Römisch Catholischē Parthen.* Scio amicissimos fuisse Fratres Walenburchicos eruditissimo Principi, quod item ex p. 93. scripti allegati patet; Qui nunc quoque ab eorum partibus stans, Walenburchicis infelicem mutationem non parum debet. *Posterius de merito pœnitentia non tantum ad satisfactionem, sed & compensationem*; penitus erroneum est & falsum. Id B. Chemnitius in Examine a pag. 720 ad pag. 731. evidenter ostendit, ubi non simplex apparet Pontificiorum dolus in corrumpendis trahendisque veteribus in partes suas. Et quomodo veteres de compensatione in purgatorio, qui ipsum purgatorium ignorarunt? Addam reliqua Fratrum: *Remissis vero illis pœnis Canonicis, remittebatur pœna temporalis, peccatis debita*; alioguin enim *Ecclesia indulgentiam concedens, remisisset fideles ad pœnas a Deo expectandas*; neque illis attulisset commodum sed potius detrimentum. Negamus antecedens. Et jam ante falsum esse demonstravit B. Theologus, quod remissio pœna Canonice, apud antiquos, idem esset ac remissio pœna temporalis apud Pontificios: Sed quia illi indulgentias nunc concedendo, pœnam temporalem non remittunt; ut antea probavimus fieri non posse: proinde Ecclesie suæ membra decipiendo, remittunt ad pœnas a Deo expectandas, neque illis commodum sed potius detrimentum adferunt. Verbis quæ sequuntur: *Quapropter, fatentibus Protestantibus, esse in Ecclesia potestatem remittendi pœnas pro peccatis temporales, omnino dicendum est, antiqua Concilia eas pœnas per indulgentias remisisse*: his, inquam, verbis Walenburchicorum abunde jam satisfactum. Et vanam esse absurdamque ex illa nostra concessione, collectionem hanc, simili prorsus illatione ostendam. Quapropter, fatentibus Protestantibus, esse Ecclesie caput (Christum,) a quo membra habent felicitatem temporalem (cum illa æterna;) omnino dicendum est, antiqua Concilia illud caput de Pontifice Romano intellexisse. Pariter hic inferunt; nam id quod

nos de plenaria remissione omnis pœnæ propter Christum, Pontificii trahunt ad indulgentias; Quod antiqui de pœnis Canonicis, ac disciplina Ecclesiastica, illi de omni pœna temporali, in hac vita, in purgatorio, & ubi non?

§. XV. Pro se porro ita loquuntur: Cujus (remissionis per indulgentias,) quidem non obscura extant vestigia in processu Apostolico, quando dicit: sufficit illi, qui hujusmodi est, objurgatio hæc quæ fit a pluribus, 2. Cor. II. 6. Et infra v. 10. cui autem aliquid donastis, & ego. Nam & ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi. Non condonandum est Pontificiis, ut justissimum exercitium potestatis Ecclesiasticæ, in excommunicatione, disciplina, & subsequenti absolutione, interventu pœnitentiæ incestuosi, ostensum, ad palliandas indulgentias suas trahant. Nullum illis præsidium in Ecclesia puriori post tempora Apostolorum, & adhuc minus in Ecclesia Apostolica. Omnino ille processus nihil habet convenientiæ, cum modo hundiandi dispensandique indulgentias Papali; id sine dubio viderant Fratres, proinde non directe indulgentias illi fundamēto superstruere volebant, quod alii Pontificii a B. Chemnitio refutati l. c. p. 711. sed in processu dicunt extare illarum vestigia, illaq; non obscura, quod quidem sic obscure ponunt, ut nesciat lector, an ad antiquorum Conciliorum praxin sive decreta referant illa vestigia? an vero ad hodiernum processum Romanum? Si illud, concedimus; sed sic nec nobis obest, nec Romanensibus prodest, argumētandi ratio. Si hoc dicunt, manifestæ rei veritati contradicunt; quæ immane quantum discrimen ostendit, inter Ecclesiam Apostolicam & hodiernam Romanam. Hæc quidem existimamus, sic finiunt, sufficere non contentiosis. Suffecerint ne ista ad probandum: Protestantes improbare quod nesciunt & facere quod improbant? vi fundamentorum sententiæ nostræ convicti, videbant hæc non sufficere, nec ulterius progrediendo causæ suæ se inservire posse; proinde volunt adversarios non contentiosos, hoc est; quibus perinde est, detur ne omnis gloria remissionis unice Christo, ejusque sufficientissimo merito; vel pars remissionis Christo, pars satisfactionibus humanis, operibus pœnitentialibus, meritis Sanctorum, &c. Si tales nati fuerint

cti fuerint, partis sibi adversæ patronos, dicta ista non modo sufficere credant, sed plura esse quam opus habeant. Verum *nos quibus unica spes Christus*, de satisfactionibus, de indulgentiis, ac de Jubilæo Romano, id dicimus, quod de primo scriptum reliquit Apologia Aug. Conf. p. 185. *Hæc tota res est commentitia, recens conficta, sine auctoritate Scripturæ & veterum Scriptorum Ecclesiasticorum.* Et nostrum hic facimus quod B. Lutherus in concione de indulgentiis, pag. 58. Tom. I. Wittenberg. *Nobis major facultas est, istiusmodi nugamenta contemnendi, quam istis excogitandi.*

CAPUT SECUNDUM.

DOCET LOCUM PROPHETICUM DE INSTITUTO
JUBILÆO INTELLIGENDUM ESSE.

§. XVI.

HÆc autem extat Prophetia apud Danielelem, *Capite Undecimo, versic. quadragesimo quinto:*

יָמֵע אֶהְיֶה אִפְדָּנוּ בְּיָמִים לְהָרַע בִּי קָדֵשׁ
וּבָא עַד קִצּוֹ וְאִין עוֹדָהּ:

Vetus Interpres Latinus,

Et figet tabernaculum suum Apadno inter maria, super montem inclitum & sanctum, & veniet usque ad summitatem ejus, & nemo auxiliabitur ei.

Damus hic in gratiam Pontificiorum versionem vulgatam, emendatiorem subjiciemus postea, evoluta suo quoque loco, vocū emphasi, & diversorum interpretum sententia. Compendium facturi descriptionis, apparatus illum Philologicū aliis usitatum, hic non præmittimus, sed paucis eum ad singula momēta ubi opus fuerit, in usum nostrum adhibebimus. Circa *Duo v.* ad sententiam nostram ex hoc textu firmandam, B. C. D. occupabimur. *Hoc capite probabimus: Allatum vaticinium respicere Jubilæum AntiChristi Romani. Sequenti ostendemus nexum exitii AntiChristi cum ejus Jubileo.*

§. XVII. Assertio I. *Certum est prophetiam istam latam esse de AntiChristo Romano.* Progrediemur hic ab illis quæ clariora sunt per certas assertiones, ad id quod nobis propositum est. Erunt forte qui hanc primam in duas resolvere vellent, adeoque primum probandum fore, agi hic de *AntiChristo*; ac sic demum inferendum de *Pontifice Romano*, quod sit *AntiChristus* ille. Verum de primo convenit inter Christianos & magnam partem Judæorum, quod suo tempore observavit B. Hieronymus, licet recentiores Rabbīnorum de aliis nugantur. vid. max. Rev. D. D. Gejerus ad Dan. XI. 36. Convenit quoque inter nos & Pontificios scriptores non paucos, agi in posteriore parte Capitis XI. a v. 36. ad finem de *AntiChristo*. Cornelius a Lapide ad v. 36. *Catholici & jam, & olim, teste Hieronymo & Theodoro docent, agi hic non de Antiocho, sed de Antiochi antitypo; Ad AntiChristum enim more Prophetico evolare hic Angelum, nam de eo agit diserte v. 1. & 2. cap. seq.* Et quamquam cum Cornelio Maldonatus & multi alii, aliqua in vaticinio de Antiocho capiunt, fatentur tamen, *describi iisdem AntiChristum, ejusque mores, & solum ad gesta Antiochi quasi ad typum alludi parabolice, non autem ea exacte describi; uti Christus, Matth. XXIV. 25. ab excidio Jerusalem per Titum, transit & evolat ad orbis excidium*, conf. max. Rev. D. D. Calovius ad Dan. XI. v. 42. Sunt tamen inter veteres Porphyrius, inter recentiores plurimi, qui quoque simpliciter illa de *Antiocho Epiphane*, ut præcedentia interpretantur. Nec pauci de Antiocho ut *typo AntiChristi*; verum neutrum admittunt textus & eventus. Nam v. 35. fit transitus *ad tempus aliud diversum ab eo* quod antea datum *gestis Antiochi*. Neque alicujus momenti rem suscipit, quæ non sub præcedentibus ad v. 35. comprehendi queat. Neque cultum idololatricum unquam mutasse legitur. Quæ Porphyrius odio Christianorum excogitavit, refutavit B. Hieronymus; quæ Grotius ut Romanensibus gratus esset, ex ejus sententia assumpsit, vana esse ostendit jam laudatus Theologus Wittebergensis. Certe quæ v. 42. & 43. prædicuntur *de bello Ægyptiaco*, eventus non comprobavit *in Antiocho*, quod etiam Belgæ in suis Scholiis ad v. 36. observant, contra opinionem multo-

multorum Calvinianorum. Omnino brevius vitæ tēpus Antiochi, quam ut ejus gestis annecteretur finis mundi, quod hic fit c. XII. 1. 2. seqq. Fuit in *precedentibus quæ literaliter de Antiochi gestis, unum alterumve quod per typicam adumbrationem referri poterit ad acta Antichristi*; At v. 35. & 36. ut eleganter notavit Lucas Osiander ad h. l. delabitur Angelus ab Antiocho, Antichristi typo, ad Antichristum ipsum, sicut DEus Gen. III. 15. a serpente naturali, sermonem vertebat ad serpentem larvatum, Satanam: talem transitum verba Jesuitarum modo allata, admittunt & exigunt. Et cum ita planum ac evidens sit *primum, assertionem de Antichristo Romano* formavimus. Est & hoc in Ecclesia nostra adeo certum, ut in Apol. Aug. Conf. Imperatori oblata, jam diu expressum habeatur. Recensentur ibi aliqua de plenitudine potestatis in res omnes publicas & privatas, *quam Papa in spiritualibus & temporalibus sibi tribuit*; post addit Apologia: *Atque hæc definitio non Ecclesiæ Christi, sed regni Pontificii, habet auctores non solum Canonistas, sed etiam Danielem cap. XI. vid. Form. Concord. p. 149. Respicit ad initium vaticinii, de quo agimus v. 36. Et faciet juxta voluntatem suam Rex, & elevabit se, & magnificabit se super omnem DEum, & contra DEum DEorum loquetur mirabilia.* Consensum Theologorum Orthodoxorum, exhibent Magni Theologi Saxonici, D. D. Gejerus, & D. D. Calovius l. c. evidenterque probant: *Omnia predicata & gesta quæ ab Angelo superbissimi Tyranni personæ adscribuntur, Pontifici Romano attribuenda esse.* Rem extra controversiam apud saniores ponit Apostolica allegatio versiculi 36. quæ extat 2. Thess. II. 4. & 1. Tim. IV. 3. ex vers. 37. Nec aliter salva veritate cœlesti, illa interpretari licet; leg. Scholiastæ Vinarienses ad loca citata. Accedit quod Christus Matth. XXIV. 21. *ultimorum temporum angustias prædicturus, verba quæ nostrum textum sequuntur, adhibuit, quo ipso docere nos voluit, proxime prædentia quadrare in illum, quem interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione adventus sui, 2. Thess. II. 8. Frustra sunt Pontificii, dum Spiritui Dei in prophetiis loquenti resistere conantur. Judæi verum Christum non agnoverunt, nec hodie adven-*

nisse credunt; ita nec Pontificii Antichristum agnoscere volunt, similes illis, ut impleantur de utroque Prophetia. At hi Judæis pejores, qui ex gemino, quod recipiunt Testamento, non patiuntur se convinci. Judæi unum tantum recipientes, pauciores contra se argumentorum fontes admittunt, & satis tamen impii sunt. vid. Joseph. Medus *de apostasia ultim. temporum.* Absurdi sunt Romanenses, quando tot de Antichristo prædictiones, & durationem a temporibus Apostolis proximis, usque ad finem mundi, putant attribui posse *Utopico suo Antichristo, annos tantum tres cum dimidio, regnatura.* Profecto eventus, certissimus Prophetiarum interpres, tam evidentem facit in Pontifice Romano explicationem Characterum Antichristianorum, ut necesse sit, præjudicio grauiissimo laborare, qui alium quærat. Monstrent alium Pontificii, nisi vanas velint, per summam impietatem, dicere prophetias Divinas, in quem notæ Antichristi tam concinne quadrent. *L. ab Alcasar Jesuita,* quo vix ullus inter illos, majorem collocavit operam in expositione Apocalypseos, manifestum *dedit argumentum desperata causse Papalis,* dum omnia quæ de *Babylone spirituali* prædicuntur, de *Hierosolymorum excidio* interpretatur. Bene namque perspiciebat, a Roma declinari non posse, si illa mala, ut futura metuenda essent. Verum hac ratione facit Apocalypsin historiam rerum præteritarum, & non futurarum revelationem, contra manifestam literam Apocal. I.1. & XXII. 6. &c. contra revelantis intentionem; & contra omnium Christianorum sententiam. Applicationem Prophetiæ ad præsentia tempora, eludere fortassis conabitur aliquis, laudibus moderni Pontificis Romani: In historia electionis (*Conclave di Clemente X.*) celebratur, *ratio ejus vivendi (il suo tratto) quod nobilis sit, mores Angelici, quodque totus benignus, humanus, generosus & integerrimi animi sit:* pag. 52. & pag. 163. *Sanctitate actionum suarum omnino monstrabit se Pontificem, Vaticana sede dignissimum.* Poterant ista dici ex genio lingvæ & Curia Romanæ, ad adulationem composita; vel suo modo vera esse possunt, comparatione aliorum Pontificum, qui saepe sedem Romanam occuparunt. In vulgus notum est, qvalia

qualia hominum monstra, in ferie Pontificali comparent. Et sic non infimam gloriam præsentis Jubilæi existimabunt Romani: sub tali Pontifice, Romano quoque, ac ætate pæne seculari, binis quoque seculis, in minori periodo Jubilæa peractis, celebrari. Hæc licet nunc sint materia omnium fere gratulationum Romæ; justissima tamen manet applicatio vaticinii. Et hic verba B. Hulfemanni Brev. c. XXII. §. 22. de Urbano IIX. optime locum habent. *Nulla omnino caussa est, ob quam benignius sentire oporteat de moderno Romano Episcopo Clemente X, quasi is vel non sit Antichristus, vel non omnibus Antichristi notis sese maculaverit. Quamdiu enim decessorum suorum decreta, quibus in theoria & praxi hæ notæ insitæ sunt, publice non abrogat, sed exsequitur, (concedendo indulgentias Jubilæas, excommunicando dissentientes, crudeles piorum Evangelii confessorum persecutiones approbando, urgendo, juvando, &c.) Antichristus est. Neque vero necessum est ad demonstrationem Antichristi, ut hæ notæ in singulis succedentibus individuis, paræ æquæ aut evidentie sint; Quomodo etiam summi sacerdotes tempore Christi & deinceps, alius alio fuerunt sceleratiores, &c.*

§. XIX. Assertio II. Designatur quoque ista prophetia locus commorationis Antichristi. Idque tum generaliter **בְּיָמַי** ben jamim, inter maria, tum specialius **לְהָר צְבִי קָדֵשׁ** lehar tzevi Kodesch, super montem decoris sanctum. LXX & Arabs, hic nomen montis proprium Sabain faciunt. Sunt qui volunt non tam locum habitationis, quam locum sive terminum ad quem diriget castra sua rex, his verbis indicari: Verum nondum satis prægnantes pro hac opinione vidimus rationes, quin contra firmum est argumentum: in præcedentibus versibus agitur de bellis ejus, etiam in terra decoris, v. 41. At prius de castrametatione quam de bello dicendum foret; Nec vox apadno, de qua mox, nec plantatio tentoriorum, militum castra nobis præfigurant. Certe phrasis Lehar non nos cogit ut reddamus: *versus montem*, nam 2. Par. XIII. 4. lehar Zemaraïm, in monte Zemaraïm, omnino vertendum esse docet præcedens parti-

cula meal, desuper. Merito pro nobis urgemus stylum Spiritus Sancti, qui ejusmodi topographia nos ducere solet in Antichristi notitiam: simili valde ratione, Apoc. XVII. 9. 18. Quod hoc loco plane omissum fuisse, haud verosimile est, postquam tam multa de illo tradita erant. Major vero est discrepantia sententiarum, *quem terrarum locum hic nobis describat angelus?* Indefinite quibusdam videtur dictum *inter maria*, nam nulla regio est, quæ non habet a lateribus maria, licet remotiora: inde fit, quod unusquisque interpretum, qualemcunque demum sibi sumserit regem in vaticinio indicatum, semper novit vel maria, vel flumina, vel paludes nominare. At sic non sequuntur vim phraseos ex Scriptura hauriendam. Nostrium nunc non est propositum, singulorum opiniones examinare. Omnes enim qui extra Europam ponunt locum istum, per priorem assertionem refutantur. Qui vero in ra ponunt, non solum illa juvantur, sed & inde robur accedit sententiæ illi, quod Europa *insularum* nomine venit, Gen. X. 5. In illa vero propter angustiores continentem, quæ coarctatur inter mare Thyrrænum & Adriaticum, facillime & commodissime *situ inter maria*, designatur Italia: in hoc capite v. 30. nomine *Chittim* insignitur, at Chittim alibi *inter insulas*. Sufficit *maria* dixisse, nec necessum addere *duo maria*, nam inter plura nisi remota, vix ulla regio sita. Rectissime itaque se habet glossa Vinariensis, quam nostri plerumque, quoad hoc, probant. Per *montem decoris sanctum* vel *sanctitatis*, ex phrasi Vet. Test. quid intelligatur, non erit obscurum, conf. D. D. Gejer. in h. l. *Terra (tzevi) ornamentum* sive *decoris*, de terra sancta Israël, Dan. IIX. 9. & XI. 16. 41. *mons sanctitatis* de Zione, Esaj. XXVII. 13. Jerem. XXXI. 23. Sic hoc loco junctim, de *Ecclesia Nov. Test.* capiendum, quæ simili nomine describitur, Esaj. II. 2. 3. & LII. 7. Syrus h. l. *Sanctuarium ejus* reddit. Estque ille titulus *mons sanctitatis & decoris*, per *templum Dei* expressus, 2. Thess. II. 4. Anti Christum extolli ait Apostolus, ita ut, *eis ὅν ναὸν ἴδ' Θεῶν, in templum Dei, tanquam Deus sedeat, semet ostentans, quod sit Deus.* Ναὸς Θεῶν est Ecclesia, 2. Cor. VI. 16, &c. Roma vero montana, Apoc. XVII. 9, ex mente Theolo-

gorum, encomio montis decoris & sancti ornatur, quoniam quondam ibi Sancta Dei Ecclesia, Rom. I. 8. ab Apostolis, in primis S. Paulo plantata. Beatorum Martyrum, sub Imperatoribus Gentilibus, Theatrum & sepulcrum. Et semper aliqui in medio Antichristi, per semen sanctum Christo servati. Maresii rationem cur Roma vocatur mons sanctus, rejicere non possunt Pontificii, nec velint Calviniani; ita ille Tract. de Antichristo pag. 60. *Sedere in Ecclesia Dei, proprium est Pontificum Romanorum, quorum quisque tamdiu sedisse dicitur, quamdiu in illa permansit dignitate. Imo sedent cum suis in Ecclesiam Dei, hanc enim semper crepant, & illius nomen, privilegia, officium, auctoritatem omnem ad se trahunt.*

§. XIX. Assertio III. Neque tamen exortus aut domicilium Antichristi nude hic describitur. Faciles concedent omnes, primum illius ortum, hic non describi, cujus in præcedentibus tot facinora enumerantur. Nec difficile dabunt plurimi: longe magis quam domicilium nude hic indicari: magno enim labore interpretes & commentatores amplius aliquid quærent. Sunt tamen qui malunt simpliciter reddere: *Et figet tentoria domicilii sui inter maria.* Non urgemus, quod viri eruditissimi, ipsi hic tentoria castrensia Antichristo tribuant, sic ultra commorationis statum progrediuntur. Verum ipsam verborum vim iis opponimus, sequentibus assertionibus plenius evolvendam. Nunc saltem dicimus, rationes eorum infirmas esse. Ajunt Jeremia XLIII. 10. poni אהל & אפדנא Obel & apadna ut æquipollentia, Prius vero indubie tentorium significat, ergo & hoc. Textus sic habet: *Et ponam thronum ejus (Nebuchadrefaris) super lapides istos, quos abscondi, & tendet שפירו (Schapbrir) tentorium suum super eos.* Hic non extat vox אהל Obel, nec in textu Hebr. אפדנא apadna, sed in paraphrasi Chaldaica Jonathannis extat, & respondet voci שפיר Schapbrir, quod certe non nude tentorium significat: nec, si tam obvia esset vocis illius notio, LXX, Syrus & Arabs arma interpretati fuissent. Vulgatus solium. Schapbrir a radice Schapbar, summæ elegantie & orna-

menti splendorem requirit, ita Abarbanel ad h. l. Salom. Ben Melech in Michlal Jophi; Arias Montanus emendavit versionem Pagnini, addens *tentorium suum elegans*, quod jam ante in Thesau- ro monuit Pagninus. Vatablus in annotationibus *tentorium regi- um*. Grotius ad h. l. in Hebræo & Chaldaeo dicit *notari augustale*, sic quoque Buxtorfius. Interpres Anglus & Gallicus *royal pavillon*. Quod omne evincit, non idem esse אהל Obel & אפדן apaden. Sine dubio Chaldaeus, cum de curia regia Nebuchad- resaris sermo esset, post mentionem *throniejus*; usus est voce אפדן apadna, propter cingendi notionem: אפדן aphad enim cingere est vel amicare. Quippe auleum ejusmodi quiddam est, quo locus cingitur & velut amicitur ac vestitur, sunt verba Fullerii, Miscell. Sacr. lib. V. c. 18. Et quamvis verba ejus se- quentia, loci nostri apud Danielelem, plenum non assequantur sensum, illis tamen valide contradicunt, qui *domicilium* tan- tum, voce Obel nominandum, hic formant. Ita enim Fullerus אהל אפדן Obole apadno i. e. tentoria aulei sui; non quæ- libet & vulgaria tentoria sunt habenda, sed splendida & magnifica, superbis & pretiosis auleis, undiq; suspensis, ornata, & intus circunda- ta. Quid si Græcus studio exprimendi illam expansionem in circuitu, illud שפחר schaphrir Jeremiæ, reddidisset per οἰκῆμα vel οἰκῆμα τῶν αὐλῶν, æq; bonus fuisset interpres ac Chaldaeus, reddens אפדן apadna? Non tamen sequeretur idem esse οἰκῆμα Græcum, quod אהל Obel Hebræum. Minus adhuc contra nos valet auctoritas Lexici Baal Aruch, qui apadna exponit חצר Chazer, atrium & tentorium, David de Pomis ex illo in Tzemach David reddit: *Il cortile della casa, il padiglione*: Nos non quæri- mus significationem vocis אפדן apaden Rabbinicam, sed Biblicam, quæ ex etymo vocis & usu analogo Scripturæ petenda, non vero ex Rabbinis vel Thargumicis, quando hi etymon non attendunt, vel usum sacrum non assequuntur. Sic ex etymo & u- su proprio vocis Pesach orthodoxam interpretationem loci Exod. X I. II. restituit D. D. Seb. Schmidius. Judæi ipsi quando אפדן apaden, per חצר Chazer, atrium reddunt, fontes

erroris indicant. Derivant a **פדן** *padan*, quod Syris & Arabibus *terra plana*; At fallit illa etymologia. Et cum *tentorium* significare dicunt *apedan*, respiciunt unice ad Jerem. XLIII. 10. quem locum jam illis eripuimus. Denique adferuntur loca, in quibus duo *Synonyma combinantur*, quod & hic fieri volunt illi, contra quos assertio nostra, transferentes: *Et plantabit tentoria domicilii sui*: Cur non dicunt *tentoria tentorii sui*, si pro *Synonymis* habent? Verum vocabula non dicenda *Synonyma*, priusquam talia esse aliunde certo constat: Id quod hic loci desideramus. Minuit alias facile ratio ista emphasin: & propter tautologias propinquitatem non sine urgente causa admittenda. Imo in exemplis quæ adferri solent, semper vox una ab altera diversi nonnihil habet.

§. XX. Assertio IV. *Sed nec probabile est expansionem tentoriorum palatii, per plantare אהא אפרנ* *Obole apadno indicari*: Hoc prius dictis subjungimus, tum quia illorum sententia, contra quos hæc est assertio, illis quoque contradicit, quos in præcedenti non admisimus; tum quod sic utraqve opinione destructa, sequentis assertionis V. fundamentum firmitus sit. Omnis oritur difficultas ex voce **אפרנ** *apadno*, quæ alibi in Scriptura non legitur. LXX. *vitalis*, quam hodie habemus, interpretatio vocem Hebræam fere retinet: καὶ πῆξεν τὴν σκηνὴν αὐτῆς ἐφ' ἀδανῶ, M S S. Alexandrinū ἐν Φανδανῶ Editio Complutensis, quam sequuntur Tetrapla Vatabli & Polyglotta Parisiensis, legit ἀφ' ἀδανῶ, male; absq; dubio fuit α pro π, & ita Theodotio & Aquila ἀφ' ἀδανῶ. De Syro & Arabe post videbimus. *Vulgata Latina* pariter *Apadno*, fervare sic student vocem originariam, quæ ut nunquam fallit, ita nec quicquam omnino significat (non intelligentibus:) quod recte in oratione quadam judicat D. D. Edm. Castellus Prof. Ling. Arab. Cantabrigiæ, cujus humanitati ego non minus debeo, quam magno ejus labori in lingvis orientalib. omnes debent. Porphyrius, qui *Apadno* & *Sabi* putavit esse nomina loci propria, partim ignoratione sermonis Hebraici & Syriaci, partim nimio quodam studio in Paganismum, fæde hic lapsus est. Idoneum est judicium Hug. Grotii, ipse de cætero in hisce parum sa-

nior Porphyrio. Certum est regulas Grammaticas non admittere, quod capiat *apadno* pro nomine loci proprio. Omittimus alios ex recentioribus interpretes, qui, referente Pagnino in Thesauro, vertunt, *tabernacula ornamenti sui*, vel *thalami sui*. Major eorum numerus & auctoritas, qui vel *tabernacula palatii sui*, vel *pratorii sui* reddunt. Exigua inter hos est differentia, si regem in castra collocamus. Veteres omnem magistratum, cui totus pareret exercitus, Praetorem appellabant, unde & pratorium tabernaculum ejus. Observante Fullero l.c. ex Asconio, addit Hoc peculiariter eximio nomine a Quintiliano vocatur Augustale. Doctissimus Patrum Hieronymus, sententiam suam ad h.l. ita tradit: *Apadno verbum compositum est, quod si divides, intelligi potest, ἱερός αὐτῷ i. e. solium suum. Et est sensus, & figet tabernaculum suum & thronum suum inter maria*. Alii fortassis dicerent, *vocabulum constructum*, pro eo quod Hieronymus dicit *compositum*, nam in Hebræo vel pauca vel nulla sunt vocabula composita. Ex recentioribus, Pagninus, Vatablus, *interpres Angelus: tabernacula palatii sui*. At in notis Vatablus, *figet tentorium pratorii sui*, quod & Grotio magis placet. Arias Montanus, & plerique Latini: *tentoria palatii sui*. Lutherus utramque vocem numero singulari, *das Gezelt seines Pallasts*/ nec ab eo discedit *Svetica*, neque *Danica*; retinent *Belge*, & nihil fere mutant *Junius* & *Piscator*. Gallica: *les tabernacles de sa maison royale*, ita plenius, *domum regiam* vocat, forte quia *palais palatium*, vel *quomvis domum magnificam* nunc illis notat, vel nomen factum proprium *aule regie antiquæ Parisiorum*. Italica Diodati: *i padiglioni della sua reggia, aulea regie sue*. Recentissima omnium Fennica: *Ja hānen pitā Majans a settaman cahden Meren iwāllite. Et collocabit tugurium suum inter duo maria*. Præeuntem non habet interpretem, nisi LXX & *Apollinarium*, si credimus B. Hieronymo, qui ita ad h.l. *Soli LXX. omni se nominis questione liberantes, interpretati sunt: Et statuet tabernaculum suum tunc inter maria, & montem voluptatis sanctum; Et veniet hora consummationis ejus. Quos Appollinarius secutus, de nomine apadno omnino conticuit. At hodierna LXX. aliter, ut supra notatum.*

Primus, nisi fallor, qui **אָפּאָדנ** apadno, palatium suum interpretatus est, R. David Kimchi habetur, in *Schoraschim*, sive in libro suo de radicibus Hebraeis. Ejus mentem sic exponit R. Salomon ben Melech, in Michlal Jophi. ad. h. l. Apadno, (**א**) aleph adventitium est, quia radix ejus **פָּדָן** paddan, absolutum vero, (sine constructione) apaden cum tzere, est, interpretatio ejus, armono, palatium suum. Nam in verbis (sive scriptis) patrum nostrorum, b. m. **אָרְמוֹן** armon, palatium vocatur apadna. Rabbi vero Joseph Kimchi, placet alia interpretatio, secundum radicem **אָפּאָד** apbad, cingere &c. Auctoritate R. D. Kimchi, apaden in concordantiis reddit armon palatium, R. Nathan, & cum eo Buxtorfius, ad radicem **פָּדָן** paddan, refert. Bene vero est, quod dicunt ita significare in scriptis patrum suorum: ultro damus, in Thalmude & aliis scriptis Rabbinicis, **אָפּאָדנָא** apadna, palatium notare. Sic quoque locum nostrum **אָפּאָדנָא** Jacchias: Et figet tentoria apadno vehiculo, palatii sui & aulam suam, quemadmodum latine reddidit Constantinus l'Empereur. Verum jam supra occupavimus dicere: Quæritur hic significatio sacra & Biblica, non Rabbinica. Nihil attinet dicere, quam inconveniens aliis videri poterit: palatia ex tentoriis extruere; non ego nuda peripetasmata intelligo, quæ certe per Hebræorum **אָהֳלִים** ohalim, tentoria, h. l. non exprimuntur. Tentorium unum, si regium est, palatium poterit dici, vel in bello pratorium. Verum, contra Rabbinum urgebimus mox aliam, vocis **אָפּאָדנ** apaden originationem, patri ejus Josepho Kimchio quoque receptam. Nunc dicimus, ipsum male priorem improbasse, & aliam prorsus ineptam, a voce **פָּדָן** paddan, substituisse. Paddan, duo tantum habet significata: vel par boum sive jugum boum; vel terra sativa & compascua. Prius, ex usu Chaldaico non Hebræo, Judæis familiare paddana dethorin, jugum boum, & inflexione Chaldaica, in Thargum edit. Venet. pedan thorniah, 1. Sam. XI. 7. 1. Reg. XIX. 21. vide tamen Pagnini thesaurum. At quid jugum boum ad palatium regium vel Antichristianum? Nisi quis forte dicat, quod respexerit vaticiniū ad id quod Monachi Papales non nisi per bigas, foras progrediantur. Multum desudat in ostendenda

denda convenientia inter palatium & bigas, Fullerus Miscell. lib. V. cap. 18. Verum id agit, magis ut ostendat ingenium suum, quam sententiam propriam. Dicit Hieronymum versionem Symmachi; ἵας οὐρανὸς ἵε' ἰπποζούσας αὐτῆς, latine reddidisse: Et plantabit tabernacula pratorii sui; ἰπποζούσων vero, synecdochica locutione, speciei pro genere, poni pro quovis animalium jugo, foretque sic versio: Tentoria bigarum ipsius, Et אהרן אפרנו Obole apadno, stabulū bellicūm currulium equorum, qui in bigas aut quadrigas, (h. e. geminas bigas) dispositi, currus regales trahabant. Verum post tot ambages, candide addit vir doctissimus: Caterū, an hic ex parte intelligendo totum, Equile regium, (quæ quidem res præclara est ac sumptuosa,) pro regia ipsa, siue tentorio regali, satis commode sumi queat, in medio relinqvam; Illud tantum assero, ita statuisse Rabbinos, quos secuti sunt deinceps paraphrastæ, siquidem ex Rabbiniſmo, אפרנא apadna, Kimchius (David) ארמון armon, i. e. palatium, valere tradit, Idemque vocem eandem ad vocem פדדן paddan, h. e. jugum revocandam judicat, Id quod alia ratione effici non posse putamus, nisi ea quam modo attingimus. Verum Fullerus, nec feliciter nec seriò Rabbiniū juvat, ipse namq; veriore originem quærit & probat. Alterum significatū vocis פדדן paddan, terra sativa compascua, majori specie se commendat; sed de eo nihil cogitavit Kimchius. Respexit tamen Syrus ad illud, & inprimis Arabs, qui locum nostrum ita reddidit: וַיִּאֲנַסְבוּ מַתְבַּלְלָתוֹ, Et plantabit tabernaculum suum, וּבֵן מִכָּנַן שִׁבְלִין si machanin sablin, in terra plana, baina-llobburi, inter maria. Parum ab hoc discrepat Syrus: Et firmabit tentorium suum וַיִּבְנֶה בִּתְלָהּ baathro schaphio, in loco depresso vel plano. Quod cum reddiderit Vir magnus: in loco clivoso vel eminente, mirū non est quod ait: vix liqvet quid Syrus intenderit; nam revera intendeat Syrus animum, ad etymon vocis apadno ex paddan terra plana. Sic schaphjo, locum planum, vertit Sionita in Polyglottis Parisiensibus, & retinuerunt viri doctissimi, qui Polyglottorum Anglicanorum editionem curabant; imo in N. T. Syriaco, bis, Luc. III. 5. & II. 15. schaphjo non nisi de humili vel depresso,

depresso, capi potest. Et forte ad hanc vocis פדדן *paddan* significationem respexit Baal Aruch, quando apadna per atrium exponit. Certe Joseph Kimchi, Aben Esra & Sal. Jarchi ex illa, partem Syriæ quæ Paddan Aram vocatur, sic nominatam volunt. Octies Paddan Aram ita conjunctim reperitur in S. textu, & semel nude פדדן *paddan*, Gen. XLIIX. 7: Bochartus Phalegi sui lib. II. c. 6. ex Strabone, Xenophonte & Polybio, duas facit partes Mesopotamiæ, fertilē unam, alteram incultam; illam a Mose Paddan Aram, Hoseæ c. XII. 13. optime Hebr. vocatā, שדה ארם *Sede Aram*; שדה *Sade* Hebræis, *ager sativus & compascuus*. Sed quid planities ad palatium regium? non magis quam ager ad arcem, & humus ad domum. Repugnat adhuc magis, quod observat Bochartus l. c. a פדדן *paddan*, in significatu posteriori, esse padna Chaldæis & Syris, nec non phaddan Arabibus, *aratum*; & phedad Arabibus *agricola* vel *rusticus*. hinc in vita Tamerlanis: *Erat tum ipse, tum pater ejus e phedadinis (rusticis), & ex eorum face, quibus nec est intellectus nec religio*. In explicatione vaticinii nostri, nulla ratio commendat derivationem a פדדן *planitie*; quin potius obstat, quod tentoria super montem, & Roma montana & septicollis. Dicemus tamen aliquid, quod neque David Kimchi, nec forte alii, qui tentoria palatii transferunt, pro se hactenus attulerunt: Sicut ארמון *armon* ab *Aram, Syria*. ita apaden a פדדן *paddan*, quod & *Syria* nomen, idque eo fine hic adhibitum, quo magis obvium foret, vaticinium de Syriæ rege explicare. Verum enimvero, de Syriæ rege hic sermo nullus per Assert. I. nec probabile est ארמון *armon, palatium*, ab ארם *Aram*, quatenus nomen est regionis proprium, Pagninus in Tabula Heemanticorum etiam ad רום *Rum, altum esse, exaltari*, refert. At si quis urget (א) *aleph* esse radicale, urgebimus & nos pari, imo majori jure, (א) *aleph* in אפדן *apaden* esse radicale; quod nunc sequitur.

§. XXI. Assertio V. Vox אפדן *apadno* peculiariter Antichristo tributa, referenda est ad amictum religiosum. Illud jam ex superioribus relinquitur. Probamus vero id ipsum in primis ab etymo, quod est אפדן *aphad, accinxit, superinduit, amixit, &c.* Esse vero hanc vocem, vocabuli *apaden* אפדן radicē,

svadet analogia formationis, cum (**נ**) *nun*, longe frequentius heemanticum sit a fine, quam (**א**) *aleph* ab initio, nec non, quod datur cognata vox Biblica, quæ a fine crescit, ad nullam aliam radicem referenda, ut. **אָפִידָב** *apyddab*, Exod. XXII. 8. & XXXIX. 5. &c. Postulat vero hanc originationem manifesta ratio; Ex peregrina lingua non accersendū esse etymon, vocis Hebrææ, quando idoneum in eadem lingua habetur, sed in illo, ex analogia formationis manendum. Quæ ratio R. *Joseph*, R. *Davidis Kimchii* patrem, movit, dum ab *aphad* derivat *apaden*, quod supra ex Michlal Jophi, vidimus. Idem facit excellens inter Judæos R. *Saadias* in Danielelem, his verbis: *Ohole apadno, est phrasis* (**אֶפְדָּת אֶפְדָּת** *aphidath ephod*,) *amictus amiculi sacri, estq; significationis operimenti picti* (*picturæ*,) *sicut ephod, linteum æstimatum, s. pretiosum inter vestimenta, sic Ohole apadno, tentoria apaden vel amictus ejus, pretiosa inter tentoria illorum: Qvem locum nonnihil aliter reddit Heideggerus, in anatom. Concil. Trid. pag. 1268. ubi per errorem quoque, Kimchius filius David, pro patre nominatur. Non obscure inclinant ad hanc derivationem Pagninus & Mercerus. Probat illam max. Rev. D. D. Gejerus in h. l. & pro eadem allegat Fessellii adversaria, & Marinum in Arca. Nec alia mens Grafero, in historia Antichristi, quem sequitur Heideggerus, l. cit. Fulleri in nostram partem, verba attulimus quædam §. XIX. quibus gemina sunt apud eundem l. c. p. 88. Nec minus, (egit in antecedentib. de Symmachi versione,) *quoniam etiam magis fortasse probabilis est deductio, ut* (**א**) *aleph, sit radicale, (נ) nun vero adventitium, & אֶפְדָּת apaden, ut ab אָפִידָב aphad profisciscatur: Itaq; redditur a doctis auleum. Et paulo post: Quod si non libet apaden, auleum interpretari, esto ejusdem omnino significationis cum ephod, vertaturq; aut amiculum, aut vestis, aut tunica; res eodem redibit-Et tentorium cinctus sui sonabit. Probamus assertionem nostram secundo, ex usitatissima in scripturis voce אֶפְדָּת ephod: Genus erat ornamenti religiosi. Quod vocabulum, licet proprie de pretioso illo & aureo, quo summus insigniebatur Sacerdos, Exod. XXII. 6. &c. tamen per analogiam amictus & externæ formæ, nomen dedit amiculo sacer-**

sacerdotali lineo, vulgari, 1. Sam. XXII. 18. &c. item amiculo lini, quo puer adhuc Samuel accinctus, sacris ministravit 1. Sam. II. 18. nec non illi vestimento, quo David amictus ante arcam saltavit, 2. Sam. VI. 14. Hinc certe plus quam probabile est ad illum amiciendi usum in nostro quoque vaticinio respexisse divinum Vatem. Sed *tertio*, sententiam nostram valide confirmat, quod Spiritus S. in describendo cultu idololatræ, divinæ institutionis, ut dici solet mimico, vocem *ephod* adhibeat. Infra plura loca videbimus. Suffecerit nunc Judic. XVII. 5. Viro autem Michah, fuit domus Dei, fecitque *ephod* (superhumerales) & *Teraphim*, & implevit manum unius de filiis suis, & fuit ei in sacerdotem, c. XII. 14. Num nostis, quod est in domibus istis *ephod* & *Teraphim*, & sculptile & conflatile? Et nunc scitote quid faciatis. Ad priorem locum Belgæ & Galli Calviniani, & ante illos Vatablus annotarunt: nomine *ephod* omnem vestem sacerdotalem (tout l'équipage de l'habit sacerdotal) subintelligi posse. Dictis allegatis, quoad voces prorsus non est dissimilis ap. Hos. III. 4. Quia dies multos manebunt filii Israël, sine rege, sine *Ephod* & *Teraphim*, LXX. καθήσονται οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, ἕκ ὄντος βασιλέως, ἔδε ἐκείνης, ἔδε δηλώσεως. Sic vocabulo *ephod* comprehendunt totum sacerdotium. Etiam in lingua Hebræa, Judic. IX. 26, 27. Et fuit pondus inaurium aurearum, quas postulaverat, mille & septingentorum aureorum, -- Et fecit ex eo Gideon *Ephod*, & fornicati sunt omnis Israël post eum ibi. Augustinus, Theodoretus & ex utroque ad h. l. D. D. Calvinus, fecisse Gideonem *Ephod* sacerdotale existimant, & reliquas vestes Pontificis, quæ sub primaria intelliguntur. Tanta namque vis auri, in uno *Ephod* portari non poterat. Sic quoque Angelum in vaticinio nostro, ad amictum religiosum retulisse vocabulum **אֶפֶד** *apaden*, pro certo habendum, maxime ob hanc causam, quod v. 37. 38. 39. de cultu idololatræ Antichristiano tam expressus sit sermo, & quod, etiam post truculenta bella, rex ille de quo prædicitur, ad cultus sui apparatus principaliter omnia referat, ut eventus docet. Diximus vocem **אֶפֶד** *apadno*, peculiariter Antichristo tributam, id clare docet pronomen suffixum,

suum. Voluit angelus hoc ipso indicare, non in honorem Dei, sed *suum*, plantaturum tyrannum tentoria *apaden sui*: Nec in hoc quoque caret emphasi, phrasis ista *obole apadno*, quemadmodum *Obola* dicta Samaria, scortationis rea spiritualis, quia *tentorium suum* sibi fecit. Sic Antichristus *tentoria apaden sui*. De Jerusalem vero dicit Deus, *Oboliba, tentorium meum in ea*, Ezech. XXIII. 4. quamvis & illa Ecclesia, ejusdem criminis tunc esset convicta cum Samaria. Certe, inter cultum idololatricum *Samaritanum & Antichristianum Romanum*, haud inevidens est *parallelismus*: cujus fundamentum hoc est, quod Romanenses caeremonialibus Judaicis, aliisque ex Gentilismo desumptis, in quibus eminet Jubilæus, purum Nov. Test. cultum foedarint, suoque Deo Mausim tribuerint, non aliter ac Samaritani, cultum V. T. sacrum, Deo soli, certo loco & tempore destinatum, suis idolis exhibuerunt, ac aliorum quam Deus volebat, traxerunt.

§. XXII. Assertio VI. *Vocabulo* **ἱματίον** *apaden, quod significat habitum religiosum, comprehenduntur in loco nostro, ea quæ amiciuntur.* Nam alius non dari potest sensus verborum, *plantare tentoria amictus sui religiosi*; Ipsi amictui tentoria non destinantur, nec proprie dicitur amictus religiosus, nisi quatenus referatur ad usum suum. Unde evidens est, illa amicta hic spectari, quorum gratia est amictus religiosus. Poteramus, dum sic adjunctum de subjecto interpretamur, urgere morem loquendi in omni lingua & de re quavis; ubi necessitas id postulat, & nulla idonea ratio in contrarium militat. Dicimus vero pro re nostra, voluisse Sapientiam divinam in stylo prophetico, qui longe plurima habet a plano dicendi genere diversa, ejusmodi loquendi modos adhibere, ut obtineat id quod sibi propositum habet, in admirabili illa ratione revelandi futura. Cujus Divini consilii singulare documentum apud Esajam c. XLIX. 5. 6. 7. 8. Et ut admirandus ille character sermonis prophetici, nullo modo minuit lumen sanctissimi verbi cœlestis, puro mentis oculo hauriendum, in iis quæ ad salutem sunt necessaria; ita mirum in modum auget venerationem sapientiæ Dei nostri, in piis Scripturæ

pturæ scrutatoribus, Apoc. I. 3. & XIII. 18. &c. Hoc locum habere in vaticiniis, quæ ultima, hoc est nostra, respiciunt tempora, Angelus docet in prophetia, cujus partem nunc tractamus: *Et tu Daniel, claudere verba, & signa librum, usque ad tempus finis, discurrant multi & multiplicabitur scientia*, Dan. XII. 4. Quia vero lectioni Ecclesiæ Judaicæ & Christianæ, semper expositus erat hic liber, non minus ac alii Canonici; non aliter ad tempus finis signatus dici potest, nisi quod tali conscriptus sit stylo, quem intelligere iis demum datum, qui per eventum, aliaque notitiæ piæ inservientia, scirent quomodo capienda essent verba. Et cur non dicemus Angelo, voce tam propinqua *apaden*, ipsa *amicta* indicaturo, idem adfuisse Divinum consilium, quod fuit, cum vocabulo **מַיְסִים** *Maysim*, *missam Antichristianam* indicaret? De hoc a. B. Lutherus in præfat. ad Daniel. & locum nostrum. Unde sonderlich rühret der Engel mit dem Wort *Maussim*/ das große und höchste Stück / den ärgesten Kirchengewel im Papstthumb/ die Messe: Wolte wol gerne deutlich sagen; seinen Gott der Messe/ und thut/ als verbreche er das Wort Messe/ im reden williglich/ das ers für großen Unwillen/nicht mach recht nennen Messe/ sondern spricht *Maussim*. Certe qui talem, qualem nos hic urgemus vocabulorum significationem, in prophetis exponendis non admittit, nihil ex illis explicabit, nec illi unquam comprobabit eventus prædicta: Et sic nulla prophetia; quod Divinæ intentioni prorsus contrarium. Iterum optime B. Lutherus noster l. c. ad v. 42. 43. *Diß und alles ander/ muß man weiter durch die Rhetorica außstrecken; so kan man sehen/ welch ein Greuel der Pabst ist.* Ipsi Pontificii, quibus res quævis sacra est, propter rei sacre contactum, quibus quoque *pileus coccineus*, pro *eminentia Cardinalitia*, & *pallium* pro *Archiepiscopali &c. dignitate*, hunc vocis *apaden* sensum non rejiciant; imo existimamus Angelum adhibendo ejusmodi vocabulum, modum loquendi Pontificiorum exprimere voluisse; Idque hic contigisse, quod cum aliis, in voce **מַיְסִים** *Maysim* notavit B. Gesnerus: singulari quodam fato factum esse, quod *Theatrica actioni Missificæ* apud Romanenses, impositum sit nomen, ad vocem *Maysim* quæ proxime accedens,

S. XXIII. Assertio VII. *Ea quæ amiciuntur, ductu antecedentium in vaticinio illo, intelliguntur esse, tam res quam personæ religiose amictæ, utrumque, admittente vocabulo אפדן apaden.* De rebus amictis dici posse apaden, dubitarem, nisi esset locus expressus, Esai XXX. 22. ubi אפדדב quod in Exodo ad personas, hic ad res relatum legimus: *Et contaminabitis, (tanquam impura rejicietis,) operimentum sculptilium argenti tui, & אפדת apydatb masscebeth zehaveca, operimentum conflabilis auri tui.* Coniunguntur quidem Judic. XIX. 14. 17. 18. פסל (sculptile) Teraphim & Ephod; Verum, quoniam & illic mentio fit Sacerdotis, qui v. 20. dicitur accepisse אפדן ephod, & reliqua ad cultum spectantia; in illo loco ephod, pro amictu persone, non rei habendum, quod ulterius probatur ex Judic. XVII. 5. Satis firmum nobis erit nihilo minus jus, ex loco Esajæ, de rebus amictis vocem cognatam explicandi. Videamus nunc quid in antecedentibus vaticinii de Antichristo, rem religiose amiciendam, denotet, ac quomodo illam hic esse intelligendam, ipso eventu doceamur. Verba prophetiæ ista sunt v. 38. *Et Deum, מלכא Maysim (fortitudinum & munitio, tum) super sede sua (regia) venerabitur, & Deum, quem non noverunt patres ejus, venerabitur auro, argento, & lapide pretioso, & in desiderabilibus.* Hæc ex mente B. Lutheri & communi nostratum sententia, ipse eventus interpretatur de missa Pontificiorum idololatræ & Antichristianæ; prout ab ipsis in praxi, & decretis, canonibus & sessionibus Concilii Tridentini separatur a sacra Cœna. Rationes sententiæ Theologorum nostrorum, ita collegit B. Dorscheus, cap. II. *μυσταγας* Missæ; *Præcipue cultus Missaticus per nomen illud מלכא Maysim, intelligitur, quod docet, tum consonantia quadam & collusio vocabulorum; tum radix vocis a confirmando descendens, robur enim Antichristianismi est Missa; tum quia loco βάσις in basibus altarium, destructa vera basi sacerdotalis honoris, instituta; tum, quia singulari veneratione in divinum transfertur, & virtutem & estimationem; tum, quia sub colore, quo a Romanensibus cincta, nova est, & sanctioris sinceriorisque fidei Patribus ignota; tum, quia auro, argento & aliis ejusmodi electitiis*

lectitiis ornamentis, pene est obducta; tum, quia cultores suos multiplici ornat gloria, constituit Dominos super multos, destinat terræ, loco pretii, possessores; tum, quia clam colitur, &c. Hæc quoque notavit D. D. Gejerus in h. l. Qui novum istud Numen

מַיְסִים *Mayssim*, ad plura quidem extendit, quod sit idolum cerebri Antichristiani novum, patribus S. Scripturæ in solidum adhaerentibus, antehac penitus ignotum; -- Dum scil. divinitatis quodammodo participes redduntur sancti, cum suis reliquiis, panis item Eucharisticus, extra suum usum, & quæ sunt alia Papatus, quæ talis, figmenta similia, quibus sua muniri vident aut credunt munimenta terrena: In ipsa vero formali ratione idoli Antichristiani describenda, parum vel nihil differt a B. Luthero, qui omnino legendus in præfatione citata: Darumb so ist der Gott Maussim nicht anders/ denn ein falscher Dünckel und Zuersicht des Papsis und der seinen / das die Messe und Kircken Wesen oder Stifte / sen ein solch großer Gottesdienst / solch groß Werck/ solch groß Opffer / desgleichen nicht ist noch sein könne: Auff diesen Dünckel lassen sie sich; Und trösten sich sein/als wehre es der rechte Gott selbst/ &c. Quomodo vero res illis in cultu isto sacra, nomine rei religiose amictæ veniat, vel unus actus asservationis satis superque ostendit. Describemus illum ex Rituali Romano Pauli V. pag. 64. edit. Antverp. Curare porro debet Parochus, ut perpetuo aliquot particula consecrata, (hæ enim fiunt extra usum Sacramentalem, objectum cultus Mayssimici,) conserventur in pyxide ex solida decentique materia, eaque munda & suo operculo bene clausa, albo velo cooperta, & quantum res feret, ornato in tabernaculo, clave observato; Hoc autem tabernaculum conopæo decenter opertum, atq; ab omni alia re vacuum, in altari majori sit collocatum, -- Lampades coram eo plures vel saltem una, die noctuq; colluceat, &c. Prolixum foret, in reliquis quoque actibus, v. g. circumgestionis, exaltationis, quibus cultum adorationis, dictæ rei sacre conciliare student, amictæ curam & superstitionem describere. Atque sic interprete evenru, & duce Angelo in prophetia, monstrata nobis est res religiose amictæ, ad quam plantata tentoria referantur. Vocem **מִיֶּטֶן** apaden

42 *Persona amictæ, sunt qui in Papatu ephodico habitu ornati.*
amictus religiosi, tribui posse ac debere *personis religiose amictis*,
ex vocis **אֶפְדָּא** ephod, & in alia forma **אֶפְדָּא** apyddah, fre-
quentissimo usu jam supra exhibito, evidenter patet, nobisque
assentientes habemus, Judæos & Christianos lingvæ sanctæ ma-
gistros, vid. §. XXI. Prædixit divinus Vates de *ministris* Anti-
christiani cultus perspicue v. 39. *Et operabitur in fortalitiis mu-
nitionum, cum Deo peregrino, & qui illum agnoverit, ejus glori-
am multiplicabit; & dominari faciet eos in multis, & terram divi-
det in pretio.* Esse in fortalitiis munitionum Papalibus, immen-
sum numerum ministrorum religiosorum: Esse illos multo ac
plus quam Christiana admittit doctrina, conspicuos honore: res
est omnium oculis exposita, & adeo manifesta, ut de eo jam ipsi,
cum Christianos se appellari cogitarent, per plurima secula con-
questi sint. Sed & hoc notissimum est, *receptæ superstitionis ad-
ministratos*, ut ad sublimem istum *venerationis gradum* evehantur,
peculiari *amictus* genere præ aliis ornari, in quo mirum, quan-
tum ponunt prærogativarum, eminentiæ, imo sanctitatis; vid.
Cæremoniale Episcoporum, jussu Clement. IIX. editum. Du-
cimur nunc indice Angelo, & significatione vocis **אֶפְדָּא** ape-
den, ad videndum *quanam persona amictæ*, in Papatu hic desi-
gnentur? **אֶפְדָּא** Ephod, ait Vatablus ad Exod XXII. 4. LXX.
ἐπωμίδα vertunt, quod significat superhumeralis; Hebreis autem e-
phod est cinctorium, sive pallium, **אֶפְדָּא** aphad enim cingere
aut constringere significat. Vestis erat extima brevissima, quæ
manicis carebat, & quodammodo arctabat & constringebat laxita-
tem interiorum vestium. In hac descriptione omnes fere Judæi
& Christiani conveniunt. Convenit & illa forma cum habitu
Pontificis & Cardinalium extimo. Dicit Pagninus in Thesau-
ro ad hanc vocem: Ego puto, *scapulari Monachorum nostrorum*,
quod appellant, potius simile fuisse, quam peplo: Sunt & Monachi
inter *ministrantes* cultui Maysimico. Quia vero **אֶפְדָּא** e-
phod in significatione propriissima, ad *primi ordinis sacerdotes* il-
lorumque *habitu* spectavit, & antea vidimus, in illa quoque ac-
cipiendum vocabulum, cum de *cultus idololatriæ habitu*, sermo
sit: Promptius omnino erit dicere; Angelum voce **אֶפְדָּא**
padan

paden, peculiariter tributa Antichristo, per pronomen possessivum **אָפּאָדן** *apadno*, *apaden* sui indigitasse eminentiores in Ecclesia Romana, habitu religioso amictos, Pontificem ac Cardinales, de quorum superhumeralibus & palliis coccineis, sive purpureis, multa in libris de Curia Romana, Italice editis: Et ut primi ordinis amictos, in hoc vaticinio cogitemus indicatos, svadet versus 39. jam allatus, & phrasis in nostro, *plantare tentoria*, quæ ut a rege plantata, non vulgari usui destinantur. Non dicimus primam ordinationem de tali habitu hic prædici, nam præcedunt multa in prophetia de cultu Maysimico, in quo sine dubio adhibitus amictus religiosus ministrantium; & in dicto nostro vaticinatur Propheta, de plantatione tentoriorum illis amictis, vel illorum amictorum. Observatione autem dignum est, quod non diu ante Jubilæum a Bonifacio institutum, Cardinales cum Pontifice, peculiari illo habitu, facti sint conspicui: A. C. 1243. (vel secundum calculum Onuphrii Panvini in annot. ad vitam Innocentii IV. a Platina conscriptam, A. C. 1254. Sed ex Chronico patet esse A. C. 1244;) In concilio Lugdunensi, Innocentius IV. constituit, ut Cardinales rubris galeris & palliis uterentur, & equis phaleratis per urbem veherentur, scilicet honestandi ordinis causa: Deo sic disponente, ut meretrix Babylonica in coccinea veste melius agnosceretur, Apoc. XVII. 4. Luc. Osiand. Epit. Hist. Eccles. Cent. XIII. lib. IX. c. 5. Nec frustra erit hisce observatis, in nostrum usum accommodare illa, quæ doctissimus Fullerus, Miscell. lib. V. c. 18. de tunica Romana coccinea, instituto licet a nostro diverso, annotavit. Dicere possumus, vocabulum **אָפּאָדן** *apaden*, tunica notionem continens, consulto adhibitum, ut esset monumentum multo illustrissimum, aliquot ante seculis, ad definite distincteque designandam Ecclesiam, cujus tentoria, nobilissima tunica coccinea Papalis & Cardinalis indicio, de vernaculo & consveto ejusdem Ecclesiæ more, longe lateque conspicua existerent. Quod Fullerus de tunica imperatoria conjectat, Assertio I. & hæc VII. per eventum confirmatæ, ostendunt de tunica sive ephodico, h. e. extimo habitu Papali ac Cardinalitio, intelligendum. Et quis dubitet ita intelligendum esse, cum manifestam

habeamus applicationem, Apoc. XIX. 16. ? *Ue, Ue, civitas illa magna, amicta bysso, & purpura & coccino.* Vulgata Pontificiis authentica, & optimi illorum interpretes, voce prophetica *amicta*, Græcam *περιβεβλημένην* reddunt. *Civitas magna*, pro *primariis* in urbe magna Roma; Non enim vulgaris habitus describitur. Huc pertinet, quod jam ante in describenda forma exordendi Jubilæi, observatum est, *Basilicas* circa quas Jubilæa solennitas, nonnisi a *Papa vel Cardinalibus* aperiri. Objiciat aliquis, per singularem Papæ clementiam & dispensationem, etiam ad alia loca Jubilæas peregrinationes aliquando institutas; Dicimus hoc fieri præter vim primæ institutionis Bonifacii IIX. vel mutationis a Clemente VI. Paulo II. & Sixto IV. factæ, quorum omnium Bullæ, ad *Romanas Basilicas Jubilæam prærogativam* restringunt, illisque *ordinariè* adhuc servatur. Et ubi aliter evenit, expresse ponitur discrimen, quod fiat illa solennitas *adinstar Jubilæi*. Et si aliqua vis allatæ objectionis, per illam saltem cogimur comprehendere voce *apædan*, etiam *pallium Romanum*, *ArchiEpiscoporum* & paucorum aliorum insigne; quod haud inviti facimus. Sunt namque & illi inter dignissimos, & *pallium illud* in non paucis habet formam *ephodicam*, estque ejus præcipuus usus in sacrificiis & *Missis*, vid. Onuphrius de sacrarum vestium genere p. 72. & Sleidan. Commentar. lib. IV. pag. 88. & lib. XIII. p. 377. Certe, ut in dicto nostro conjunguntur, *plantare tentoria amictorum Antichristi religiosorum*, ejusque exitium; & cap. sequenti monstrabitur, quomodo per *indulgentiarum impietatem* commota Divina patientia, per B. Lutherum volebat exitium Antichristi inchoari, ita omnino meretur observari, quæ ratione etiam *pallium Archiepiscopale Romanum*, inter *amictus religiosos* hic indicatos habeatur. Prolixa extat Epistola B. Lutheri, quæ respondet Henrico Brunsvicensium Duci, a Sleidano Latine reddita, lib. XIII. ad annum 1541. In illa, Beatus vir multis de impudentia *Tecelii*, ab Alberto Archiepiscopo Moguntino impunita, eo consilio ut opera Tecelii indulgentiarum lucrum magnum haberet, cujus partem mitteret *Basilicæ S. Petri Romæ*, partem pro *pallio Archiepiscopali* daret, quod dicebatur

constare triginta fere millibus aureorum. Hæc caussa erat, cur nihil Albertus responderet, ad quærimonias Lutheri primas de Teceleio; Sic publice B. Lutherus indulgentias Tecelianas cogitur aggredi, ac per Dei omnipotentis gratiam, subsecuta est felix Evangelii prædicatio: sed ab initio varii motus, de quorum omnium origine volebat in allegata epistola agere, & ad finem hæc subjungit. *Hæc est origo prima caussaque motus, quem non Fridericus (Saxonia) princeps, verum Moguntinus per suum emissarium & peculatorem Tecelium concitavit: --- sic adeo litis caussam præbuit filum lineum, unde pallium constat; & illud quidem nunc ita est condensatum, ac tale robur assumsit, ut ab eo periculum sit Pontifici, ne stranguletur.* Est præterea pallium istud, res admodum sacra apud Pontificios: In Cæremoniali Episcoporum iussu Clementis IIX. reformatum, pag. 91. edit Paris. 1633. *Curent igitur Archiepiscopi, ut pallium, in quo tanta est antiquitatis veneratio & auctoritas, digne & honorifice asservetur, puta, serico obvolutum, ac in capsula intus & extra pulchre ornata, vel serico obducta inclusum, tanquam venerabile ipsius Archiepiscopi insigne, mysticis sensibus plenum.* Sic pallium non modo res amiciens, sed & amicta, apud Romanenses. Ex quibus omnibus, cuius obivum erit cognoscendi, quas res, quasque personas vocabulum **ἱμάτιον** apæden designet. Nec est quod duplicem sic inferri sensum literalem metuamus, si vaticinium de rebus & personis amictis, interpretari velimus; a Pontificiorum hypothësis nihil sic infringitur sententia nostra, qui sensum non unum admittunt directum: sed & illos, qui rectissime aliter sentiunt, speramus non improburos Assertionem nostram; manet namque per illam sensus vnus: conveniunt res & persone amicta in plantatione tentorium, illorum gratia facta, & adhuc magis in una amictus notione. Sic in alia re Antichristiana Apoc. XVII. 4. in uno poculo, quoad dolosum propinationis modum, meretricibus familiarem, & quoad infelicem ebrietatis effectum, conveniunt & credenda impura, & actiones superstitionæ.

§. XXIV. Assertio IIX. *Per tentoria religiose amictorum Antichristi, intelliguntur Basilica, circa Curiam Romanam.* De vo-

ce **אָפּאָדנאָ** *apadno* jam satis egimus ; Imposita nobis fuit in illius significatione evolvēda, necessitas aliqua prolixitatis, ex interpretum de illa discrepantia, & propter multiplicem veræ interpretationis usum, ad probandam sententiam nostram de Jubilæo. Facilius itaq; nunc dispicere possumus, quid sint *tentoria*, ac demum, quid integræ phrasidis: *Et plantabit tentoria apadno*. Jam supra negavimus, *castra militaria* hic intelligi posse ; & nunc, cognito vero vocis **אָפּאָדנאָ** *apaden*, intellectu, minus id admittendum: arctissime quippe construuntur *tentoria*, & vocabulum istud *amicte religiosa Antichristi*, designans. Heideggerus in anatome Concil. Trid. pag. 1269. Hebræis **אָהֳלִים** *Ohole vel Ohalim*, non tam militum sub dio degentium tuguria, quam togatorum domicilia & Musarum castra notant. Optime ubique fere valet quod sic de castris negat, at quod affirmat de togatorum domiciliis, non sic nude procedit, in primis in loco nostro, ubi per vocum constructionem, & posterioris, vid. *אָפּאָדנאָ* significatu, evicimus, plus quam domicilium hic cogitandum esse. Ipso eventu docemur Romæ in quibuslibet domibus cultum Missaticum non peragi, sed in splendidissimis templis ; quod & inde fortius probatur, cum ex sequentibus constabit, solennitatem jubilææ ad illa restrictam, per plantare tentoria intelligi ; Nec illæ eminentioris ordinis amictæ persone, ex Assertionē VII. in vulgaribus ædibus, vel minoribus templis magnificentiam suam in cultu sacro ostendere velint. Directe vero firmatur assertio nostra exinde, quod dicit Propheta : *Et plantabit tentoria amictorum suorum super montem decoris sanctum* ; quare Roma propter antiquæ Ecclesiæ dignitatem ita appelletur, vid. Assert. II. Atqui in Basilicis istis Romanis, divinis hominibus sacratis magis quam Deo, ipsi Romanenses ponunt sedis suæ gloriam maximam ; ac propter illas, Romæ, præ omnibus aliis civitatibus in orbe, venerationem adscribunt. Neque Romæ aliud monstrari queat, quod vix phraseos propheticæ, plantare tentoria regia amictorum suorum, &c. impleat, præter ordinationem illam magnificam Papalem circa Basilicas. Præced. §. vidimus ex epistola B. Lutheri, exitium Antichristi, plantationi tentoriorum in textu nostro

stro adjunctum, cœpisse, cum *Basilicam Divi Petri Roma* indulgentiarum lucro sine exemplo, impio, exornare vellet Pontifex. Non semel antea observavimus Romanos, sine proposito suo, ut implerent prophetias, recepisse nomina rerum, ac alia, quæ ducunt nos ad vaticiniorum feliciorum interpretationem. Ita quoque in hoc valde sententiam nostram juvarunt, appellando templa sua majora *Basilicas*, quo constaret certius, quanam essent *tentoria a REGE plantata super montem, &c.* Isidorus in originibus: *Divina templa Basilicæ appellantur, quia ibi Regi omnium Deo, cultus & sacrificia offeruntur.* Verum rectius ex Ausonio, alicubi docet Gerh. Joh. Vossius, hoc nomine primum appellata templa, quod *Basilicis dirutis*, earum spatium occuparent; & integræ etiam in Ecclesias converterentur. Ipse Onuphrius Panvinus interpret. vocum obscur. Eccles. pag. 66. *Dicebantur etiam Dominica, sive Basilicæ, sive templa, Judaico & Gentili more, quod ad templorum & Basilicarum Gentilium similitudinem edificata essent.* Respiciendum quoque nobis est ad v. 39. Prophetiæ Angelicæ de Antichristo: *Et operabitur (lemivzere,) in fortalitiis munitio, cum Deo peregrino.* ita reddit D. D. Gejerus, & addit: *hoc est in templis, contra vim aliam adversam insigniter munitis, multisque privilegiis ornatis.* Non proprie fortalitia sunt, sed quatenus in illis sic bene munitis, se quoque munitam putat Ecclesia Romana. & *tentoria amictorum religionum* vocantur, quatenus in illis cultus Mausimicus, *amictu rerum & personarum, magnifico & regio splendet.* Rem totam planam facit B. Lutherus in præfat. Dan. c. XI. Propter cultum idololatricum, *Ecclesia Samaritana nomine tentorii sui Ohola*, a Deo appellata; Et jam deficiens in multis Hierosolymitana, *tentorii* vocabulo, tamen a Deo denominata, propter primam institutionem. Ezech. XXIII. Sed & id, quod habent *tentoria expansa ratione formæ*, haud parum habet convenientiæ cum *Basilicis, in altos fornices fastigiatis calatisq.* Et illis & his, in eo saltem similes arbores, quod *basi* innixæ in altum surgunt, & per undique prominentes ramos, *operimentum* adstantibus præbent; ab arboribus tamen translatum ad *tentoria, plantandi* verbū propter

pter illam similitudinem, cur non tentorii nomen ad templa per eandem transferatur? Illa v. templa, in monte olim sancto designata, Basilicas Romanas distincte nobis indicant.

§. XXV. Assertio IX. *Plantatio tentoriorum, in dicto quod tractamus, non est prima Basilicarum extractio.* Patet id ex antecedentibus locum nostrum. Ante plantationem, v. 45. multa prædicuntur Antichristi gesta, at ante illa rursus de munimentis **מַצֵּי** *Maysim*, quæ sunt tentoria **מִדְבָּרָא** religiose amictorum. Erat quoque primus Basilicarum usus, vel tempore Gentilium, & sic diu antequam Roma sedes Papalis facta; vel tempore primi ac purioris Christianismi, antequam characteres Antichristianos indueret Romana Curia, & sic innocens Basilicarum, vel potius templorum usus, Deoque gratus, quemadmodum hodie apud nos, templa in usu vere Christiano sunt, a superstitione Romanensium repurgata. Neque verbo plantandi cogimur, primam hic admittere extructionem, vel primum usum templorum; cum & plantare in propria significatione de vineis hortisque adhibitum, primam herbarum vel arborum seminationem non notet. In lingua Latina planta olim dicta, non quævis stirps, sed ea fruticum genera, quæ pangerentur, observante Julio Scalig. ad lib. I. Theophrast. de plantis. Quod pariter de verbo plantare tenendum. In lingua Hebræa manifestum est discrimen inter plantare & seminare, Esaj. XVII. 10. Propterea plantabis plantationes pulchras, & germen alieni seminabis. Hanc vim esse vocis **צָמַח** nata, plantare patet ex inductione exemplorum, ubi de vitibus arboribusq; aliis, simili modo propagabilibus, usurpatur. Ac etiamsi de diverso fruticum genere aliquando usurparetur, non tamen tenemur propriam relinquere, quando illa huc magis quadrat; ipsa certe tentoria prius confecta esse oportet, quam figi possunt, quod plantandi notioni respondet. Stat pro nobis, frequens verbi translatio ad homines, vix unquam de illorum creatione vel prima productione adhibitum, sed ad explicandum singularem curam Dei pro eorum felicitate. Sic Psal. XXX. 9. respiciens Exod. XV. 17. Homines fideles ac felices non nascuntur: ideoque post accedat illa gratia,

gratia, per quam plantati dicendi, Esa. LX. 21. *Et populus tuus, omnes illi iusti in seculum, hereditate accipient terram, virgultum plantationis meæ, opus manuum mearum ut glorificer*, adde c. LXI. 3. Jerem. XI. 17. *Apprime phrasin plantare tentoria*, illustrat Esaj. LI. 16. *Et posui verba mea in ore tuo, & in umbra manus meæ protexi te, ad plantandum cœlos, & fundandum terram, & ad dicendum ad Zion, populus meus tu*. Locum hunc de ministerio Evangelii in Novo Test. pii & orthodoxi Theologi exponunt, Illo enim Filius Dei cœlos, hoc est, cœlestes cives plantat: & per illud quoque terram fundat, vel propter Ecclesiam, terram conservando, quod Vinariensibus placet; vel regna terrena propter eandem, hoc ministerio constituendo, ordinando ac etiam transferendo, quæ Brentii est expositio. Nostri instituti est observare, quod quemadmodum Christus, colligendo Ecclesiam suam dicitur plantare cœlos, ita Antichristus suum augendo cultum, plantare tentoria apadno. Est & alter nobis nunc usus ex loco isto Esajæ, quod verba fundare & plantare, ita de terra cœlisq; prolata, aliam nobis suppeditant comparationem inter cœlos & tentoria; fundari de terra elegantissime dictum, Psal. XXIV. 2. & CV. 5. cœli cum tentoriis comparati, Esaj. XL. 22. *Sedens super globum terræ, & habitatores ejus ut locusta, extendens velut tenue cœlos, & expandit eos sicut tentorium ad habitandum*. Ex hoc loco aliisq; max. Rev. D. D. Calov. Bibl. Illustr. p. 225. colligit, cœlum antea velut convolutum in massa primigenia latuisse; tunc a verbo illo omnipotenti; FIAT EXPANSUM, id evolutum & expansum fuisse. Adfert in hanc sententiam B. Justinij, & B. Lutheri verba, hujus ita habent: *Istam rudem massam nebula primo die ex nihilo create, apprehendit Deus per verbum, & jubet ut extendatur in modum Sphærarum, - Sicut castrum (nos hac vice tentorium appellamus,) complicatum, explicatur & figitur in agro, ita tu Domine (Psal. CIV. 2.) expandis & quasi evolvis verbo tuo rude cœlum*.

§. XXVI. Assertio X. Sed plantatione tentoriorum **UTEN** apadno, designatur renovata destinatio, & solennis apertio Basilicarum Romæparum, quæ illis confertur vis singularis, ut recipian-

tur cum beneficio, adventantes, in illis fructum cultus quasituri. Negata prima extructione, hoc de Basilicis dicendum: *Renovata destinationem* infert vox *plantare*, quæ ut in communi usu refertur ad arbores ac vites, ita illæ *plantari* dicuntur, quia antea suam essentiam quoquo modo habent, & per illam actionem, novam patiuntur ordinationem, qua destinantur ad majorem usum. Sic & tentoria, quæ ante convoluta, paxillorum fixatione expanduntur, ut fiant hominum receptacula; Sunt vero tentoria illa regia amictorum Antichristi, Basilicæ lapideæ & prægrandes, adeo ut optime de iis interpret Syrus: (*venekush masbnebo*,) Et indurabit tabernaculum suum, proinde videndum, quid in illis respondeat plantationi; Quemadmodum tentorium convolutum, quasi clausum manet, nec homines ambit, sed expanditur, ut plurimos capiat: ita & Basilicæ Romanæ, quæ, quia denuo aperiantur, antea quasi clausæ habentur, per illam solennem apertionem, tanquam recenter plantata tentoria, omnibus panduntur. Non datur ulterior in prophetis progressus, quam, postquam aliunde constat, de qua re lata sit prophetia, in verbis hanc quærere ex eventu in re ipsa convenientiam. Est aperire solenne vocabulum in argumento quod tractamus, ex magnifica portarum sanctarum, Romanas Basilicas ante claudendum, apertione, de qua §. IV. De thesauro qui tunc aperitur, habemus expressa verba in Bulla Clement. VI. ap. Bzovium §. 4. ad annum 1342. *Inconsumptibilem thesaurum hujusmodi, pro excitanda & renovanda devotione fidelium, voluit APERIRE Bonifacius IX.* Et paulo infra in eadem Bulla dicit Clemens, *populum Romanum supplicantem ad se venisse ac dixisse: Domine APERI eis thesaurum tuum, fontem aquæ vivæ.* Quibus verbis deducimur ad aliam rationem comparationis, inter institutum Jubileum & plantationem tentoriorum; plantatoris intentio est, plantando novum vigorem plantis, vitibus, &c. conferendi; pariter Clemens primarius insitor Jubilæi commodi, dicit thesaurum & fontem aquæ vivæ aperiri, quæ vis indulgentiaria, per Basilicas rite visitatas, adventantibus communicatur, Vulgaris quoque est loquendi formula, *plantare urbes, societates, manuaria opificia, &c.*

quæ locutio, *plantandi* notionem habet, per *singularem destinationem ad usum* ex illis proventurum, & per *collatam privilegiorum*, aliorumque bonorum *vim*, qua crescant. De Ecclesia elegans canticum parabolicum hujus generis, ab Esaia prolatum cap. V. *Recipiunt vero tentoria illa plantata, cum beneficio adventantes*; Hoc vult solennis & *sacra portæ apertio*, hoc *vis thesauri aperti*; hoc *tentoria, quatenus a rege plantata*, promittunt: pluralitas *tentoriorum*, non unius plantatio, importat invitationem receptionemque plurium; sed & *beneficium ex cultu* provenire debere, in genere ostendit locus, cum & hodie *montem sanctum, sedem sanctam* se jactat Roma, quod olim fuit, ac propter id sic ab Angelo describitur: *speciatim vero iunxit*, vocabulum **מִצָּד** *apaden*, propter cultus *Antichristiani res* & *personas religiose amictas in Basilicis Romanis*, conjunctum cum *tentoriis regis*, in quibus fructus sperant, & pompam illam amictorum vident diligentes Romipetæ; ut a quibusdam vocantur. Id forte ex superioribus amplius probandum, quod per *plantare tentoria, magnifica actio* vel institutum splendidum circa illa, exprimatur. Jam ante dictum vocem **מִצָּד** *nata, plantare*, in sacra lingua *singularem* curam & *ordinationem* indicare; conf. Jer. II. 21. XI. 17. &c. Egregii doctores scriptoresve, comparantur *clavis plantatis*, Ecclesiast. XII. n. *Verba sapientum sunt tanquam stimuli*; & *tanquam clavi* (tentoriorum) *plantati, auctores collectionum*: Si hoc de *clavis plantatis*, quanto magis res magnifica censenda, quæ *plantatione tentoriorum* prænunciatur? Multa feliciter post *Josephum Medum*, recentior Apocalypseos elucidator, qui se *Peganium* nominat, assumpsit ex modo interpretandi visiones & imagines Orientalibus familiari; Quod si hoc in Apocalypsi usum habet, habebit majorem in Daniele, qui non solum visionum ac divinorum insomniorum interpretes ac consignatores, sed quilingvis orientalibus scripsit, & ex divina adgubernatione illa adhibuit, quæ ex scientiis ac lingvis orientalium, in ipso eventu intelligerentur. Magnam fecit ejusmodi interpretationum collectionem, ex antiquissimis & sapientissimis Ægyptiorum, Persarum atque Indorum, *Achmet*

Ebn Seirim Arabs, ex cujus cap. CLI. huc nonnihil pertinet, quod sequitur: *Quando Rex, per insomnium videtur sibi plantare arbores, id significat illum novas potestates instituturum: Quando quis videtur sibi irrigare arbores, vel curare easdem, significat illum virum fore insignem & populi benefactorem.* Ex his orientales, si institutum respexerint Bonifacii, & verba Clementis VI. noverintque præterea, de Pontificibus ac Basilicis Romanis sermonem esse, levi facta mutatione, in favorem Assertionis nostræ interpretabuntur phrasin, *plantare tentoria amictus sui.* Verum his omnibus antiquior locus, Num. XXIV. 6. magis meretur nostram attentionem, tum quia id fere omne continet, quod in *plantationis* comparatione cum *ordinatione* tenteriorum, quærimus, tum quia unicus est, qui, quoad phrasin, cum nostro convenit, neque hoc tamen ab omnibus conceditur. Sic ait Bileam: *Quam pulchra sunt tentoria tua Jacob, tabernacula tua Israël, sicut torrentes extensa sunt, sicut horti juxta flumen, כאהלים נטע יהוה caahalim nata Jehovah, sicut tentoria quæ plantavit Dominus, sicut cedri juxta aquas.* Certe omnia magnifice de filiis Israël prædicare voluit Bileam; mentio fit horti, arborum, fluminis, sed quod in primis notandum, *tentoria plantata* dicit a Domino, quod elegantissimum situm tabernaculorum ordinemque, nec non protectionem divinam exprimit: Cui curæ *ordinanti & protegenti*, respondet in textu nostro, *destinatio tenteriorum solennis*, quæ *tentoria* ab amictis Antichristi religiosi jam ante denominata. Nec vitio nobis vertatur, sic, propter phraseos vim & identitatem, conferre loca, quæ de diversissimis plantatoribus agunt. Deus ipse *plantandi* verbum adhibet in interdicto de non *plantandis lucis*, idololatriæ officinis, Deut. XVI. 21. Bileamicam locutionem cum Prophetæ nostræ, ita componere vetant interpretum plurimi, quorum alii *santalos*, alii *arbores aloës*, hic plantari volunt, & non tentoria. Prius Kimchius, qui idem lingua Arabica tuteur, quem sequuntur R. Nathan & Buxtorfius, versio item Italica Diodati, nec dubitant alii sic melius reddi; Verum erudite ostendit ex Avicenna D. D. Castellus, Arabibus *Alsandalon* arbor-

rem esse, cui in Hebræo respondet *Almyggim* 1. Reg. X. 11. *Algymmim* 2. Par. II. 8. Hodieque apud Indos illis inservire usibus, de quibus in sacra historia agitur. *Posterius, sicut arbores aloës*, Anglus, Belga, Gallus, Vatablus, quos prævit Aben Esra, qui ex Chaldæo putat **אֶבְלִים** *abalim*, conferendū cum **אֶבְלוֹת** *abaloth*; Psal. XLV. 9. Cantic. IV. 14. Sed Chaldæum *bysemaja*, Num. XXIV. 6. omnino requirit arborem sævem & odoriferam, verum, quid hoc ad aloën? Imo miratur doctissimus Castellus consensum tot Interpretum, qui in allegatis sanctissimi amoris canticis, tam constanter *abaloth*, per *aloën* reddunt, cum illa nihil sævutatis, multum autem amaritudinis habeat, ipse ex lingua Arabica, Chaldaica, Syriaca & Thalmudistis evincit *abaloth*, *crocum* notare, qui adhuc Indis *Aloth*, & sic LXX. & Æthiopica versio Cant. IV. 14. Nostra vero ex Pagnino & Aria Montano interpretatio: *Sicut abalim, tentoria, quæ plantavit Dominus*, consentientes habet Codicem Samaritanum, LXX. Vulgatum, Syrum, Arabem, B. Hieronymum, B. Lutherum, Sveticam, Fennicam, Danicam, &c. Eleganti paraphrasi illam declarant Vinarienses & Osiander, Pagninus ex excellenti Judæorum Doctore R. Saadia defendit, nec alia mens R. Salom. Jarchi, qui expresse Bileami phrasin confert cum Dan. XI. 45. Et tanquam optimam, primo loco ponit R. Salom. ben Melech in Michlal Jophi. Nec obstat diversa punctatio, primaria aliorum ratio, quod hic non legitur cum Chatephchametz, quod alias in plurali **אֶבְלִים** *obalim, tentoria*, sed cum Chatephpatach *abalim*; nam & illud Chatephchametz, non tam ordinarium est ac Chatephpatach loco תִּשְׁ Scheva, gut uralibus in plurali. nec in *obalim* ubique obtinet, aliquando enim cholem adhibetur: Prov. VII. 17. *abalim*, non *Santuli* sunt, neque *arbores aloës*, sed *crocus*, & ita LXX. & Arabs: Verum nec *crocus*, Num. XXIV. 6. locum habet. Ergo manet, quod diximus, illam phrasin cum nostra coincidere.

§. XXVII. Assertio XI. *Solemnis illa destinatio Basilicarum, secundum ordinem predicationis Angelicæ, v. 40. - 45. cæpit post exortum bellum Antichristi cum Rege Austri; h. e. Saracenica potesta-*

te. Hactenus vaticinii verba explicuimus ac vindicavimus ab incommoda interpretatione. Ostendemus nunc, & antecedentia & consequentia *plantationis* nos cogere, ut illi ea assignemus *tempora*, in quæ refertur institutio Jubilæi. Validum hoc pro nobis argumentum, quandoquidem non licet ea, quæ certo ordine *in una visione* coherent, alio modo invertere, verum dandum est singulis *initium* impletionis suæ, prout se mutuo in prædictionibus consequuntur. Diximus *initium impletionis*; Non enim omnes unius rei prædictæ eventus expectabimus, priusquam ad alterum fiat transitus. Nihil enim hoc modo in prophetiis expeditum redditur. In Apocalypsi exponenda, *Medus* per mutuam visionum combinationem & consecutionem, plus lucratus est, quam omnes fere ante illum. Secus qui agit, ordinatam obscuritatem introducit. Sit nobis in prophetia nostra exemplum: Oportet ex coherentia textus, Antichristum ante bellum cum Rege Austri, cultum Mausimicum jam habuisse, quamvis post illud bellum, adhuc magis magisque augeat impietatem & superstitionem in illo cultu cœptam. *Rex Austri* est *Calipha sive Rex Saracenorum, ejusque successores*, quibus annuerandi *Imperatores Turcici*, qui per Asiam & Africam imperium suum extendentes, conatus Antichristi Romani, primatum in Oriente affectantis, represserunt; ita D. D. Gerh. Gravius in Tab. Apoc. quam sententiam quoque D. D. Calovius adfert in h. l. licet ipse aliam foveret, concludit tamen; *de cætero elegans & satis commoda, nostro judicio, est illa de Turca, Antichristo orientali, interpretatio.* Singulari opera illam aditruit D. D. Gejerus, allegans in eandem Wigandum, Alstedium, & Jacchiadem, additque: *mutato solum plagarum nomine, unus hoc loco vocabitur Meridionalis, alter Septentrionalis, re tamen utrobique manente eadem.* Quod si illa plagarum commutatio, non placet sine exemplo, damus Matth. XII. 42. Luc. XI. 31. ubi Regina Saba a Christo vocatur *Regina Austri*, non quod Saba meridionalis prorsus sit Judææ, magis enim versus orientem vergit, sed quia *ad mare* sita: Hebræis *ad mare, ad austrum* quoque sonat, & sic Arabibus *Aljeman*, vid. Bochart. Phaleg. I. II. c. XXVI. Et *Rex Austri*

Austri per mare a Rege *Aquilonis* petitur, v. 42. *Orientales* v. Turce, & magis Saraceni, non solum ratione situs sed & nominis, *Sharkion* enim *orientalis* & *Sharkiun* orientales, inde *Saracenicum* nomen: quam originationem erudite tractat D. D. Pocockius spec. Arab. pag. 34. seqq. & illam rejicit quam Bochartus l. c. lib. IV. c. 2. amplectitur. Optime quoad tempus *pugna cum Rege Austri* coincidit cum bello, quod *sacrum* vocant, contra *Saracenos*. vers. 40. *Et in tempore finis cornupetet se cum eo Rex Austri.* Receptissima est in Ecclesia Christiana sententia, hunc jam currentem millenarium, finem mundi continere: *in tempore itaque finis*, hoc est, *absoluto primo a Christo millenario*, initium habebit pugna duorum itorum Regum. Id ita factum. Seculo XI. auspiciis ac consiliis Papæ Urbani II. (A. C. 1084.) *sacri belli primordia*. A. C. 1096. tam nobilis expeditio contra *Saracenos*, qualis vix unquam alia in Europa. Sub Duce Godofredo Bullioneo sexcenta millia peditum, equitum centena millia in orientem missi. A. 1099. ab illo capta Hierosolyma, sed rursus A. 1187. perditæ. Nostri instituti jam non est belli subsequencia, prout vel in vaticinio prædicta, vel in eventu conspicua sunt, persequi; satis est nobis, ostendisse belli initium v. 40. ante illa tempora collocandum, in quibus v. 45. *plantatio tentorium* ab Antichristo facta. Et quia tempus nunc respicimus unice, nobis non oberit, si quis *Regem Austri de melioris notæ Principibus* intelligat, nam & ante rumores v. 44. & ante *plantata tentoria* v. 45. multi boni principes Papali auctoritati contradixerunt.

§. XXII. Assertio XII. Solennis illa Basilicarum destinatio, facta est post exortos rumores Antichristum perterrentes, tempore Waldensium; & postquam exiverit ad perdendum pios confessores v. 44. Conjunguntur hæc duo, quia in uno commate prophetico connexa. Ex ordine narrationis angelicæ hæc quoque Assertio firma, saltem de tempore & ministris sacrorum rumorum dispiciendum. *Et rumores terrebunt eum ab oriente & aquilone*, v. 44. Per illos, nostrates intelligunt sonum Evangelii Christi, *Papæ* oppositum, probantque ex 2. Thess. II. 8. in primis vero huc facit

facit nexus secundæ partis cap. XIV. Apocalypsi. *Evangelium* istis temporibus renovatum, comparatur *rumoribus ab oriente*, ratione causæ principalis, quia cœlitus a Deo, & Christo qui est *oriens ex alto*, Luc. I. 78. *Ab aquilone*, quia ab Europæ parte, *Italia aquilonari*, causæ ministeriales Papam perterrentes. De Ecclesia Græca & quibusvis testibus veritatis, ante bellum commemoratum, non adeo bene intelliguntur illi rumores propter nexum propheticum. Nec multum illis territus Pontifex. Verum illos eum terruisse rumores recte existimamus, qui *ultimum Papæ & Ecclesiæ Romanæ exitium, cum præcedentibus malis minati sunt ex verbo Dei*: dum, qui eos proferebant, per certissimos characteres in eventu & re ipsa monstratos, cumque vaticiniis collatos, ostendebant, *Romam esse Babylonem in Apocalypsi descriptam, Ecclesiam Romanam esse meretricem spiritualem, &c.* At hoc primum dixere *Waldenses* post bellum Saracenicum, quantum certior Historicorum fides tradit. Illorum vox contra Papam cœpit A. C. 1160. cum maxime flagraret bellum in oriente, vid. Catalog. test. verit. Centuriatores, Osiander & ipsi Pontificii: Walenburchici, quanquam summo studio conentur sinceram antiquitatem Ecclesiæ nostræ eripere, plurimos tamen articulos Waldensium recēsent, ex scriptore cœvo Reynerio, Tractatu de unit. Eccles. Lib. V. c. IIX. §. 3. Fatentur hunc fuisse *primum ordine, Waldensium articulum: quod, Romana Ecclesia, non sit Ecclesia Jesu Christi, sed sit Ecclesia malignantium, meretrix in Apocalypsi*. Nullum dubium est quin multa Waldensibus in reliquis affluerint Romanenses, conf. Catalog. Test. verit. pag. 1525, seq. ut redderentur similes piis Christianis sub imperatoribus Gentilibus, vid. Hottinger. Hist. Eccles. ad sec. XII. pag. 294. Veriora de illis Historiarum monumenta produxerunt Illustris Morlandus, Anglus, & Dn. Leggerus ipse Waldensis. At sana Waldensium dogmata, præpostere ad se trahere Calvinianos, demonstrant Catalog. Test. Verit. pag. 1528. & plenius egregia dissertatio *de Ecclesia Waldensi*, Argentorati præside B. Danhavvero habita, ab Hamburgensi quodam; consilia subministrante Viro Theologo rarissimæ eruditionis Historicæ. Itaq; *rumori-*
bus

bus illis sacris, v. 44. seculum post millenarium, secundum assignemus. Alterum in commate eodem sequitur. *Et exhibit cum furore magno ad perdendum & internecioni devovendum multos.* Ex hoc loco cum Grafero, D.D. Gejerus asserit: *abunde colligi sanguinariū tyranni hujus animum, qui indiscriminatim, internecionem sibi omnimodam, plurimorum adeo hominum, quoscunq; modò sibi obfistere, aut regimini suo se subducere velle, ex (Schemyoth) rumoribus, supra memoratis cognovit; Id quod semper videre licuit ex persecutionibus Waldensium, nec non caterorum veritatis confessorum, quos inquisitio Papalis delere semper studuit acerrime.* In Waldenses primus defœviit furor Antichristi gravior, & qui plures corripuit. Puduit Papistas illorum temporum, crudelitas illius, & sic de ea parcius, quam de dogmatibus sibi adversis. Utrumque vero ex fide dignissimis documentis ostenderunt alii ap. Hottinger. l. c. Catalogus testium veritatis bene lib. XV. in hunc modum colligit, pag. 1501. *Amplissimum vero numerum fuisse jam olim Waldensium, gravissimasq; contra eos persecutiones institutas, facile ex prædicta trium Archiepiscoporum Gallicorum consultatione, ante 340. annos (h. e. sec. XII.) scripta, apparet. Nam sub finem ejus ita scribunt: Quis enim est solus ille peregrinus, qui condemnationem Waldensium hereticorum ignorat, a longis retro annis, tam justissime factam, tam famosam, tam publicam &c. Ex quibus verbis facile apparet, -- magnam tetramque lanienam Antichristum cum suis exercuisse.* Refert. Osiand. Cent. XII. Lib. IV. cap. 13. quod multi in Flandria combusti fuerint, quos Pontificii vocarunt *hereticos*; Adde quæ Morlandus & Leggerus, occasione crudelis in Waldenses persecutionis Sabaudicæ, ante XX. circiter annos, recensent. Et quis credat, in maxime barbaris illis seculis, ubi per summam insolentiam quicquid audebant Pontifices, fuisse illos remissiores in trucidandis comburendisque piis confessoribus; quam fuerunt post redditam, nostro & patrum nostrorum ævo, Evangelii lucem? Immanis crudelitatis exemplum refert Sleidanus commentar. de statu relig. lib. XIII. & XVI. A. C. 1541. sub Francisco I. Rege Francorum lata in judicio Aqvensi sententia in

Waldenses, ut omnes promiscue opprimerentur, ut dirutis ædificiis, æquaretur vicus (*Merindolum dictus*) solo, refecarentur etiam arbores omnes, & locus redderetur desertus omnino. Post aliquot annos crudelissime hoc executioni datum, procurante ex auctoritate Papali, Tornonio Cardinali, per Minerium senatus Aqvensis Præsidentem: Quam horrenda illa persecutio, legas ap. Sleidanum ad annum 1545. unicum tantum adferam in propudium Bestiæ Romanæ, ex pag. 465. *Post multam cadem & funesta incendia in oppido Waldensium Cabriera, ad unum fere omnes trucidantur, non viri tantum, sed & mulieres, pleræq; gravida. Minerius etiam ad XL. circiter feminas, in horreum straminis atq; fœni plenum includit, post ignem subjicit & incendit: cumq; istæ vestibibus exutis, conarentur flammam nascentem restinguere, neque possent, ad majorem fenestram, qua fœnum recondi solet in horreum, advolant, ut sese ejiciant; sed ibi repulsa telis & hastis, conflagrant omnes: fuit hoc Aprilis die XX. Vid. Catalog. Test. verit. L. XV. pag. 1503. seqq. ubi multa de crudelitate Romanensium in Waldenses. Percurrat quis annales aliquot retro seculorum, & millena inveniet tyrannidis Romanæ documenta, non in Gallia solum, sed in omni fere Europa, imo extra, in remotissimis orbis partibus, ubi terras volebant & divitias, homines sub specie religionis propagandæ, prius occidendi erant quam crudelissime. Artis hujus magistri sunt Jesuitæ. Hoc omne egerunt Pontificii, ut in ultimo excidio digna sit Roma, in inscriptione jam ante intimata: *In ea sanguis prophetarum & sanctorum inventus est, & omnium mactatorum* (*ὅν ἐσφαγμένων*) *in terra*, Apoc. XIX. 24. Et ut seculo XII. rumores sacri, terrentes Antichristum, initium suum habuerunt, & post, maxime tempore B. Lutheri, cum exitio Romano suum acceperunt incrementum; ita & furor Antichristianus, qui sec. XIII. vehementer accensus, & per continuatam usque ad nostra tempora tyrannidem auctus, in illis verbis propheticiis v. 44. cum omni sua extensione intelligendus est.*

§. XXIX. Assertio XIII. *Facta denique est solennis ista Basilicarum destinatio, antequam per prædicationem Evangelii illu-*
strio-

priorem, tempore Hussi Martyris, & B. Lutheri, cœpit ire ad exitium suum Antichristus. In gratiam præsentis Jubilæi decimi tertii, in hunc numerum excreverunt Assertiones. Requirit vero hæc ultima plenior capite sequenti tractationem. Ex verbo Dei certissimum est, exitium Antichristi initium suum habere, in singulari Evangelii Christi manifestatione & prædicatione, opposita falsæ & mendaci doctrinæ Antichristianæ. Hoc vult cohærentia visionum Apocalypticarum, in primis c. XIV. XVI. XIX. Verum expressissime, 2. Thess. II. 8. καὶ ὅτε ἀποκαλυφθῇσεται ὁ ἄνομος, ὃν ὁ κύριος ἀναλώσει τῷ πνεύματι τῷ σώματι αὐτοῦ, καὶ καταργήσῃ τῇ ὑπὸ φανείᾳ τῆς παρουσίας αὐτοῦ. Et tunc revelabitur ille iniquus, quem Dominus consumet Spiritu oris sui, & destruet illustratione adventus sui. Plena Antichristi destructio, in adventu Christi glorioso expectanda; Verum antea per partes consumetur sicut sensim crevit; hæc est emphasis vocabuli ἀναλίσκειν, alibi quoque a Paulo ostensa, Gal. V. 15. indicat consumptionem succedentem: Inde recte dicunt Belgæ & Galli in Scholiis suis ad h. I. significare analosei, consumptionem, quæ fit per partes & per gradus: Et sic de rerum materialium successiva consumptione, a Græcis scriptoribus adhibitum. Æthiopica versionis sensus est, quem ejiciet Spiritus Domini nostri Jesu: Ejectus omnino Pontifex cum suis e variis regnis & civitatibus. Spiritus oris Domini est verbum Christi, omnem consumens falsitatem, & robur Antichristi minuens, Esa. XI. 4. Hebr. IV. 12. Apoc. I. 16. & II. 16. & XIX. 15. 21. Sic & Igni consumenti, comparatur testimonium fidelium Doctorum contra Antichristum, Apoc. XI. 5. & de igne consumente, verbum ἀναλίσκειν Luc. IX. 54. Erant quidem ante Hussum & Lutherum rumores sacri; sed illi terrebant magis quam consumebant. Illis perterritus, excogitavit novas superstitiosasque rationes augendi auctoritatem & potestatem sedis suæ, inter quas eminet plantatio tentoriorum amictus sui, hoc est, institutio Jubilæi, per illos ad furorem, malitia sua, conversus, & sic accersivit exitium suum, quod seculo XV. & XVI. cœpit. Tunc enim validissima regna avulsa, in quibus ante sedis Pontificiæ robur. Tunc magis magisque denudata falsitas Ecclesiæ Romanæ. Et sic ad

exitium suum ire cœpit, post institutum Jubilæum. Prædicatio Evangelii a Joh. Husso facta, non tantum integrum fere regnum Bohemicum a Romanensibus alienum reddidit, sed & multas alias regiones; Ipsi Pontificii fatentur, nullam ante Hussitas sectam Romæ adversam, tam late grassatam fuisse. Vid. Bzovius passim ad sec. XIV. & XV. Et in illis temporibus, ex mente B. Lutheri, *cœpisse ruinam Sedis Romanæ*, apparet ex præfat. in Daniele, licet ad aliam partem vaticinii Hussum refert. Gleichwol hat der Stoß (vom Joh. Huß) zwei unüberwindliche Wunden dem Papstthumb gegeben; Die erste / das die Päpste auß dem Himmel gestossen sind / und die Pfeiffen einziehen müsten; nicht mehr solche Bullen und Gebot über die Engel außgehen lassen. Und Gott hat denselbigen übermachen Hochmuth / und Frevel darnach bald angefangen heimzusuchen. Die ander / daß nach S. Johannes Huß / das Papstthumb in große Verachtung kommen ist; und S. Joh. Huß Nahmen und Lehre / mit keiner Macht haben können wehren / noch zu Grund dämpffen. In rem nostram observandum, quod, cum tertius Julilæus A. C. 1400. Romæ celebraretur, inceperit B. Joh. Huss prædicare. Quod si quis Bohemicæ Ecclesiæ prædicationem, ad *rumores sacros* v. 44. referri velit, nec nostrum calculum sic turbabit; nos nunc urgemus, *exitium curiæ Romanæ inchoatum post institutionem solennitatis Jubilææ*. Et, quod non minus pro nobis, notandum est, Lutherum natum esse, octo annis exactis post introductam periodum Jubilæam XXV. annorum, quam immobilem nunc servant: & bis octo exactis post secundum in illa sub Alexandro VI. Jubilæum, *impietati indulgentiariæ* sese opposuit, quæ per Jubilæi celebrationem, jam ad summos evecta erat gradus.

§. XXX. Et, ut magis obvia sit applicatio vaticinii ad Jubilæum, in *diagrammate* exhibebimus collationem istorum, quæ ex loco nostro per Assertionem probata, cum iis, quæ in Jubilæo ex historia, & concessione Pontificiorum requiruntur. Vide signum * *

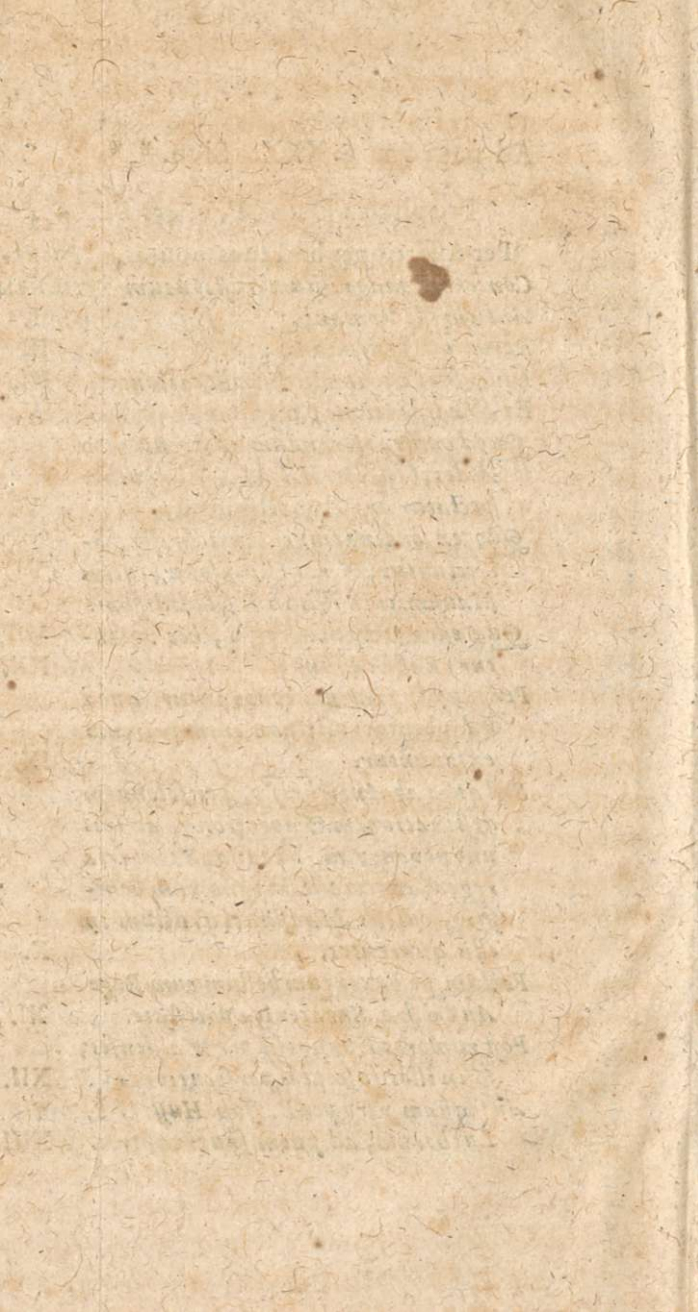
Prophetia Dan. XI. v. 45.

Per Assertionem hactenus positam,
*Concernit magnificum institutum
 Antichristi Romani,
 Romæ conspiciendum.
 Diversum a prima sedis collocatione;
 Et ab ædificatione palatii:
 Quod omne referendum ad peculiare
 Edes, (Assert. IIX. & X.) in quibus
 spectatur amictus religiosus,
 Quo ex ordinatione Antichristi, a-
 micuntur, & res & persone, cultus
 Missatici in illis tunc splendidissimi.
 Quæ edes (tentoria regia, hic vocan-
 tur) Basilicæ sunt;
 Per illud institutum renovantur, quod
 h. l. plantari est; non enim primum
 extruuntur:
 Sed quia ab Antichristo, per solennem
 destinationem & apertionem, accipi-
 unt novam vim, ut tanquã tentoria
 regia, excipiant magno cum bene-
 ficio, cultus Missatici fructum in
 illis quærentes.
 Factum post exortum bellum cum Rege
 Austri, h. e. Saracenicæ potestate.
 Post rumores Evangelij per Waldenses;
 & in illos susceptas persecutiones:
 Antequam vero per B. Joh. Huss & B.
 Lutherum, ad finem suum veniret.*

PER
 ASSE-
 TIONEM
 I.
 II.
 III.
 IV.
 V.
 VI.
 VII.
 IIX.
 IX.
 X.
 XI.
 XII.
 XIII.

Solennitas Jubileæ Romana,

Per ea, quæ concessa ab ipsis Pontificis.
 Est institutum magnificum.
 Pontificis Romani,
 Romæ conspiciendum.
 Diu post sedis Rom. primam collocationem;
 Et post palatiorum Papalium ædificationem:
 Quodque omne referendum ad peculiare
 res ædes divorum; in quibus
 Spectatur amictus religiosus;
 Quo ex ordinatione Pontificis, amici-
 untur, & res & persone, cultus Mis-
 satici in illis tunc splendidissimi.
 Quæ ædes divorum Basilicæ Romanæ
 sunt, &
 In solennitatem jubileam renovantur,
 non quoad hoc, ut denuo extruan-
 tur; sed
 Accipiunt a Pontifice per solennem de-
 stinationem & apertionem, novam
 vim, ut cum plenissime indulgentiæ
 beneficio, excipiant adventantes, fru-
 ctum cultus Missatici in illis quæsi-
 turos.
 Quod institutum cœpit post bellum, quod
 vocatur sacrum, contra Saracenos:
 Post tempora Waldensium, & in illos
 susceptas animadversiones:
 Antequam vero Johannes Huss vel Mart.
 Lutherus, Papæ contradicere cœperunt.

Quod si quis mallet cum ipsa Jubilæi definitione, nostras Assertiones contendere, formabimus hic talem, qualem ut suam agnoscant Pontificii. *Jubilæus, vel, Ordinaria solennitas Jubilæa Romana, est institutum Pontificis, a Bonifacio IIX. A. C. 1300. primo introductum, certo anno Romæ celebrandum, cui Pontifex Basilicas Romanas singulari pompa aperiendo destinat, ut qui tunc juxta regulas devotionis Ecclesiæ Romanæ, illas ades frequentaverit, & cultui Missatice interfuerit, plenissimas consequatur indulgentias.* Dabimus quoque nunc, quod supra promissimus, loci Prophetici interpretationem, quæ ex hæcenus dictis fuit:

וַיֵּטֶע אֱהִי אֶפְדֵּנוּ כִּי יָמִים לָהָר צִבִּי קִרְשׁ ו
וּבֹא עַד קִצּוֹ וְאֵין עוֹד לוֹ:

Et plantabit (Rex Antichristus v. 36.) tentoria amictus sui, (h. e. religiose amictorum,) inter maria, super montem decoris sanctum; & veniet ad finem suum, & non erit ei opitulator.

§. XXXI. Displicebit fortassis nonnemini *specialis hæc applicatio vaticinii*; non quod dubitet, quin latum sit *de Antichristo Romano*; nec quod rejiciat vocabulorum emphasin, quoad omnia a nobis prolata, nec quod nexum prædictionis Angelicæ neget: sed quia nolit aliter capere, quam *generaliter de statu & sede Antichristiana*. Verum enimvero pro nobis stat vis ac genius locutionis, quod non certe simpliciter de habitatione sermo sit: illa enim per *sedere* exprimitur, 2. Thess. II. 4. Apoc. XVII. 3. &c. Obijciat nobis magna interpretum & commentatorum Nomina; nos illa veneramur, & simul dicimus, nos omne id quod illi hic ajunt, accipere: Si exercitium cultus, si temporariam felicitatem ac splendorem, si Cleri ac regiminis magnificentiam: hoc omne nos admittimus, ac dictum *de tali instituto, ubi omnia ista summis viribus concurrunt*, interpretamur. Tuebimur nos porro, consveto more interpretandi prophetias quæ de Antichristo. Supra vidimus non pugnare inter se, qui

מַעֲזִים *Maysim*, generalius, & qui specialius intelligunt. Pariter admittenda gloria, Dan. XI. 39. *de omni præmio*, quod conferat Antichristus cultoribus *Mausim*, at emphasin verbo-

rum pro se habet, qui intelligit specialiter de *eminentia Cardinalitia*, & aliorum in supremis gradibus. Sic quando Apoc. XIII. 13. ultra ordinarium Antichristi zelum, & studium augendi miraculorum opinionem, aliud monstratum fuerit, quod magis conveniat cum *ignis descensu*, omnino applausum merebitur. Adhuc magis perspicuum exemplum Apoc. XVI. 13. Nemo, qui præjudiciis Romanis vacuus est, negat ibi sermonem esse de *falsis Doctoribus, ministris impietatis & tyrannidis Papalis*. At, qui singulari ratione quadrare volunt prædictionem in *Franciscanos, Dominicanos & Jesuitas*, pro se habent numerum ternarium, & quod illorum maxima sit copia in Papatu, sibi quæ tribuant negotium, de quo v. 14. Verba, quæ locum nostrum in Daniele proxime præcedunt: *Et exhibit cum furore magno, ad perdendum & internecioni devovendum multos*, omnem plurimorum seculorum crudelitatem prænunciant. Verum ex observatione Graferi, prius (*lehaschmid*) ad *perdendum, feralis furoris effectus*, poterit optime exponi de *truculentia*, quæ tollere voluit pios confessores, cum non haberet potestatem Evangelicorum sibi aduersam ac metuendam: posterius (*lebacharim*) ad *devovendum internecioni, de furore conjuncto cum serpentina astutia, zeli quandam speciem habente*; quo post tempora B. Lutheri sæviit. Poteramus pluribus exemplis applicationis nostræ modum commendare; Verum id opus non est, cum nec ista prorsus necessaria. Sunt enim in vaticinio a nobis explicatio, quæ non patiuntur illud feliciter intra *generalia* circumscribi.

§. XXXII. Mallet forte & alius, ad *speciale institutum* Antichristi, ea referre, sed potius ad *festum*, quod vocant Pontificii, *corporis Christi*. Celebratur illud die XIII. post Pentecosten; Pompa & splendore, quo nihil majus esse poterit in pomposa illa Ecclesia. Pro hac sententia *stat temporis convenientia*. Nam etsi Urbanus IV. A. 1264. de festo illo primum statuerit, secutus revelationem Leodiensis cujusdam mulieris, cui nomen *Eva*, cum quæ ante Pontificatum familiariter vixerat, de quo Bostius & Petrus Præmonstratensis apud Balæum in actis Urbani IV. extat quæ adhuc hujus ad illam epistola de hoc festo, vid. Chemnit.

Exam. Concil. Trid. pag. 281. Gerhard. L. C. de S. cœna §. 199. & alii qui superstitionis Pontificiorum reprehendunt. Attamen constanti observatione non receptum illud Festum ante Clement. V. A. C. 1311. Et sic *quoad tempus*, coincidit cum instituto Jubilæo, ac pari jure in illa circumstantia, ad se trahit *plantationem tentoriorum*. Verum illud festum *non Romæ tantum* celebrandum, sed per totam Ecclesiam Romanam. Nec in illo peculiaris restrictio ad *templa*, per plateas enim circumgestant panem Missaticum: At in loco nostro *Roma*, & in illa, *templa sive Basilicæ* spectandæ. Et quidquid est additum in cultu Missatico, id, ut vi præcedentis partis prophetiæ de **בנימין** *Maxsim*, prænunciatum, ad posteriorem partem vaticinii non trahendum. Quia vero hanc opinionem in nemine vidimus, illam non refutare, sed prævenire paucis volumus.

§. XXXIII. Fortius vero nostram sententiam impugnabunt, quibus placet *Graferi* applicatio, Dan. XI. 45. *ad Concilium Tridentinum*, in historia Antichristi, Exerc. IV. Favet nobis illa sententia non parum, dum ad *speciale factum vel rem singularem vaticinium applicat*. Et ut verum fatear, ivi primum in partes ejus, at consideratis amplius illius argumentis, non solum dubitare de illorum pondere, sed & occasione præsentis Jubilæi, de illa, quam hoc capite probavi, sententia, cogitare cœpi. Erit itaque id nobis negotii propter illos qui *Graferi* amplectuntur applicationem, ostendendi, *quod nec verba prophetica, nec series predictionis illam commendent*. Proponemus vero argumenta illorum, prout brevibus exhibentur ab Heideggero, in Anatome Concil. Trident. ad Bullam Pii IV. de auctoritate Concil. Trident. pag. 1268.

§. XXXIV. *Concilium istud* **ἡ ἐκκλησία** notari volunt ab Angelo, Primo, voce **ביתא** *Apadno*, quod illis vel Clerum voluptuarium, vel potius simpliciter, Clerum suum, notat: in etymologia nobiscum sentiunt, de qua Assert. V. & VII. pluribus; Inde inferunt, *Notatur voce hac fastus ille in regulari vestitu, puta infulis, galeris, pallis -- Univerſo personato Cleri in Concilio confidentis habitu*. Est hoc nimis generale, & tamen ex supra probatis

putamus apparere, nos vocem **ידן**, feliciter pro nobis adhibuisse sive explicuisse, cum *ad res, & ad primarias in cultu idololatrico personas amictas*, retulerimus; Non observavit doctissimus Graferus Angelum haud loqui de peculiari re circa *clerum* vel re *amicta*, sed de *tentoriorum plantatione*, quæ, quia per religiose amicta, veneranda redduntur, ab illis amictis accipiunt denominationem, quod sint *tentoria amictorum*. Tridenti non sunt splendida ædes, vel Basilicæ augustæ, cum tentoriis regiis comparandæ. Plura post militabunt contra hanc applicationem. Profecto novum non erat Antichristo Concilia cogere; hic vero tanquam res nova, *plantatio* prædicta. Et quia per illa Concilia vice-Deatum & summam auctoritatem in Ecclesia, vel acquisivit vel conservavit, merito Antichristiana Concilia quævis indicata dicimus v. 36. toto. item v. 37. ex parte, & v. 38.

§. XXXV. Alterum sententiæ suæ *fundamentum in situ loci* quærent. Ipsa vero urbs *Tridentina*, *circumscribitur verbis*, quibus ipsi tribuitur *situs inter maria, ad montem sanctum & inclytum*; Notant *maria stylo Prophetico, populos, interprete Spiritu S. Apoc. XVII. i. collat. cum v. 15. Mons vero sanctus & inclytus, locum, in quo est Ecclesia, Europam puta, quæ alibi venit nomine Insularum maris; Insularum gentium, Insularum Chittim. Vere Tridentum est inter maria, populos, puta Italiam & Germaniam, duas principes Europæ nationes, cujus utriusq; limitem constituit: deinde varia dicunt, ut probent esse centrum reliquorum regnorum, & addunt Jesuitarum dictum: Tridentum Germanorum sentina & Italorum perfugium est. Pergunt: Est etiam Tridentum, locus ad montem decorum & sanctum, situs in Europa, Ecclesiæ Evangelicæ sedis climate, ad latus meridionale orbis Christiani, quæ Roma in regiones transalpinas transitur. His observatis manifestum est, Tridentinum Concilium hoc loco velut stigmate notari; Verum de his optime judicat max. Rev. D. D. Gejerus: Quæ Graferus de situ urbis Tridentinæ, deq; rebus aliis, scrupulosa nimis, imo Geographiæ quoq; non parum adversa. De situ & loco plantatorum tentoriorum ex phrasi Scripturæ & communi nostratum sententia, Assertionem II. egimus. Nec ulla causa est ut minus*

minus usitatum loqvendi morem arripiamus. Viderat bene Graferus, duobus maribus non claudi Tridentinam regionem, ideoq; cōfugit ad Apoc. XVII. 1. 15. ibi vero non *θάλασσαι* sed *ὄδαρ* populis comparantur; non *omnis aqua*, *maris* nomine venit. Nec ullus monstrabitur locus, ubi *inter maria*, notet *inter duos populos*. Præterea id vel nimis liberaliter dictum, vel limitate nimis: *Italiam & Germaniam*, *duas principes in Europa nationes esse*. Non constituit Tridentum limites duarum nationum: Illos Alpes faciunt, ad cujus radices meridionales situm. Nec si ad utramqve nationem indifferens esset, causam habuissent Protestantes in comitiis Spirensibus, locum Concilii adeo vehementer rejiciendi, qvod tamen fecisse illos, & merito, constat ex Sleidano, Hortlædero & Petro Svæve Polano. Prorsus alienum, qvod quasi centrum reliqvarum nationum, dicit. Et qvid hoc ad probandum *situm inter duo maria*? Elogium Tridenti Jelviticum, parum a Germanis laudandum, & cum allusione ad usum Concilii Papalem, Italia in eo ponitur. *Mons sanctus* absqve dubio Ecclesia Evangelica; sed & sic olim Roma, & super Romanos montes Papalia tentoria, non super Evangelicos, hoc est, vere Lutheranos Aug. Confess. Dicit Heideggerus *situm esse Tridentum in Europæ Evangelicæ climate*. Sed ab illa Alpibus disjunctum est, ad Athesin fluvium, a Venetiis iter tridui, Verona non bidui. Heideggéro opponimus ipsius verba in eadem disputatione de auctoritate Concilii, p. 1255. *In Germania, haberi debuit Concilium. At Tridentum civitas est, si situm & idioma spectes, Italica: Episcopo Tridentino, jurato Pontificis clienti obnoxia, Papæ ad vim adversus Protestantes, a se excommunicatos, exercendum opportuna; in qua proinde, nec Evangelium tuto defendi, nec præcones Evangelii tuto subsistere potuissent.*

§. XXXVI. *Tertium argumentum petunt a serie Prophetica: In præcedenti versu Antichristum rumores territuri dicuntur, ab Oriente & Aquilone. Ab Oriente videlicet de crescente potentia Turcarum, qui debellata Ægypto in ipsam Hungariam irruerunt, magnamq; ejus partem occuparunt. Ab aquilone de prædicatione Evangelii in Germania, aliisq; locis. Hinc exiturus dicitur cum ira,*

ut perdat & interficiat multos. Factum in bello Germanico cum Saxone Electore, & Landgravio Hassia, Hispanico cum Belgis, Gallico seu Ligæ cum Evangelicis &c. Sequitur v. 45. Et plantabit tabernacula Cleri sui &c. ita igitur siue historia Antichristi seriem, siue Prophetici styli genium expendimus, hoc loco Tridentinum Concilium plane concinne circumscribitur & notatur, tanquam plantatio tentoriorum Cleri &c. De verbis Prophetice ante actum, series historiae Antichristi illis minus favet. Parum bene nomine rumorū comprehendunt, & belli Turcici famam & Evangelium Christi: Illa consequens est belli cum Rege Austri, de quo prolixè ante Propheta. Et, dum rumores Evangelicos omnes, in recentiora tempora conjiciunt, consensum Ecclesiæ nostræ cum piis sub Papatu confessoribus, non attendunt. Et si perditio illa, v. 44. tandem post Lutherum cœpta, sequeretur priorem Papæ tyrannidem in Ecclesiæ membra, vel non prænunciatam, vel bello cum Rege Austri annumerandam, quod tamen ipse Graferus non admitteret. Nos adeo sacros rumores B. Luthero vindicatos cupimus, ut in illorum per Beatum Virum incremento, exitium Papæ appropinquasse dicamus. De cætero, alium nexum historicum posuimus ante, nec nunc multis repetimus, velle tamen conferri, & patebit utriusque discrepantia. Exivisse vult Antichristum, cum ira in bellis memoratis. Et nos illa bella ad furorem v. 44. referimus, sed antea accensus ille furor. Post furoris initium secutam esse plantationē tentoriorum, recte ex nexu prophetico urget, at hoc contra sententiam de Concilio Tridentino, quia hoc præcessit illa bella: 1542. inchoatum Concilium; bellum vero cum Saxone & Hassiaco, 1546. cœpit & 1547. flagravat maxime. Ac cum esset memorabilis illa pugna, inter Cæsarem & Electorem, 1547. die 24. Aprilis, triduum ante sessio Concilii IX. habita est Bononiæ post octo alias Tridentinas. Hispanicum cum Belgis, post Concilium, A. C. 1570. circiter, initium suum vidit. Per Gallicum nescio quid intelligat, si nuptias Parisienses sub Carolo IX. R. Gallia, illæ A. 1572. Nec capio, quomodo jungat bellum Gallicum & bellum Ligæ cum Evangelicis; Ligæ enim superioris seculi, 1538. contra Evangelicos, non contra Calvinianos, ad

Gallum nihil, & diu ante bellum Saxonicum & Belgicum: Liga vero hujus seculi sub Matthia longe post Concilium, & sic illud per seriem historicam, *plantatione tentoriorum* non intelligi potest.

§. XXXVII. *Ultimum argumentum a consequenti. Sed venit ad finem suum, nec quisquam ei opitulabitur. Sensus est, molitionum Concilii istius conatum in fumum abiturum, effectusq; cariturum, quia fatalis periodus imminet, &c.* Et sic demum post Concilium, impletionem suam accepisse vult hæcce: *Et veniet ad finem suum.* Nonne sic negat Graferus ante Concilium cepisse exitium Papæ per Lutherum? Id certe fortissimum contra ejus sententiam, ut mihi videtur, argumentum. Quæ præterea ex Apoc. XIII. 7. & ex defectu felicitis effectus. deniq; ex eo quod vix unquam Concilium Generale habitum iri, credant: In se verissima sunt, sed non magis pro illis, quam contra nos; Ultrinq; de fato Romę convenit. Concilium Tridentinum introductos errores palliavit cōfirmavitq; paucos addidit. Ideo ad priora referendum.

CAPUT TERTIUM.

OSTENDIT NEXUM EXITII ANTICHRISTI ROMANI CUM EJUS JUBILÆO.

§. XXXIIX.

FAcile erit hoc ipsum probare, cognito ex superiori capite, quod institutio Jubilei, in priori versiculi parte prædicta sit.

Arctè enim coherens cum illa; verba, quæ exitium plantantis tentoria amictorum suorum, prænunciant, in secunda versiculi parte. Pluribus quoque mox ostendemus non nude per Grammaticam verborum conjunctionem vaticinium continuari, sed per sensum illativum in particula (V) var, exitium facto Antichristiano subjungi. Verum, cum nec una sit interpretatio verborum, quæ de fine Antichristi in vaticinio agunt. Erit quoque operæ pretium nonnullum, paucis primum probare, quod omnino ultimis verbis loci nostri Prophetici, divinus vates finale excidium, cum antecedentibus malis, minetur Antichristo Romano.

§. XXXIX. Ita autem sententia Judiciaria habet: *Et ibit vel veniet ad finem suum; & non erit illi opitulator.* Primæ intersectionis verba: **וְכֵן יָבִיחַ עַד קֵצוֹ** *verba ad Kit 20, Et veniet ad finem suum;* diversimode redduntur. Vulgatus interpres, ut ab initio cap. II. visum: *Et veniet usq; ad summitatem ejus, montem subintelligit.* Et quia hic unice Pontificiis authenticus, parum sibi timendum existimabunt, etiamsi priora verba de Jubilæo capi permitterent. Majori vero fiducia putabunt se securos fore, si hanc versionem B. Hieronymo probatum iri deprehendunt. Notavimus hanc insolentiam supra in Jesvita Vito Erbermanno. At ex postremæ intersectionis verbis, satis valide de excidio Antichristi, locum totum in hunc modum interpretatus est S. Pater: *Quod autem Antichristus veniat usq; ad summitatem montis sancti & incluti, & ibi pereat, Esajas plenius loquitur: (cap. XXV. 7.) Precipitabit Dominus in monte sancto, faciem dominatoris tenebrarum super omnes gentes, id est, eum qui dominatur cunctis populis; &unctionem, quæ uncta est contra universas nationes.* Vatablus quoque reddit, *usq; ad summitatem ejus, & in annotationibus ita exponit: Usq; ad fastigium ejus, subintellige montis Moria.* Arabs de limitibus montis Sabain, ex eo quod nomen loci proprium hic posuerit. Antea Porphyrius, *de summitate montis in Elymaide provincia, & Grotius usq; ad fines suos ultimos, scilicet imperii sui Persidem versus.* Nec obscure illis favet versio Gallica Calvinianorum: *Et viendra jusque a la faire finir. Et veniet usq; dum finiverit vel terminaverit illum,* respicit vero montem, quod in feminino proxime præcedit. Verum in Annotationibus non ita pridem adjunctis, cum Belgis faciunt, ac de finali excidio Antichristi, ex illa Prophetia se solantur. B. Hieronymus nec quoad verba, nec quoad rem, ni fallor, quicquam habet in loco Esajæ pro interpretatione sua. *Vulgata* versioni & *Vatablo*, cæterisque non solum reliquos fere omnes interpretes opponimus, qui *de fine plantantis tentoria*, perspicue admodum intelligunt; sed ipsam phrasin ex usu scripturæ, & addito, *Non erit ei opitulator, validissime finem atq; exitum* exprimente; rem extra controversiam ponere dicimus. *Babel, clarissimum Antichristi-*

christianæ malitiæ & excidii typum gessit in Vet. Test. etiam suo malo illustravit hanc locutionem in Romanensibus implendam: Jer. LI. 13. *Habitans super aquas multas, locuples thesaurorum*, כִּיְצֵחַ *ba Kitzech*, *venit finis tuus*: de ultimi excidii malo intelligendum, patet ex sequentibus, *ulna avaritiæ tuæ*, h. e. mensura, intra quam voluit Deus avaritiam tuam permittere, jam finita est. & sic Nostri ex B. Luthero eleganter: *Och tin Gîrugheet är uthe*. Vel ut alii: *venit exitium tuum*, quæ est *mensura*, (id est, retributio) *avaritiæ tuæ*. De finali excidio omnino (*Ketz*) *finis*, exponendus. Ultimum suum malum pari serne agnoscunt lamentantes, Thren. IV. 18. *Appropinquavit* כִּיְצֵחַ *Kitzenu*, *finis noster*; explicationis gratia addunt, *impleti sunt dies nostri*; causam annectunt, *quoniam veniet* (*Kitzenu*) *finis noster*. Dan. IX. 26. *finis Hierosolymæ venit cum inundatione*; alluditur forte ad funestam inundationem, quam Deus mundo antediluviano immisurus, omni carni viventi mortiferam eam fore, sic denunciat: *finis omnis carnis venit*, Gen. VI. 13. Adde Ezech. VII. 2. 6. Amos IIX. 2. &c. Hic quoque usum habet observatio supra ad 2. Theff. II. 8. allata, *de successiva Antichristi consumptione*; quam & hic singulari loquendi modo innuit Divina sapientia, iustitiæ Omnipotentis interpres: non dicit, *venit finis ejus*, כִּיְצֵחַ *kitzo*, quod in exēplis adductis obtinuit, & per illa evicimus, כֶּתֶץ *ketz*, *finem sive exitium ultimum* notare: Sed hoc in loco, per illud: *Et veniet usque ad finem suum*, docemur, quod post *plantata tentoria amicorum suorum*, non immediate subsequatur finale excidium, sed *tunc initium capient reliqua mala*, per quæ tandem ad illud ultimum malum deveniet, inde elegantissime dictum, כִּיְבִי *vuba*, *Et veniet*, *Gibit*, & *progredietur ipse*, addito malo super malum, tandem finem suum assequetur. Et hoc est quod dicit max. Rev. D. D. Gejerus ad h. l. *Veniet ad finem suum, hoc est, singuli ejusdem passus propius subinde deferunt ipsummet ad foveam, sive barathrum, quod absorbebit eum*. Hoc quoque accidisse per & post institutionem Jubilæi Romani, in Assertionem ultima diximus, & s. ultimo plenius dicemus,

§. XL. Sed quod volumus, *finale excidium Antichristi in loco nostro predicti*, ultima verba **וְעֵין אוֹסֵר לוֹ** *veein ofer lo*, Et non erit illi opitulator, efficacissime demonstrant. Nec quisquam est, vel interpretum vel commentatorum, qui aliter capiat. Nescio tamen, an ad declinandum vel malum vel ejus metum, *Maldonatus & Pererius Pontificii*, non ad Antichristum, *opis carentiam* referunt, sed ad *montem sanctum vel Zionem*, quasi nemo illi suppetias laturus sit contra Antichristum. Verum cap. XII. 1. 2. *Zionis opitulator & liberator magnus Michael promittitur*. Et in præcedētibus de *sine* ac excidio Antichristi, *non de summitate montis* sermo est; secus quam sentiunt *Vulgatæ versionis* mancipia. *Grotius* certe, qui alias libenter se præbet auxiliatorem Romanensibus, ad regem licet, quem sibi finxerat, non Antichristum, illa referat; *de ultima tamen perditione* verba ista capit. Et omnino usus scripturæ, hunc verborum sensum requirit: 2. Reg. XIV. 26. *Et non (Ofer) auxiliator Israheli*. Psal. CVII. 12. *Impegerunt & non auxiliator*. Thren. I. 7. *Dum caderent populus ejus (Hierosolymæ) in manum hostis, (veein ofer lah) & non erat illi auxiliator*; Sic placuit sanctissimo Redemptori nostro, summam exinanitionem ac derelictionem, vel omnis opis destitutionem in passione sua, pari locutione significare, Psal. XXII. 12. Esaj. LXIII. 5. ut ostenderet sibi, jam potentiam suam infinitam exercenti, curæ quoque esse illos, *qui non habent opitulatorem*, Psal. LXXII. 12. *Eruet egenum clamantem & afflictum (veein ofer lo) Et illi cui non auxiliator*. convenit hæc phrasis quoad omnia cum verbis de ultimo exitio Antichristi, sed quia ille Christi non est. Luc. XI. 23. *omni ope destitutus totalem subibit excisionem*. Optima est paraphrasis antea laudati Theologi Saxonici, eruditissimi Commentatoris in Daniele; *Describunt hæc*: Et nemo opitulator illi, *inevitabilem excidii necessitatem usque adeo, ut cum Rex hic antehac infinitos ferme habuerit semper parastatas, nunc desertum se deprehendat ab universis; nemo siquidem vel vult, vel potest suppetias amplius ferre, quandoquidem decretorius instat dies, quo tot facinorum pœnas repetet ab ipso summus Iudex*.

§. XLI. Restat nunc, ut ostendatur in loco nostro Pro-

phetico, nexus inter finem plantantis tentoria amictorum suorum, & inter plantationem istam ab eo factam, vel quod nobis nunc per superius dicta idem est; inter institutionem Jubilæi Romani Antichristianam, & ipsius Antichristi exitium: Non temere itaque statuimus in particula (V) *vau*, (quam ex receptissimo usu apud interpretes hujus loci, per conjunctionem (et) reddimus;) *Latere sensum illativum a divino Vate monstratum*, ac eo modo exponendum, quo ex superioribus vel antecedentibus, reddi solet causa sive ratio ejus quod sequitur, ac ob id commodissime exprimi per *ratiocinativam*, ut vocant, vel *conclusivam* in hunc modum: *ideoq; veniet ad finem suum*. Hanc esse vim connexionis facti Antichristiani cum ejus exitio, in particula *vau* indicatam, una vel altera ratione ostendam.

§. XLII. *Prima* ac proxima ratio, depromitur ab usu istius particule illativo admodum frequenti, etiam in verbis immediate antecedentibus & consequentibus, ac uno quasi habitu cum loco nostro proferendis; eademque accentuum positione ordinatis. Præcedit, *Et rumores terrebunt eum ab oriente & aquilone, & egredietur cum furore magno ad perdendum*, &c. Proponitur in tota Prophetia Rex ille potens, ut sua summo studio augens & defendens, ideoque hic describitur ut iratus in illos, qui sibi resistere volunt; ac proinde, ex acceptis rumoribus optime redditur ratio egressus cum furore, ac rectissime exponeretur, *ideo (excitatus illis rumoribus,) exhibit cum furore magno ad perdendum*. Res dissimilis, at connexio eadem in versu proxime sequenti. Prædicatur summa, quæ unquam extitit, angustia, ac promittitur filiis sive populo Dei liberator, *Michaël princeps magnus*, ac inde in posteriore versiculi parte inferitur: *Et in tempore ipso, evadet (periculum) populus tuus omnis, qui est inventus, scriptus in libro*. Omnino ex præcedenti magni defensoris descriptione, reddenda ratio liberationis; ut sic optime dicas: *ideo evadet populus tuus*. Ipsa vox nostri loci, *וְיָבִיחָם* vuba, & *veniet*, vel, *transibit*, hunc in vaticinio de Antichristo, Dan. XI. quod sequimur, requirit sensum, v. 40. *Et ingredietur (vuba) in terras, & inundabit & transibit*; tanti progressus causa per ra-

tiocinationem ex eodem versiculo petenda, videlicet ex maximarum copiarum adductione. Hanc vim habet particula *vau* in medio post *atnach*, ut in his jam allatis, alibi sæpius, Psal. CVI. 43. & CXIX. 7. &c. Non raro ab initio, Psal. II. 10. & CXXXIX. 17. Dan. III. 2. ac frequenter præcedente *caussali* *וְ* *chi*, *quoniam*, vel simili, Psal. XCI. 14. & CXVI. 2. &c. ac videtur subintelligenda similis causalis etiam in reliquis. Eritque in loco nostro ex hisce, talis connexio: (*quoniam*) *plantabit tentoria amictorum suorum, inter maria, super montem decoris & sanctum, (ideo) veniet ad finem suum, & nemo erit illi auxilio.* Magna interpretum est discrepantia in connectendis minis excidii, cum plantatione tenteriorum; Ex qua diversitate, ut directe pro nobis nihil probare volumus, ita hoc tantum lucrabimur: *non nudam Grammaticam verborum conjunctionem in particula (ו) vau b.l. exprimi.* LXX. & plerique Latini simpliciter: *& veniet.* Arabs, *veniet inquam.* Syrus, *adveniente vero sine tempore ejus, nemo erit ei adjutor;* quæ quoque expositio Osiandri. & coincidit cum illa Dio-dati Italica: *Poi, come sara pervenuto al suo fine, non vi sara niuno che l'ajuti.* Postmodum cum pervenerit ad finem suum, non erit, qui illum adjuvet. Belgæ & Calviniani multi adversative: *sed veniet;* quod supra quoque retinuit Heideggerus. Angli expressius, *yet he shall come to his end, veniet nihilo minus ad finem suum.* Nostri & alii cum B. Luthero, *till thes med honom warden ende.* Hæc, inquam, discrepantia ostendit, non adeo urgendam esse simplicem conjunctionem, quin potius per rationes alias, quærenda major vis particulae originalis.

§. XLII. *Secundo*, & illam vim illativam requirit *predictionis Angelicæ ordo*, qui tot facinoribus aliis Antichristi enumeratis, finale excidium iis non annectit, sed cum *plantatione tenteriorum, hoc est, institutione Jubilæi* arcte conjungit. Id frequenter obtinet in denunciatione pœnæ, quod quamvis plures præcedant actus culpæ meritorii, uni vel ultimo adscribitur pœna; Vel quod sic per illum jungatur ultionis & pœnæ initiū, cum reliquis præcedētibus actibus pœna dignis; vel quod ille ultimus habeatur complementum malitiæ, ac supplens mensuram peccatorum.

Nihil frequentius in prophetiis V. T. in denunciatione pœnæ Israelitis, ac excidii Tyriis, Babyloniiis, &c. facta. sumamus nos id, quod propter singularem convenientiam cum loco nostro, propius se commendat. Dictum quidem supra: Vaticinium quod tractamus, *nec simpliciter, nec ut in typum Antichristi, in Antiochum* quadrare; Neque nunc aliter sentimus: Verum additum quoque tunc fuit, *in Antiochi gestis* usque ad v. 36. Dan. XI. prædictis, *fuisse typicam aliquam adumbrationem factorum quorundam Antichristianorum in N. Test.* Progredimur nunc ultra & concedimus, *etiam in illis, quæ a v. 36. usque ad finem, de Antichristo prædicuntur, multa esse, in quibus convenientia inter Antiochum & Antichristum deprehenditur:* vid. D. D. Calovius ad Dan. XI. 35. pag. 686. Ubi utrumque, evolutis optimorum Theologorum interpretationibus, & ex præscripto orthodoxæ doctrinæ de uno sensu, admittendum esse docet. Quod si ultra convenientiam ejusmodi, aliquem majorem, & in omnibus exactum respectum typicum, vellemus admittere, unice nobis sufficeret, nexus inter *plantationem tentoriorum* exercitus *Antiochi, & ejus mortem*; verum cum eousque illam convenientiam non extendamus, secundarium saltem nobis erit argumentum ab interitu Antiochi ad exitium Antichristi. De morte Antiochi pluribus, i. Machab. VI. 4-16. quod Antiochus accepto nuncio de clade suorum in Judæa, mortiferum contraxerit dolorem, quo tormento ac animi mœrore supra modum turbatus, moritur; at illa clades ita accidit: *Lysias congregavit virorum electorum sexaginta millia, & quinquæ millia equitum, ut debellaret Judeos*, i. Machab. IV. 28. *Et venerunt in Judæam*; (Ita recte Latinus, quod ex nomine munimenti apparet, & sine dubio non cohæret quod hodiernus Græcus & alii, legunt *Idumæam*.) *& castrametati sunt in Beth-zura: Et occurrit eis Judas cum decem millibus hominum.* Sequitur deinde c. IV. oratio Judæ, prælium cum Lysia, Judæorum victoria, & fuga exercitus Antiochi. *Ultimum itaque, quod ante cladem narratur factum ab Antiocho, per suos, Judææ hostes & occupatores, erat castrametatio, quæ aliquo modo responderet plantationi tentoriorum Antichristi,* quamvis hæc alio loquen-

di modo ab illa discernatur; illi castrametationi connexa clades, cladi mors Antiochi, & sic per tentoriorum plantationem, & post illam, venit ad finem suum, nec illi quidquam auxilii. Et hoc obiter notamus; dirutam civitatem suam Beth-zuram, vehementer doluisse Antiochum, i. Macchab. VI. 7. Erat Beth-zur, civitas in tribu Juda, Jos. XV. 58. Significatio nominis Beth-zur, est domus petra; in illo loco, tentoria s. proprie dicta castra, figebat Antiochus per suos, cum jam ultimum tentaret contra Judæos, amavit civitatem, ut suam vocaret, propter oportunitatem situs; sed ex illa coepit ruina & deletio militum, ipsiusque mors. Sic in domo Petrina, Antichristus Romanus sedere ambit, tanquam Petri successor. Petrumque ac sedem ac omnia sua esse vult, inde illam domum, tentorium amictorum suorum facit, aliaque templa circa Beth-zuram, circa eadem Petrinam, in montibus Romanis, (Græcus i. Macchab. IV. 29. ἐν Βαιθούρις, in Bethsuris,) sua facit ac plantat tentoria, ideoque veniet cum suis ut Antiochus, ad finem suum.

§. XLIV. Tertio, & quidem validissime, sensum illativum particulæ nostræ () van conciliat, facitque ut vocant, ratiocinativam, collatio cum alia prophetia de finali Antichristiana sedis ex-cidio. Ita se habent verba vocis de cælo clamantis, Apoc. XIX. 7. 8. Quantum glorificavit se ipsam, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum; quia in corde suo dicit: Quia sedeo regina, & vidua non sum, & luctum non videbo, & ἡ ἄρτι, PROPTER HOC in una die venient plagæ ejus, mors, & luctus, & fames, & in igne comburetur. Per Babylonem omnino intelligitur Ecclesia Romana Papalis, quo faciunt in toto revelationis nexu, omnes characteres, qui istas Prophetias ad illam, ejusque, caput Pontificem Romanum, indubitato trahunt. In verbis allatis hoc ipsum exigit, immodica gloriatio; quæ quoque Dan. XI. 36. 2. Theff. II. 4. in Antichristo Romano prædicitur, & omnia oportet eum ignorare, qui dubitet de superbia, elatione & ambitione Romanensium. In deliciis vivere post ambitionem & avaritiam, primarium Cleri Romani studium: in qua virtutum Papalium triga nunquam patientur se vinci. Tria sunt Numina, quibus mortalium natura ineluctabili quadam necessitate videtur esse subiecta, AMBITIO scilicet, AVARI-

TIA, LUXURIES. Hæc nullis Philosophorum præceptionibus, nullis Legislatorum sanctionibus coerceri poterant. Unus inventus est homo, qui altiori longe, quam qui hominibus conveniat, fastu illa omnia conculcavit, sibi que soli vindicata in triumphum deduxit, dum primum illud, voluntaria OBEDIENTIÆ, alterum PAUPERIATIS, tertium CONTINENTIÆ, involuntariis vinculis constrinxit; atque ipse, licet servorum Servus, Reges omnes pro mancipiis aut Vassallis; licet auro & argento destitutus, universum terrarum orbem, ipsumque Plutonis regnum pro patrimonio; & licet Cælebs, omnique matrimonio solutus, alienos quos lubet thalamos, pro suis habuit. Sic optime de Pontifice Romano ejusque affectis meruit, recens scriptor, qui in Catholico Euclide methodo Mathematica, Fabricatus est Romanæ fidei hodiernæ demonstrationem: cujus ista erant verba Epist. I. ad R.^{mos} Fratres de Walenburch. Veritatem Divinam comprobare volunt ipso facto, imo per *supererogationem*, præclarum apud ipsos vocabulum, plus quam simpliciter impletas volunt prophetias de vitiis suis. In corde suo dicit, tam localiter, in corde Ecclesiæ Papalis, Romæ; quam sensitive, internis cogitatis, quæ non raro per impudentiam, verbis erumpunt hoc modo: *Quia sedeo Regina*; hoc toties dicunt, quoties Ecclesiam suam dicunt esse *dominam reliquarum, in orbe, Ecclesiarum*; Vel cum *Papam suum, sponsum Ecclesiæ* vocant; adeoque illa regina, quoniam ipse Rex est, Dan. XI. 36. quod ipsum *Felinus* Sandeus Italus, celebris JC.^{tus} alii que plenius ita exponunt, *Est Papa omnium Princeps & Rex Regum, & causa causarum, & Dominus dominantium*. Plura qui desiderat, legat in causis recusat. Concil. Trid. in Appendice Catalog. Test. ver. adde Theologorum orthodoxorum collectanea, in Danielis XI. 36.-45. *Sedeo inquit, solenne vocabulum sedis Romanæ ac Pontificum, regina, & vidua non sum*. Certe sub persona feminæ, propriori locutione non potuit jactare *successionem Pontificalem*, quam ridicule *Apostolicam* vocant, eamque non interruptam venditant, nec unquam rumpendam sibi pollicentur. Speramus & nos non interrumpi, donec in ultimo imperii Antichristiani fine, inq; successore Pontificum, mo-

re sedente Romano, tanquam in legitimo herede omnium criminum & poenarum Antecessorum suorum, videant pii fideles, quam verax sit Domini nostri Jesu Christi sapientia, & quam potens ejus justitia. *Sedeo, inquit, regina, & vidua non sum: Romæ hæc tribui sub nomine Babylonis*, agnovit Grotius ad Esaj. XLVII. 8. 9. Romanensium alias patronus in his. *Luctum non videbo*, quid expressius dici poterit, ad explicationem *felicitatis temporalis*, quam notam dicunt esse veræ Ecclesiæ? At sequitur: *Propter hoc in una die venient plaga ejus*; h. e. improvise, *in momento, una die*, Esaj. XLVII. 8. 9. non longe una post aliam sequetur plaga, vel initium suum habebunt eodem tempore: non enim omnes uno die naturali incipient & simul finientur; quia ignis penitus consumens, non daret tempus cædibus, luctui, fami. Vetus Babylon quoque sensim excisa, ut docent Historiæ; vid. Bochart. Phaleg. l. IV. c. XV. Quod si interprete divino, Apoc. XIX. particula (ו) *vau* in ותבאנה *vethabonah*, & *venient*, connectens versiculum 9. cum 8. cap. XLVII. Esajæ, illativum sensum habet, factaque *ratiocinativa*, idemque sonat quod *ideo venient*; bene concludere licet, propter subjecti identitatem, ac rei paritatem, hanc quoque vim habere particulam *vau* in וכן *vuba*, & *veniet*, connectens duas partes unius versiculi, quem tractamus. De identitate subjecti dubium ex præcedentibus nullum. Rei paritas itidem manifesta; *In Jubilæis*, si unquam alias, *se glorificat Ecclesia Romana*; nunquam magis *in deliciis vivit*; Et ipsum formale Jubilæi gaudii in eo exprimit Angelus, dum tripudiantem introducit Babylonem hisce verbis: *Vidua non sum, & luctum non videbo*. In Jubilæo non potest esse vidua, quoniam *sine Pontifice*, tanquam *sponsa Rom. Ecclesiæ*, non potest *inchoari Jubilæus*. Paulus III. animi perturbatione & ira confectus, decessit X. Novembris 1549. instabat Jubilæa solennitas anni 1550. Verum factionibus contrariis scissum Conclave, Julium III. non ante tertium mensem Papam designat, qui XXV. demum Februarii portam sanctam aperit. Petr. Svav. Polan. Hist. Conc. Trid. p. 334. Conclavi de Pontefici p. 169. & 186. Quibus omnibus docemur, convenientissimam esse collationem loci nostri cum

Apoc. XIX. 7. 8. & ex hoc illum ita reddi debere, *ideo, propter hoc, veniet ad finem suum, &c.*

§. XLV. Urget *quarto, justitia divina*, ut illum *sensum illativum* demus particulæ connectenti. Hujus argumenti robur apparebit, si uno vel altero exemplo ostenderimus, *per ac propter Jubilæum, in summum fastigium ascendisse vitia Pontificum, ac Cleri Romanensium.* Parum est, quod studio habendi acqvirendiq; omnes thesauros terræ, ac permutatione illorum cum indulgentiis ex imaginario suo thesauro, Jubilæum vel introduxerint, vel commendaverint. Nec id singulare est, quod ambitioni suæ ita consultum voluerint; nam id in omni instituto quærent Pontifices: Tempore tamen Jubilæo, mercatura & fastus ille meretricius, de quo Apoc. XVII. XIX. &c. maxime conspicuus est. Verum id Jubilæis debetur, quod indulgentiaria illa impietas eousque progressa fuerit, vid. B. Chemnit. Exam. Conc. Trid. pag. 735. seqq. Unice sufficeret ad probandum, Jubilæum maxime impium esse institutum, & quasi complementum impudentiæ Papalis, quod auctoritatem suam, dignitate Jubilæi, extenderit *in superos & in inferos.* conf. B. Lutheri præfat. in Daniel. ad vers. 40. *De superis*, patet ex Bulla Clementis VI. *qua angelis mandatum dat ut peregrinantium Romipetarum, Jubilæi causa, animas, si in itinere evolarent, statim in Paradisum transferrent:* vid. Chemnit. l. c. p. 736. ubi hæc addit. *Parisienses Clementis temeritatem publice reprehenderunt, & corrigi petiverunt, ut scribit Wesselus. Antoninus etiam scribit, in bullis quibusdam Clementis VI. multa narrari levia & exorbitantia satis, quas Bullas verisimile est, esse fictitias: sed Wesselus affirmat se illas vidisse plumbatas, & reservari Vienna, Limovis, Piëtavis in thesauro privilegiorum.* Frustra fuit Gretserus qui negavit extare, vid. Voët. part. 3. Disp. select. pag. 1364. *De potestate in inferos per Jubilæum acquisita, vel potius promulgata*, patet ex aliis Bullis Clementis V. & VI. vid. auctores citari. Hanc potestatem in purgatorium pretio Jubilæi unice defendere potuit *Tecelius*, cujus hæc sunt verba articul. 51. 52. 53. 54. Positionum suarum A. 1517. Francofurti ad Oderam, institoria eloquentia ad commendandas indulgentias ventilatarum:

*Afferere Papam, non habere majorem vel efficaciorē potestatem in purgatorium, generaliter suffragii forma Jubilæum impertiendo; Quam qualem aut quantam habeat Episcopus vel Plebanus, in sua diœcesi & parochia specialiter; Error. Papa, etsi in purgatorium nullam habeat clavis potestatem, habet tamen Jubilæum illis applicandi, per modum suffragii, auctoritatem. Hæc tam certa putabat impudens Dominicanus, ut adderet: Hanc in purgatorium auctoritatem, sub specie clavis, in Papa negare, est veritati contradicere & errare. Videantur Positiones Tecelianæ univ. sc. Tom. I. Op. B. Luth. Witteberg. pag. 94. & seq. Est & hoc notabile quod angelus post superbiam, idololatriam, tyrannidem & alia impii regis facinora, subjungat plantationem **אהיה אפרנו**. Obole apadno, tentoriorum amictorum ejus, eo quod in illo facto, h. e. Jubilæo, de rebus omnibus a se gestis, de felicitate sua, per tyrannidem ac impietatem aucta firmataque, gloriaretur: ut nos hoc ordine doceret Divina sapientia, in illo ultimo instituto, consummatam fore Antichristi malitiam. De proximo, ante prædicationem Evangelii per B. Lutherum renovatam, Jubilæo, Bzovius mancipium sanctitatis Papalis ad A. C. 1500. §. 14. Hoc anno seculari, cum venia peccatorum, innumeri mortales, ex omnibus provincijs, finitimi & longinqui, pietatis studijs certantes, Romanam urbem, plenam Majestate & Numine, religionis arcem & veritatis Magistram inviserent; morum licentia vigeat inter viros sacros; ut si quæ in parte orbis maxime. Eam turpitudinem vindicare Deus visus est, Pontifice, inter sacra corporis Christi, apoplexia tentato, & post paucos dies mirabili eventu castigato. De quo casu prolixè Bzovius l. c. Alexander VI. qui tunc sedebat, supra trecenta millia aureorum acquisivisse scribitur, & cum spurius ejus Cæsar Borgias, ingentem pecuniæ summam, alex ludo perdidisset, per jocum dixit: *quid aliud amisimus quam peccata Germanorum?* argentum ex Indulgentiis comparatum intelligens, juxta illud Oseæ IV. 8. ex versione vulgata, *Peccata populi mei comedent*: B. Gerh. L. C. de pœnitentia §. 135. In Alexandro illo VI. longe exactius conjunxit Diabolus omnia vitia, quam quis ea in compendio, ex omnium tyrannorum vitis possit exhibere. Certant*

tant scriptores Pontificii ipsi in describenda ista bestia Romana, vid. Onuphrius Panvinus aliique: apponam laudes ejus funebres ex celeberrimi inter illos Historici Gvicciardini libro sexto. *Ad defuncti Alexandri spectandum corpus, in divi Petri templum, urbs tota, incredibili latitia accurrit, nec cujusquam oculi draconem illum, qui immoderata ambitione, pestifera perfidia omnibusque horrenda crudelitatis, monstrosa libidinis & inaudita avaritia exemplis, sacris atque profanis rebus absque discrimine venditis, universum orbem venenis infecerat, extinctum spectando, expleri poterant.* Veneno quoque extinctus, quod Borgias ille, dictus Cardinalis Valentinus, alteri Cardinalium paraverat, de quo laudatus Historicus. Alexander indulgentiarias & jubilæas nundinationes non contentus solenni impietate Romana, Romæ exercere anno uno; sed & illo & sequenti, per legatos suos in Germaniam atq; alias provincias remotas, diplomata cum amplissimis Jubilæi indulgentiis, (verissime *emulgentiis*,) misit, easq; passim vendidit: Et quia tunc placuit Divinæ justitiæ, gravius exitium Antichristi, per svavissimam qua fruimur, Evangelii prædicationem, brevi inchoari, nemo ex dictis dubitet ita colligere; *Plantabit Antichristus tentoria amictorum suorum, Jubilæos suos omni pravitate & licentia celebrando, ideo veniet ad finem suum, &c,*

§. XLVI. Sensum illativum quinto secum adfert *primarium consequens Jubilæi gaudij; securitas & confidentia in statu suo felici.* Id certe non minimum fuisse credo, quod primos Jubilæi Romani auctores moverat; nam postquam per totam Europam, *sacri rumores* per Waldenses sparsi, invaluerunt: *Romam esse Babylonem, Papam esse Antichristum*, novo hoc instituto volebant Romanenses, antiquam venerationem ac superstitionem conservatam auctamque, ut Monachi, Pastores, Episcopi, Cardinales, Pontifex, clamando: *hic est annus remissionis, hæc sedes Romana Apostolica, hic mons sanctus*, attraherent simplices: At cum in Basilicis singulis sic plantatis, cæca confidentia ac sonoris jubilis more Judeorum se efferrent, *Templum Domini, Templum Domini, Templum Domini sunt* istæ ædes; prope adfuit Divi-

na vox Papatum concutiens: *Ne fidatis vobis in verbis mendacii dicendo, Templum Domini, &c.* Jerem VII. 4. Et sic præceps magis ire cœpit ad finem & exitium suum, fastuosus tentoriorum plantator, hoc est, Jubilæi Romani auctor & institutor Antichristus.

§. XLVII. *Sexto ac Ultimo*, sed principali ratione, particula, prædictionem instituti jubilæi, cum exitio Antichristi connectentis, vim ratiocinativam ostendit ipsius exitii initium, in eventu conjunctum cum primario fundamento Jubilæi Romani ac indulgentiarum. Pertinent huc quoque pauca circa finem §. XLV dicta. Verum nexus iste hisce positionibus monstrabitur. I. *Exitium Antichristi, diversis gradibus cœpit per renovatam Evangelii prædicationem ministerio B. Joh. Hussi & B. Lutheri.* De hoc jam supra Assert XIII. cap. II. Estque res manifesta. Ipsi Pontificii non sine dolore & querelis, fatentur maximum ab illis damnum, tulisse Papatum. At ex præscripto veritatis cælestis, Papatus est Antichristianismus. II. *Manifestatio illa Evangelii iterata, cœpit ex horribilibus Pontificiorum dogmatibus de indulgentiis.* De eo dubium nullum, videantur, quod Lutherum concernit, scripta ejus prima, Sleidanus lib. I. B. Chemnitius in Exam. pag. 744. seq. Per fœdissimas indulgentiarum nundinationes ansam datam Luthero, se opponendi Ecclesiæ Romanæ, ipsi Pontificiorum historici, Thuanus, Gvicciardinus, Jovius, Surius, &c. fatentur. De Joh. Hussio ipse B. Lutherus præfat. in Daniel. ad v. 40. *Da nun etliche Jahr hernach in Böhmen/ daß Ablass so lästerlich gepredigt ward/ legt sich Johannes Huß dawider/ vnd sonderlich greiff Er diese Clementische Teuffelische Bulle an/ vnd straffte der Pápste Laster.* Plura de Bohemicis, Exam. Concil. Trid. pag. 741. III. *Indulgentie habebant unice fundamentum suum in Bulla Clementis VI. A. 1342. pro Jubileo A. 1350. celebrando.* Hoc agnoscit Paulus Sarpi Servita, Theologus Venetus, in Historia Concil. Trid. quam nomine suo per anagramma reddito, evulgavit pag. 6. & 7. ibi multa de indulgentiis & de thesauro, & tandem sic concludit: *Hæc omnia adeo tum incerta, nec validiore nixa firmamento quam Clementis VI. diplomate, propter semiseculares Jubilæi venias anno MCCCCL. conse-*

conferendas, evulgato; non satis habere virium putabantur ad convincendum Martinum Lutherum, & rationes ejus confutandas. Sleidanus lib. I. ad an. 1518. p. 13. Ex hoc igitur decreto Clementis VI. Cajetanus vim indulgentiarum asseverabat. Legenda sunt acta, Lutheri Augustæ cum Cajetano Cardinali disputationem continentia, Tom. I. Witteberg. p. 208. Petii doceri in quibus errassem, me non esse mihi conscium ullius erroris. Tunc protulit Extravagantem Clementis VI. quæ incipit: *Unigenitus &c.* omnino consulenda reliqua, quæ sequuntur. Ex his apparet quod diximus, Lutherum cœpisse ab indulgentiis; & indulgentiarum fundamentum non aliud extare quam bullam Clementis: sed ne istas, ut sibi suspectas, relationes rejiciant Romanenses, adscribemus verba Cardinalis Cajetani ex literis ejus Augustæ 25. die Octobris A. 1518. datis de Luthero, ad Fredericum Electorem Saxonie: *Dixi ante omnia, quod secundum solidam Scripturam sacram, & sacros Canones interrogandus esset; Ostendi deinde, monuique paterne, Disputationes & sermones ejus, esse contra Apostolicam doctrinam; maxime super indulgentiis, citaviqve Extravagantem Clement. VI. aperte contra ipsum stantem, tam super causa quam effectu indulgentiarum: Adduxi præterea antiquam & communem Rom. Eccles. consuetudinem, ac interpretationem super alio articulo de fide sacramentorum aperui. Is ad extravagantem claram & apertam dixit, nescio quid relatione indignum. Noluit Cardinalis referre id, quod Lutherus eam falsam & verbo Dei adversam pronunciaverit. Sic B. Lutherus in iisdem actis, p. 214. Igitur an sit ista propositio (mea) contra vel extravagantem vel intravagantem, non curo, prior est veritas Scriptura, & post hoc, si hominis verba vera esse possunt, videndum. Vidimus Cajetanum magnifica verba fecisse de solida Scriptura sacra, de Canonibus sacris, at nihil præter Clementis bullam pro indulgentiis adferre potuit, nec culpæ Lutherum, quod aliis contradixerit. Occasione Alexandri VI. hoc distichon prodiiit:*

Sextus Tarquinius, Sextus Nero, Sextus & iste:

Semper sub Sextis perdita Roma fuit,

Et quia ista sua extravagante, egregie promovit *Clemens Sextus* exitium Antichristiani imperii, ducimur ad observandum infelicem *senarium* Romanum, etiam in summis suis Pontificibus. An & olim posteritas, per alium vel Pium, vel Paulum, vel Sixtum, *sextum*; *trinum sex* Pontificium post istos, (Clementem & Alexandrum) in hoc quoq; interpretabitur *numerum bestiae*, *numerus enim hominis est*, *Est numerus ejus, 666*: Apoc. XIII. ult? an vero jam in alio *sex* id impletum sit? nunc disquirere non vacat. Quod autem ex loco Danielis nobis demonstrandum erat, speramus ex dictis constare, videlicet, exitium Antichristi cum Jubilæo, peculiari ratione conjunctum esse. Quando vero ultimum ejus excidium eveniet, Divinae omnisapientiae relinquendum. Verum non caret probabilitate ex Apoc. XIX. 7.8. etiam plenam Antichristi destructionem, cum gaudiis jubilæis, per Divinam vindictam, connexam fore. Admirabilis in hoc Dei patientia, & venerandum mysterium decretorum ejus, quod tam diu *iniquum illum* toleret, quodque tot jam exactis Jubilæis permiserit eum magis magisque indurari. Ex illo damno & initio exitii sui, quod nostro & patrum nostrorum tempore acceperat, obfirmavit cor suum, quemadmodum Pharaon post conciones Mosais, & priorum plagarum sensum & ablationem. *Magna civitas Roma, quæ vocatur spiritualiter Sodomæ & Ægyptus*, Apoc. XI. 8. Causas Divini consilii ac tolerantiae, temeraria ratione investigare, Christianis indignum, illas vero, quas ex verbo Dei colligere licet; easque omnes justo Dei judicio sanctissimas, pia simplicitate veneramur, ac si occasio fuerit, in ipso discursu, volente Deo, nostram de illis sententiam aperiemus. Interim orandum cum B. Apostolo,

Rom, XVI. 20.

Ὁ δὲ Θεὸς τῆς ἐρήνης συνείψει τὸν Σατανᾶν, (καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ, Apoc. XIII. 2. 12.) ὑπὸ τοῦ ἰσχύος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ὡς δὲ ὑπομονὴ τῶν ἁγίων ἐστίν ὡς οἱ τηρεῖτες τὸς ἐνθλας τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν πίστιν ἴησους.

Apoc. XIV. 12.